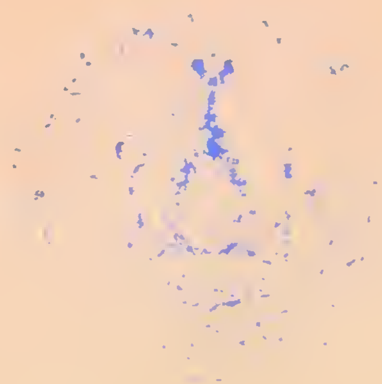
ฌาปนกิจจานุสรณ์

คุณแม่เจียก สุขำดานนท์

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร

วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒

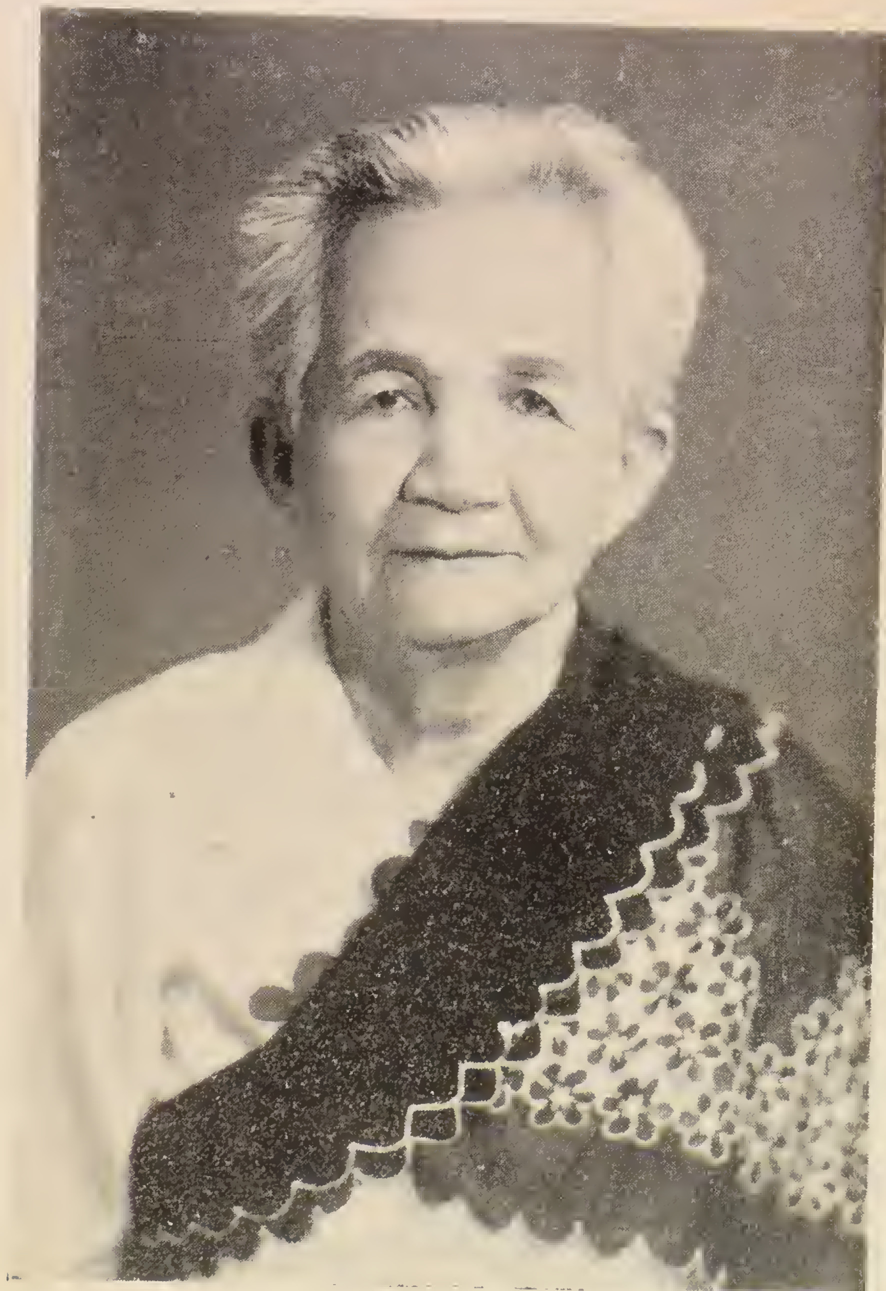

ฌาปนกิจจานุสรณ์

คุณแม่เจียก สุชาตานนท์

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒

แม่เจียก สุชาตานนท์

ชาตะ พฤษภาคม 2425

มตะ 14 เมษายน 2512

ประวัติคุณแม่เจียก สุชาตานนท์

คุณแม่เจียก ฯ เป็นบุตรของพ่อค้าขายทองรูปพรรณ เกิดที่ตำบลตลาด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันพฤหัสบดี เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ มีพี่น้องด้วยกันสามคน คือ

๑. นายขาว ธรรมรักษา (ถึงแก่กรรมแล้ว)

๒. แม่เจียก สุชาตานนท์

๓. นายแดง ธรรมรักษา (ถึงแก่กรรมแล้ว)

แม่เจียกได้เล่าให้ลูกฟังว่า สมัยก่อนแต่งงานแม่และพี่ชายของแม่ คือ นาย-ขาว ธรรมรักษา ดำเนินอาชีพตามรอยบรรพบุรุษ คือ เป็นช่างทองรูปพรรณฝีมือดีอันเป็นที่นิยมในสมัยนั้น ส่วนน้องของแม่ คือ นายแดง ธรรมรักษา ประกอบการค้าอย่างอื่น จึงนับว่าทั้งแม่และพี่น้องต่างมีฐานะดีด้วยกันทุกคน เมื่อแม่อายุได้ ๒๐ ได้สมรสกับนายซ้วน สุชาตานนท์ พ่อค้าเรือใหญ่ทางละเลเป็นชาวสุราษฎร์ธานี จึงได้เลิกอาชีพช่างทอง ติดตามนายซ้วนสามีทำการค้าทางเรือต่อมา เป็นการค้าที่ต้องเสี่ยงอันตรายนานาประการ เพราะเป็นเรือใหญ่ชนิดสามเสา (ภาษาชาวบ้านเรียกกันสมัยนั้นว่าเรือสามหลัก) บรรทุกสินค้าขายส่งทางทะเลระหว่างกรุงเทพ ฯ และสุราษฎร์ธานีเป็นประจำ ที่ว่าต้องเสี่ยงอันตรายนั้น คือ จากภัยธรรมชาติ เช่น พายุ คลื่นลม ความปรวนแปรของอากาศและอื่น ๆ ภัยจากการปล้นสดมภ์ทางเรือ ได้แก่โจรสลัด เป็นต้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น แม้กระนั้นทั้งพ่อซ้วนและแม่เจียกก็ไม่ย่อท้อ ได้ประกอบการค้าทางทะเลต่อมาด้วยความวิริยะและอดทนยิ่ง ย่อมทราบกันแล้วว่าในยุค ๖๐—๗๐ ปีก่อนนั้น การคมนาคมหาได้สะดวกสบายเยี่ยงปัจจุบันนี้ไม่ โดยเฉพาะการค้าขายทางทะเลระหว่างกรุงเทพ ฯ กับหัวเมืองภาคใต้ฝั่งตะวันตกนั้น เป็นการยากอย่างยิ่ง เรือ

กลไฟในทะเลมีไม่กี่ลำ ต้องอาศัยเรือใบขนาดใหญ่อีกทางหนึ่ง ซึ่งก็ไม่มีมากเช่นเดียวกัน สมัยนั้นผู้ที่จะมีเรือใบเดินทะเลขนาดสามเสา จึงนับว่าเป็นผู้มีหน้ามีตาและฐานะดี เจ้าของซึ่งเป็นผู้บังคับเรือเองนิยมเรียกกันว่า "นายเรือ" ฉะนั้นนายช้วน สุชาตานนท์ จึงถูกชาวบ้านเรียก "นายเรือช้วน" จนติดปาก แม้ว่าภายหลังจะเลิกอาชีพการเดินเรือแล้ว ก็ยังเรียกกันเช่นนั้น ในภาคเดียวกันพี่น้องเพื่อนฝูงที่ทำการค้าทางเดินเรือทะเลมีอยู่สี่คน คือ นายนึก เจริญเวช นายคอย วารีวาณิชย์ นายเพิ่ม ฤกษ์จำนง และนายช้วน สุชาตานนท์ ซึ่งทุกคนถูกเรียกนายเรือกันจนติดปากกระทั่งทุกวันนี้

เหตุการณ์ที่ทำให้แม่เจียกและนายช้วนเลิกอาชีพการค้าทางเรือนั้น เนื่องจากเด็กชายสวัสดิ์ สุชาตานนท์ บุตรคนที่สอง ขณะนั้นอายุได้สิบสามปี ซึ่งเข้าเรียนหนังสือในกรุงเทพ ฯ อยู่กับอาว์คือพระภิกษุรุม ซึ่งเป็นน้องของพ่อ ทั้งหลวงอาว์และหลานชายได้เดินทางโดยเรือกลไฟ ชื่อ อรุณกลับไปเยี่ยมบ้านที่สุราษฎร์ธานี ตอนขากลับกรุงเทพ ฯ เรืออรุณต้องมรสุมอัปปางกลางทะเลลึก แม่เจียกและพ่อช้วนได้จ้างคนออกติดตามค้นหาตามเกาะแก่งต่าง ๆ ก็หาได้พบร่องรอยประการใดไม่ ต่อมาจึงได้ทราบจากผู้รอดชีวิตบางคน ซึ่งได้โดยสารไปในเรือลำเดียวกันเล่าให้ฟังว่า ทั้งพระภิกษุรุมและเด็กชายสวัสดิ์หลานชายจมหายไปพร้อมกับเรืออรุณนั้นแล้ว เมื่อได้ทราบว่าลูกชายตายแน่นอน จึงมีความเสียใจมาก เมื่อออกเรือเดินทะเลคราวใด ก็ย่อมจะผ่านจุดอัปปางของเรืออรุณและเกาะแก่งต่าง ๆ ทำให้จิตประวัติและอาลัยถึงลูกชายที่ต้องสิ้นชีวิตในท้องทะเลโดยไม่มีโอกาสจะช่วยเหลือและเรียกกลับคืนมาได้อีกแล้ว เป็นเรื่องเศร้าที่เกาะกินใจทุกครั้งที่ออกทะเล ที่สุดต้องตัดสินใจเลิกการค้าทางเรือโดยเด็ดขาด (หลังจากที่ได้ประกอบการทางนั้นมาแล้วกว่ายี่สิบปี) ไปตั้งหลักแหล่งเปิดร้านทำการค้าทางบก ที่ตำบลหนองโสน กิ่งอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยความวิริยะและซื่อสัตย์ต่อชาวบ้าน กิจการค้าได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ จึงเป็นที่นับถือแก่ทุกคน ร่ำลือกันว่าเป็นผู้มั่งคั่งและร่ำรวยมาก จนมีข่าวว่าจะมีโจรเข้าปล้นถึงสองครั้ง และกำ

หนดเวลาไว้แน่นอนว่าจะเข้าปล้นวันนั้นวันนี้ แต่เมื่อถึงกำหนดเข้าจริงพวกโจรก็มิได้เข้าปล้นตามนัดหมาย จะโดยบุญกุศลหรือความดีอะไรก็ตาม ทำให้แคล้วคลาดมาได้ถึงสองครั้ง เป็นการประหลาดแก่ชาวบ้านร้านถิ่นเป็นอันมาก ถึงเช่นนั้นแม่เจียกก็หาคลายความวิตกไม่ คิดว่าถ้าอยู่ที่นั่นช้านานจะโดนเข้าสักวันจนได้ จึงได้ปรึกษากับพ่อซ้วนสามี คิดอพยพไปหาแหล่งค้าขายที่อื่นจะปลอดภัยกว่า จึงได้อพยพครอบครัวจากบ้านหนองโสนไปเปิดร้านทำการค้าที่ตลาดบ้านส้อง ใกล้สถานีและทางรถไฟ อำเภอบ้านนาสาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำการค้าที่นั่นเป็นปึกแผ่นมาถึงบั้นปลายของชีวิตที่บ้านส้อง นอกจากจะทำการค้าปลีกและส่งตามปกติแล้วแม่เจียกและพ่อซ้วนยังเป็นที่เชื่อถือของผู้ใหญ่ในกรมรถไฟ ในความซื่อสัตย์สุจริตประการอื่น ๆ จึงเป็นผู้ได้รับเหมาส่งไม้หมอนและไม้สะพานให้กรมรถไฟ เพื่อซ่อมและสร้างทางรถไฟสายใต้อีกโสดหนึ่งด้วย ทำการรับเหมาอยู่เป็นเวลานาน นอกจากความซื่อสัตย์สุจริตโดยทั่วไปแล้วยังเปี่ยมด้วยความโอบเอื้ออารีย์ต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงพระและทอดกฐินการบูรณะปฏิสังขร อารามสงฆ์ หรือการบำเพ็ญทานใด ๆ ได้บริจาคเสียสละเป็นการประจำ แม้ว่าจะสิ้นเปลืองไปสักเท่าไรก็หาได้คิดเสียดายไม่ บุคคลใดแม้จะยากจนหรือไม่ยากจนก็ตาม มาออกปากขอความช่วยเหลือหรือยืมเงิน ทุกคนจะได้รับความช่วยเหลือทั่วหน้ากัน และไม่ได้คิดทวงคืนให้ใครร้อนใจ เสียสละโดยบริสุทธิ์และจริงใจโดยไม่ได้คิดพะวงแม้แต่น้อยว่า ตนเองต้องสะสมไว้เพราะยังมีลูก ๆ อีกตั้งหลายคน ท่านถือคนอื่นเป็นลูกหรือลูกเป็นคนอื่นเท่ากันหมด อะไรทำนองนั้นจึงไม่ลำเอียงสำหรับที่บ้านนั้นแม้จะเป็นร้านค้าด้วย ก็กว้างขวางพอ บางคราวก็มีข้าราชการ พ่อค้าประชาชนที่พลัดถิ่นไปหาที่พักพิงไม่ได้ แม่เจียกและพ่อซ้วนจะเอื้อเฟื้อให้กินอยู่หลับนอนเสมอ ไม่ต่างอะไรกับญาติสนิท เพราะท่านมีนิสัยอารีย์ไม่กลัวสิ้นเปลืองเช่นนี้จึงเล่าลือกันอีกว่าร่ำรวย ข่าวมีโจรจะปล้นก็แว่วมาอีกและก็เป็นความจริง คืนวันหนึ่ง

ประมาณ ๒๔.๐๐ น. เศษ ขณะที่ทุกคนในบ้านกำลังหลับสนิท กลุ่มโจรได้เข้าล้อมบ้าน หัวหน้าโจรใหญ่ได้ทุบประตูเรียกให้เปิด แม่เจียกได้ปลุกพ่อซ้วนให้ลุกขึ้นเพื่อพวกโจร ซึ่งไม่แน่ว่าร้ายดีประการใด เมื่อตัดสินใจเปิดประตูออกประจัญหน้าเผชิญกับกับพวกโจร หัวหน้าโจรกลับยกมือไหว้ และขอร้องให้ช่วยจัดข้าวห่อให้สักสิบสองห่อ เพราะสมุนโจรทุกคนต่างหิวและไม่ได้กินข้าวเลย แม่เจียกได้ปลุกลูกให้ลุกขึ้นจัดแจงหุงข้าวเลี้ยงนายโจร และจัดข้าวห่อให้สมุนโจรครบทั้งสิบสองห่อตามขอ ก่อนจะจากไปหัวหน้าโจรกล่าวว่า "เราเห็นหน้าท่านแล้วปล้นไม่ลงทราบว่าท่านเป็นคนใจบุญอยู่ในศีลธรรมดีเหลือเกินเอื้อเฟื้อต่อคนทั่วไป ต่อไปนี้ให้นอนตาหลับเถิด จะไม่มีใครมารบกวนให้เดือดร้อนอีก" หัวหน้าโจรกล่าวเสร็จก็ชวนสมุนลาจากไปในคืนนั้น ต่อจากนั้นก็ไม่มีวี่แววว่าจะมีโจรมาปล้นอีก เป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อโจรจำนวนมากอาวุธครบมือเข้าล้อมบ้านกลางดึก เปิดประตูออกรับ ถ้าพวกโจรจะปล้นหรือทำร้ายก็ย่อมทำได้สะดวกทุกอย่าง ทุกคนในบ้านไม่มีทางต่อสู้ได้เลย แต่กลับไม่ปล้นหรือทำร้ายขอเพียงอาหารและข้าวห่อแล้วก็จากไป ชาวบ้านร้านตลาดต่างตกใจขวัญหนีด้วยความเป็นห่วงว่าจะตาย แต่ก็รอดได้อย่างปาฏิหาริย์ ถ้าไม่เพราะบุญบารมีจากศีลธรรมและความเมตตาที่มีต่อคนทั่วไป ก็ไม่แน่ว่าจะเกิดผลร้ายประการใด

แม่เจียกได้อยู่กินกับพ่อซ้วนด้วยความปกติสุขสืบมา มีบุตรด้วยกัน ๗ คน คือ.—

๑. นางบัวเผื่อน สุนทรพิมล
๒. เด็กชายสวัสดิ์ สุชาตานนท์ (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑๓ ปี)
๓. นายโรจน์ สุชาตานนท์
๔. นาง
๕. นายสมบุญ สุชาตานนต์
๖. นางอาภรณ์ สุกกสังข์
๗. นายไพศาล สุชาตานนท์

เมื่อพ่อซ้วนสามีถึงแก่กรรม แม่เจียกซึ่งเข้าสู่วัยชรามากแล้ว ไม่ห่วงอะไรอีกจึงได้มอบร้านรวงและทรัพย์สินที่เหลืออยู่ให้นายโรจน์ สุชาตานนต์ จัดการดูแลทั้งหมด ประมาณ ๒๐ ปี หลังนี้ตัวท่านก็ละถิ่นฐานเดิม เข้ามาอยู่กรุงเทพ ฯ กับลูก ๆ หลาน ๆ ซึ่งต่างก็มีเหย้าเรือนเป็นหลักฐานกันแล้ว แม่รักและห่วงลูกหลานเสมอเหมือนกันหมด มีพรหมวิหารต่อลูกทุกคน ลูกคนใดตกระกำลำบากแม่จะตามไปอยู่ด้วยช่วยประคับประคอง หรืออย่างน้อยก็เป็นกำลังใจให้อบอุ่น คนไหนเป็นราชการที่ต้องโยกย้ายไปอยู่ไกล ๆ แม้จะเป็นแดนธุระกันดารประการใดก็ตาม แม่จะคอยติดตามไปอยู่ด้วยช่วยดูแลเป็นกำลังใจ จะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยขบอย่างใด ไม่เคยบ่นย่อท้อให้ระอาใจ เมื่ออยู่กับลูกคนหนึ่งพออุ่นใจว่าไม่เดือดร้อนกันแล้ว ก็ย้ายไปอยู่กับลูกหลานคนอื่น ๆ ต่อไป หมุนเวียนอยู่เช่นนี้ทั่วหน้ากัน อย่างไรก็ตามถึงจะเข้าสู่วัยชรามากแล้ว การทำบุญเข้าวัดฟังธรรม แม้จะไม่ได้ปฏิบัติเป็นนิจอย่างแต่ก่อน แต่ก็ไม่ได้ทอดทิ้งเสียทีเดียว หากมีโอกาสจะติดตามลูกไปวัดอยู่เสมอ ๆ แม่เป็นคนร่างเล็กแต่แข็งแรงและสะอาดไม่ป่วยไข้บ่อยนัก อยู่กับลูกคนใด ไม่ใคร่เจ็บป่วยให้ต้องกังวลรักษาจึงนับว่าเป็นกุศลอย่างหนึ่ง จะมีบ้างก็เรื่องหลง ๆ ลืม ๆ ซึ่งเป็นวิสัยของคนชราโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามสรรพสัตว์ทั้งหลายจะหนีกฎแห่งวัฏฏะไม่พ้น เมื่อเกิดแล้วย่อมแก่และเจ็บป่วย ถึงจะรักษาพยาบาลวิเศษอย่างไร ก็เป็นเพียงประวิงเวลาให้เนิ่นนานไปบ้างเท่านั้น ที่สุดก็คือตายทั่วหน้ากัน แม่ก็อยู่ในวิสัยดังกล่าวนี้ ได้ล้มป่วยครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณปลายเดือนมีนาคม ๒๕๑๒ ด้วยไข้หวัด แต่เนื่องจากสังขารของแม่เข้าวัยชรามากแล้ว จะเยียวยาอย่างดีเพียงไร อาการก็มีแต่ทรงกับทรุดอย่างเดียว ครั้นถึงวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๑๒ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. แม่ก็จากไปด้วยอาการสงบ ท่ามกลางความอาดูรของลูกหลานที่เฝ้าพยาบาลกันทุกคนจนวาระสุดท้าย สิริรวมอายุได้ ๘๗ ปีพอดี

แม่ได้จากลูก ๆ ไปแล้ว ถึงจะคร่ำครวญอย่างไร ก็ไม่มีทางกลับมาให้ลูกได้พบอีก เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ถึงจะแก่เฒ่าและไม่ได้ทำประโยชน์ทางกายให้ลูกอย่างแต่ก่อน แต่แม่ก็มีประโยชน์ทางใจอย่างหาที่สุดมิได้ เป็นพรหมที่ยังชีวิตให้แก่ลูกได้ปฏิสนธิ ได้ความรู้ ได้จิตสำนึกเป็นคนกันอยู่ได้ทุกวันนี้ เพราะแม่เป็นผู้ประสิทธิประสาทให้ก่อน คือ เป็นบูรพาจารย์คนแรกของลูก สอนให้กิน ยืน เดิน นั่งนอน ฯลฯ จนกระทั่งพูดได้ แม่เป็นคนแรกที่นำทางสอนให้ลูกเป็นคน ครั้นเมื่อลูกไม่สบายแม่จะเป็นปฐมพยาบาลคนแรกของลูก ช่วยให้ชีวิตรอดก่อนหมอเสมอ อันตรายใด ๆ ที่จะเกิดแก่ลูก แม่ยอมเสี่ยงชีวิตแทนได้ หากว่าเกิดไฟไหม้บ้านถึงตัว หรือภยันอันตรายใดๆ ก็ตาม สิ่งแรกที่แม่จะต้องนึกถึงก่อนอื่น คือ ช่วยลูกก่อน ทรัพย์สินอย่างอื่นแม้ชีวิตตนจะวิบัติไปก็หาสำคัญเท่าลูกไม่ เมื่อลูกเติบใหญ่ออกเรือนหากินเองได้ จนกว่าจะเป็นหลักฐานแล้ว แม่จึงจะเบาใจ แต่ก็ยังห่วงลูกอยู่ดี แม่เท่านั้นที่รักลูกด้วยสุจริตใจ ไม่มีเล่ห์แอบแฝง ความลับคับอกหนักเบาถึงขั้นสำคัญสุดยอดยิ่งชีวิตเพียงใดแม่เท่านั้นที่ลูกอาจเปิดเผยให้ฟังได้ โดยไม่ต้องเกรงว่าจะเกิดเพทภัยใด ๆ ดังนี้ แม่จึงเป็นยอดกัลยาณมิตรของลูกทุกคนเหนือมิตรทั้งหลาย แม่ได้จากลูก ๆ หลาน ๆ ไปแล้ว น่าจะไปดี เพราะตลอดอายุขัยได้ประกอบแต่กรรมส่วนดีมาโดยตลอดทั้งกาย วาจาและใจ ไม่ทำตนเป็นพิษเป็นภัยแก่ท่านผู้ใดให้เดือดร้อน กุศลใดในส่วนที่แม่ได้ทำไว้เอง และในส่วนที่ลูกได้ประกอบมาแล้วแต่กาลก่อนถึงปัจจุบันและซึ่งจะต่อเนื่องไปอีกภายหน้า ขออานิสงส์นั้น ๆ จงดลบันดาลให้วิญญาณของแม่ไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นเถิด หรือหากจะเป็นได้เหนือกว่านั้น **ขอวิญญาณแม่จงดับสูญจากการปฏิสนธิใด ๆ เถิด** ทำไมจึงพูดอย่างนี้ เพราะเห็นแล้วว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายแม้จะยากดีมีจนกันขนาดไหน เมื่อเกิดแล้วย่อมอยู่ในกองทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ทุกข์สุขกันมากน้อยเพียงใด ทางพุทธว่า เนื่องจากกฎแห่งกรรมที่สะสมมาจากอดีตบ้างปัจจุบันบ้าง ทางโลกีย์ก็ว่า เนื่องมาจากอิทธิพลของดวงดาว (ดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ) บรรดาลให้ชีวิตสรรพ

สัตว์ทั้งหลายเกิดทุกข์เกิดสุขจากพลังของดวงดาวทั้งสิ้น ที่ว่านี้เป็นอย่างละเอียดตามนุษย์ย่อมจะมองไม่เห็น นอกจากพระสัพพัญญูเท่านั้น อย่างหยาบที่เห็นง่ายนั้น คือ เมื่อเกิดมาแล้วในวัยต้น ต้องประจญกับการหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องตัวและบริวารเพื่อให้มีชีวิตรอดและอื่น ๆ พอเข้าวัยชรา ยังต้องเผชิญกับโรคาพยาธิด้วยอาการต่าง ๆ ถึงจะเยียวยาวิเศษอย่างไร ก็เป็นเพียงบำบัดเบาบรรเทาไปได้ชั่วครั้งคราวระยะหนึ่งเท่านั้น จะประวิงได้ช้านานเพียงไรก็ต้องถึงที่สุด คือ ตาย ซึ่งสัตว์ทั้งหลายกลัวที่สุดแต่ก็หนีไม่พ้น และจะหมุนเวียน เกิด แก่ เจ็บแล้วตาย เป็นวัฏฏะ (เกิดทุกข์) อยู่เช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุด พิจารณาให้ละเอียดแล้วจะไม่เห็นสิ่งไรเป็นสรณะ ดังนั้นเพื่อขจัดกองทุกข์ทั้งหลายให้สิ้น ก็ต้องขจัดปฏิสนธิ คือ อย่าเกิดอีก ขอวิญญาณแม่อันเป็นที่รักและบูชายิ่งของลูก **จงสิ้นชาตะ สิ้นภพแต่เพียงนี้เถิด**

จากลูก

เผื่อน สุนทรพิมล

๑๐ ก.ย. ๒๕๑๒

คำอนุโมทนา

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่เจียก สุชาตานนท์ ในวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๑๒ นี้ คุณประมูล สุนทรพิมล ผู้เป็นบุตรเขยได้มาแสดงความประสงค์ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ "พระคุณของแม่" เพื่อเป็นธรรมบรรณาการแก่ญาติมิตรและท่านผู้มีเกียรติที่มาร่วมในงานฌาปนกิจศพ "คุณแม่เจียก" ด้วยพิจารณาเห็นว่าหนังสือ "พระคุณของแม่" เป็นคำกลอนอ่อนเข้าใจได้ง่าย และเพื่อเตือนใจเยาวชนของชาติให้ระลึกถึงพระคุณของแม่ หวังว่าผู้ที่ได้รับหนังสือนี้ไปอ่านแล้วคงได้รับประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อย

ด้วยอำนาจบุญกุศลจากการจัดพิมพ์หนังสือนี้ก็ดี ด้วยอำนาจผลบุญกุศลที่คณะเจ้าภาพมีบุตรหลานเป็นต้น ได้บำเพ็ญอุทิศให้ก็ดี ขออำนาจบุญกุศลนั้น จงดลบรรดาลให้ดวงวิญญาของคุณแม่เจียก สุชาตานนท์ ประสบสุขเกษมสำราญ ประกอบด้วยอิฏฐวิบูลย์มนูญสมบัติในสัมปรายภพ ทุกประการเทอญ.

พระครูปลัดสุวัฒนปัญญาคุณ (ลอยสิริคุตฺโต)
วัดโสมนัสวิหาร
๑๐ กันยายน ๒๕๑๒

'พระคุณของแม่'

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา

พระอรหันต์ชั้นอุดม หรือพรหเมศร์
คุณ วิเศษไม่ใหญ่ ไปกว่าแม่
ของ คุณแม่ช่างใหญ่ยิ่ง เป็นจริงแท้
แม่ จําแม่ลูกคิด นิตย์นิรันดร์

อันมนุษย์มากมาย หลายพันล้าน ที่แผ่ซ่านทั่วพิภพ จนจบสิ้น
จะชั่วดีมีจน บนแผ่นดิน ทุกคนสิ้นถือกําเนิด เกิดจากครรภ์
อันหญิงใดให้กําเนิด เกิดมนุษย์ โลกสมมุติ นิยม ไว้คมสัน
ว่า "แม่" "แม่" เริ่มที ท่านมีครรภ์ เพราะแม่นั้นให้กําเนิด เกิดเรามา
แม่จะจนทนทุกข์ เพราะลูกรัก แม่ก็หักห้ามทุกข์ ให้สุขา
เมื่อแม่คลอดเกือบไม่รอด ปลอดชีวา เห็นลูกยาทุกข์หาย สบายใจ
ครั้งลูกอยู่ในครรภ์ นั้นยิ่งยาก ยอมลําบากครุ่นคิด เอาจิตใส่
เห็นหน้าลูกราวกับยา รักษาใจ เหมือนดังใครให้ยาหอม มาดอมดม
แม่มีลูกกี่คน ไม่ย่นย่อ ดูใจคอมารดา เมตตาสม
จะกินอยู่หลับนอน ผ่อนอารมย์ จิตนิยมให้บุตร สุดสบาย
แม่ตั้งจิตคิดไว้ เป็นหนักนัก ให้ลูกรักเลิศล้น คนทั้งหลาย

ถ้าเป็นชายขอให้เลิศ ประเสริฐชาย | เป็นหญิงหมายให้จริง ยิ่งหญิงนัก
เมื่อลูกรอดคลอดจากครรภ์ ยิ่งหรรษา | มีเมตตาอาลัย ใส่ใจหนัก
มีกรุณาปราณี ยินดีนัก | เฝ้าฟูมฟักเลี้ยงบุตร จนสุดแรง
แม่มีลูกมากมาย ไม่ย่อท้อ | ทั้งใจคอแม่เต็ม และเข้มแข็ง
เมื่อลูกใหญ่แยกอยู่ ยิ่งดูแรง | เหมือนส่องแสงแผ่ซ่าน ให้มารดา
ลูกทุกคนร่วมกัน ฉันท์พี่น้อง | ที่ต่างต้องร่วมครรภ์ ชัณษา
ต่างร่วมคลอดร่วมครรภ์ ตามกันมา | ถึงแม้ว่าจากไป ใจไม่ลืม
ถึงคราวช่วยชวนกัน ไม่หันห่าง | ทุกคนต่างรักล้ำ กันด่ำดื่ม
เพราะเลือดแม่แช่ใจ ใครจะลืม | มีแต่ปลื้มปลงจิต สนิทใจ
นี้แม่แท้ของตน คนที่หนึ่ง | เป็นที่พึ่งบุตรธิดา ได้อาศัย
เหมือนร่มกั้นกันฝน ให้พ้นภัย | มนุษย์ในโลกนี้ มีทุกคน
พระคุณท่านจะประมาณ ไม่สิ้นสุด | แม้สมมุติเอาแผ่นดิน สิ้นแห่งหน
เป็นหมึกก้อนผ่อนละลาย ในสายชล | ทุกแห่งหนสายสมุทร สุด นที
แล้วเอาเขาพระสุเมรุ ที่เด่นหล้า | เป็นปากกาจุ่มหมึก บันทึกที่
เอาท้องฟ้าเป็นกระดาษ วาดพจี | แล้วเขียนชี้ชมบุญ คุณมารดา
เขียนจนสิ้นดินฟ้า มหาสมุทร | เขียนจนสุดพระสุเมรุ ที่เด่นหล้า
หรือเอาโลกใหญ่มาก ทำปากกา | เอานภาเป็นกระดาษ วาดวจี
แล้วเอาน้ำทั่วไป ในมหาสมุทร | เขียนให้สุดสิ้นนภา และวารี
ยังไม่สิ้นสุดบุญ คุณชนนี | นับว่ามีใหญ่ยิ่ง สิ่งทั้งปวง
ลูกรู้สึกอบอุ่น พระคุณแม่ | สำนึกแน่ในใจ อันใหญ่หลวง
ยิ่งคิดไปใจอ่อน สะท้อนทรวง | น้ำตาร่วงไหลคลอ หล่อลูกตา
ด้วยลูกนี้มิได้คิด เป็นนิจสิน | บ้างที่สิ้นรักแม่ ไม่แลหา
บ้างทีหลงผู้อื่น ชื่นอุรา | อนิจจาลูกคิด ผิดจริง ๆ

โอ้ผู้ใดใครเล่า จะเท่าแม่ พระคุณแน่เหนือกว่าใคร ไปทุกสิ่ง
ลูกนึกเทียบเปรียบสิ่งใด ไม่สมจริง ช่างใหญ่ยิ่งยากแสน จะแทนคุณ
เมื่อลูกอยู่ในท้อง ของคุณแม่ ท่านเฝ้าแต่ประคบ ให้อบอุ่น
จะเคลื่อนไหวใจมารดา ผูกการุณย์ เฝ้าแต่ครุ่นคิด–เห็นไม่เว้นวัน
ตั้งหลายเดือนกว่าจะเคลื่อนจากท้องแม่ ลำบากแท้แม่ของลูก ทุกข์มหันต์
เมื่อยามคลอดเกือบไม่รอด ปลอดชีวัน เมื่อแม่นั้นเห็นลูก ผูกอาลัย
แม่รักลูกปลูกปลื้ม จนลืมเจ็บ เหมือนใครเก็บเอาไว้ ให้ผ่องใส
เห็นหน้าลูกราวกับยา รักษาใจ ยิ้มละมัยมองลูก ด้วยผูกพันธ์
แม่เลี้ยงลูกผูกจิต ไม่คิดหน่าย มอบทั้งกายยอมอุทิศ ไม่บิดผัน
หลั่งน้ำนมให้ลูก อยู่ทุกวัน ให้ลูกนั้นดื่มกิน ด้วยยินดี
แม่เคยหวงพวงถัน เมื่อยังสาว เมื่อถึงคราวมีลูก ถูกหน้าที่
เมื่อลูกร้องต้องประสงค์ จำนงมี แม่ยินดีให้ลูกดื่ม จนลืมอาย
มือทั้งสองของแม่ เฝ้าแต่อุ้ม ประคองคุมเคียงอยู่ ไม่รู้หาย
อกของแม่แผ่เอียง ลงเคียงกาย ให้ลูกหายหนาวใจ ในค่ำคืน
ตักของแม่แผ่ให้ลูก ดังฟูกนุ่ม ประคองคุมลูกยา ไม่ฝ่าฝืน
ประจงจูบลูบลูก ให้ชุ่มชื่น ทุกค่ำคืนชื่นจิต สนิทใจ
ยามจะนอนแม่วอน ด้วยคำหวาน กล่าวประสานกลมเกลี้ยง สำเนียงใส
ยามจะกินแม่ป้อน วอนอาลัย ให้ลูกได้อิ่มเอบ เกษมทรวง
ยามจะถ่ายแม่หาย ข้อรังเกียจ ไม่เคยเกลียดชังตาม หรือห้ามหวง
เอามือกอบหอบทิ้ง สิ่งทั้งปวง ใครจะล่วงแม่ได้ นั้นไม่มี
เมื่อยามเล่นแม่เป็น เหมือนดังเพื่อน สนุกเหมือนเพื่อนสนุก เป็นสุขี
เมื่อยามร้องแม่ปลอบ ให้ชอบที เมื่อยามดีแม่เสริม ให้เพิ่มพูน
เมื่อยามอาบโอบอุ้ม เข้าคุมลูก ล้างขี้มูกหมองหมาง ให้ล่างสูญ
ทากระแจะแป้งหอม ให้พร้อมมูล แล้วเทิดทูลแถมจูบ เข้าลูบคลำ
ยามแม่มีธุระ ผละจากลูก ใจแม่ผูกลูกกระสัณฐ์ วันยังค่ำ

พอกลับมาหาลูก เข้าลูบคลำ แล้วพรอดพร่ำเพลินพร้ม อึมอุรา
แม่ตื่นก่อนนอนหลัง ระวังลูก ใจแม่ผูกเพียรระวัง ตั้งรักษา
ยุงจะกินริ้นจะกัด ก็พัดพา บางเวลามิได้หลับ ระงับเลย
เมื่อลูกไข้ใจแม่ แผ่สะท้าน พยาบาลลูกจริง ไม่นิ่งเฉย
จะหมดเปลืองเรื่องหมอ ไม่ท้อเลย ซ้ำยังเกยกกถนอม ไม่ยอมไกล
เมื่อลูกป่วยใจแม่ป่วย กับด้วยลูก เฝ้าแต่ผูกใจหมอง ไม่ผ่องใส
เมื่อลูกหายคลายคืน แม่ชื่นใจ ยิ้มละมัยมองพักตร์ ด้วยรักแรง
อีกเสื้อผ้าสาระพัด จัดให้ลูก ทั้งสร้อยผูกเงินทอง ดูส่องแสง
จะไปไหนมาไหน ใจระแวง แม่ตะแคงหูฟั่ง ระวังภัย
มีอาหารสิ่งใด ใจแม่ผูก ขอให้ลูกกินสู่ อยู่อาศัย
ถึงจะอดงดบ้าง ช่างเป็นไร แม่ตั้งใจให้ลูกกิน ด้วยยินดี
แม่ปราบปรามห้ามลูก ให้ละชั่ว เพราะแม่กลัวลูกหมอง ไม่ผ่องศรี
แม่แนะนำทำทาง ในข้างดี สอนให้มีทุกอย่าง ทางที่ควร
จะกินอยู่หลับนอน แม่สอนสั่ง จะลุกนั่งเคลื่อนไหว ไปจนถ้วน
จะพูดจาปราศัย ให้สมควร ทุกกระบวนที่ถูก ให้ลูกมี
ถ้าลูกจำทำได้ ไปทุกอย่าง คงเป็นทางล้ำเลิศ ประเสริฐศรี
แต่ลูกเขลาเยาว์ ไม่รู้ที จึงเกิดมีผ่าผื่น ขืนพระคุณ
สมควรแท้ที่แม่ จะลงโทษ ที่ลูกโฉดเขลาไป ใจสถุล
เมื่อลูกผิดจิตของแม่ แผ่การุณย์ มิได้ขุ่นเคืองขับ กลับอภัย
เมื่อลูกใหญ่วัยถ้วน ควรศึกษา แม่ก็พาลูกน้อย คอยใจใส่
จะเสียทุนหนุนค่า วิชาไป แม่มีใจไม่ขัด เป็นสัจจริง
ถึงไม่มีบางที เที่ยวยืมเขา จะหนักเบาแม่สนใจ ไปทุกสิ่ง
สู้ตรากตรำทำงาน การจริง ๆ เพื่อแลกสิ่งทรัพย์ได้ มาให้เรา
เมื่อลูกเสร็จการศึกษา วิชาเชี่ยว แม่คนเดียวดีใจ ใครจะเท่า

เมื่อลูกหาทรัพย์ได้ ใจแม่เบา คอยแต่เฝ้าปลูกฝัง หวังให้ดี
เมื่อลูกควรครองเรือน แม่เตือนตัก ให้รู้จักเลือกคู่ ที่ชูศรี
แล้วจัดแจงแต่งลูก ให้ถูกที่ ถ้าทรัพย์มีแม่มอบ ให้ครอบครอง
แต่ทรัพย์ไม่สำคัญ เท่าเลือดเนื้อ ที่สืบเชื้อมาเป็นตัว ทั่วทั้งผอง
เป็นทุนเดิมเริ่มแต่ง แบ่งให้ครอง นับเป็นของมีค่า น่าคำนึง
ถ้าตราบใดกายจิต สถิตอยู่ ก็เหมือนชูชีพแม่ แผ่มาถึง
จะยืนเดินนอนนั่ง ตั้งรำพึง ปานดังหนึ่งนำแม่ มาแต่ไกล
ถ้าลูกดีเป็นศรี สง่าแม่ ถ้าลูกแย่แม่ก็แหลก แยกไม่ไหว
ทั้งเนื้อตัวทั่วนับ ทรัพย์ภายใน แม่ตั้งใจให้ลูกครอง เป็นกองทุน
โอ้คุณแม่แผ่ทั่ว ในตัวลูก แต่บุตรถูกอวิชา พาให้วุ่น
ลูกมัวเมาเขลาอยู่ ไม่รู้คุณ โปรดการุณย์ลูกด้วย ช่วยอภัย
ตั้งแต่นี้ลูกมี สติมั่น ทุกคืนวันลูกคิด เอาจิตใส่
บูชาแม่แน่สนิท ไว้ชิดใจ จนบัลลัยชีพหนอ ไม่ขอลืม ฯ

คำปรารภ

คุณโยมประมูล – บัวเผื่อน สุนทรพิมล เป็นผู้ที่มีความนับถือคุ้นเคยกับอาตมา ตั้งแต่เข้ามาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารใหม่ ๆ โดยท่านทั้งสองมาฟังธรรมและสมาทานศีลที่วัดเป็นประจำ เป็นผู้หนักแน่นและสนใจในพระศาสนามาก ลักษณะที่เด่นประการหนึ่ง คือทั้งสองท่านจะมาพร้อมกับคุณแม่เจียก มารดาของโยมบัวเผื่อน ไม่ว่าจะทำอะไร ท่านทั้งสองได้ให้ความเอาใจใส่ และปฏิบัติมารดาด้วยความเคารพ แสดงออกมาซึ่งความเป็นลูกที่มีกตัญญูกตเวที ในที่ทุกสถานและในกาลทุกเมื่อ

ในวันที่ ๑๐ กันยายนนี้ ท่านทั้งสองจะทำศพมารดา ซึ่งได้ทำกาลกิริยาไป เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ดี ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อท่านทำกาลกิริยาไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน อันเป็นหน้าที่ของลูกข้อสุดท้าย และต้องการจะให้มีหนังสือแจกแก่ญาติมิตรที่มาในงาน เป็นส่วนปุพพเพตพลีและธรรมทานด้วย

ท่านทั้งสอง ได้มาฟังเทศน์ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๖ กรกฎาคม เช่นที่เคยปฏิบัติมา ซึ่งเป็นวันที่อาตมาเทศน์แทนท่านเจ้าอาวาส ท่านบอกว่าชอบเรื่องที่เทศน์ในวันนั้น จะขอไปพิมพ์ในงานศพแม่ แต่อาตมาไม่เคยเขียนไปเทศน์ เพราะเป็นการอธิบายกันปากเปล่า จะทำไปก็เพียงแต่หัวข้อที่จะเทศน์เท่านั้น จึงเป็นการยากที่จะให้สำเนาการเทศน์ในวันนั้นได้ แต่เพื่อเป็นการบูชาความดีของท่านทั้งสองที่ได้ปฏิบัติธรรมในมารดา และเคยให้อุปการะแก่อาตมา หลายครั้งหลายหน จึงบอกไปว่าจะแต่งให้ใหม่ตามแนวที่เทศน์ในวันนั้น แต่ก็เป็นเพียงแนวเดียวกันเท่านั้น จะให้เหมือนกันย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะอารมณ์บนธรรมาสน์กับบนเก้าอี้เขียนหนังสือ ไม่เหมือนกัน และสำนวนพูดกับสำนวนเขียนก็ต่างกันด้วย

ดังนั้น ผู้อ่านจึงจะพบว่า บางตอนเป็นเรื่องของหลักวิชามากไป อาจจะเป็นของหนักสำหรับคนที่ขยาดต่อความยากอยู่บ้าง แต่การศึกษาเรื่องศาสนาหรือวิชาการอะไรก็ตาม ถ้าเราหวาดกลัวต่อความยากอยู่แล้ว ผลดีจะไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร จึงให้มีหลักวิชาอยู่บ้างในบางตอน และแน่นอนเพราะเป็นการทำงานเอาภายในเวลา ๕ ชั่วโมง ความประณีตต่าง ๆ ก็อาจจะขาดไป แม้แต่การแปลพระพุทธภาษิตบางแห่งก็เป็นการแปลเอาแต่ใจความ โดยไม่คำนึงถึงพยัญชนะ จึงอาจจะพังแปร่ง ๆ หูไปบ้าง

ด้วยกุศลเจตนา ที่โยมประมูลและโยมบัวเผื่อน ได้กระทำเป็นส่วนปุพพเปตพลี เป็นการตอบสนองคุณความดี ของท่านผู้เป็นมารดา ขอจงให้สำเร็จประโยชน์แก่คุณยายเจียก สุชาตานนท์ ในคติภพนั้นตามสมควร และแน่นอนว่าด้วยกุศลกรรมอันนี้ ย่อมจะเกิดเป็นหิตสุขแก่ท่านเจ้าภาพ ผู้ได้ปฏิบัติธรรมในมารดามาเป็นเวลานาน เพราะพระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม.

พระมหาระแบบ ฐิตญาโณ

วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

๑๐ กันยายน ๒๕๑๒

พุทธอุทานกถา

ยสฺส เสลูปมํ จิตฺตํ ฐิตํ นานุปกมฺปติ
วิรตฺตํ รชนีเยสุ โกปเนยฺเย น กุปฺปติ
ยสฺเสวํ ภาวิตํ จิตฺตํ กุโต ยํ ทุกฺขเมสฺสตีติ.

บัดนี้ จะแสดงพระธรรมเทศนาในพุทธอุทานคาถา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ของท่านผู้สนใจในการฟังธรรม จะได้นำไปพิจารณา หาหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ได้รับผลจากการนับถือศาสนาอย่างแท้จริง

พุทธอุทานคาถานั้น เป็นองค์หนึ่งแห่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้ง ๙ ประการ คือ สุตฺตะ เคยฺยะ เวยฺยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม และเวทัลละ โดยท่านจำแนกประเภทไว้ดังนี้คือ

อุภโตวิภังค์ ตลอดถึงขันธกะ ปริวาร และพระสูตรทั้งหลายมีมงคลสูตร รตนสูตร เป็นต้น ชื่อว่าสุตตะ

วรรคที่มีคาถาทั้งหมด ในสังยุตตนิกาย ชื่อสคาถวรรค ชื่อว่าเคยยะ

พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด และพระสูตรที่ไม่มีคาถา รวมทั้งพระพุทธพจน์อย่างอื่น ที่ไม่ได้สงเคราะห์เข้าด้วยองค์อีกแปดประการ ท่านสรุปรวมเรียกว่า เวยฺยากรณะ

พระธรรมบท เถรคาถาและเถรีคาถาต่าง ๆ และคาถาที่ไม่มีชื่อสูตร เรียกว่าคาถา

พระสูตรประมาณ ๘๒ สูตร ที่ปฏิสังยุตด้วยคาถา ซึ่งเกิดขึ้นด้วยโสมมนัสสญาณ เรียกว่าอุทาน

พระสูตรที่ขึ้นต้นว่า ข้อนี้สมจริงดังคำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว ชื่อว่าอิติวุตตกะ

ชาดกทั้งหมดมี ๕๕๐ เริ่มต้นจากอปัณณกชาดกเป็นต้นไป รวมเรียกว่าชาดก

พระสูตรใดที่ปฏิสังยุตด้วยอัจฉริยอัพภูตธรรม ซึ่งเริ่มด้วยคำเป็นต้นว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อัจฉริยอัพภูตธรรม ๔ อย่างเหล่านี้ ย่อมมีในพระอานนท์ ได้ชื่อว่าอัพภูตธรรม"

พระสูตรที่มนุษย์เป็นต้นทูลถาม แล้วได้รับความรู้ความปีติยินดีทั้งหมด เช่น สักกปัญหสูตร เป็นอาทิ รวมเรียกว่าเวทัลละ เมื่อรวมองค์ทั้งเก้าเข้าด้วยกัน จึงเป็นพระธรรม ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พุทธอุทานนั้น เป็นพระพุทธพจน์ที่กล่าวขึ้น เพราะอาศัยโสมนัสสญาณ คือญาณหรือความรู้ที่ประกอบด้วยโสมนัสสเป็นเหตุ ให้ทรงเปล่งพระพุทธอุทานขึ้นมา ดังนั้นลักษณะของพระพุทธอุทาน จึงเป็นคำสอนที่ไม่เจาะจงใคร อาศัยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วพระองค์ก็ตรัสพระพุทธพจน์ทำนองนี้ ข้อนี้พึงเห็นได้เมื่อพระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงปรารภถึงการที่พระองค์ได้ชัยชนะต่ออำนาจของกิเลสทั้งหลายได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิง ทรงเปล่งพระพุทธอุทานขึ้นว่า "เราแสวงหานายช่างผู้กระทำเรือนอยู่ เมื่อไม่พบได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีความเกิดเป็นอันมาก ความเกิดเป็นทุกข์ร่ำไป ดูกรนายช่าง (คือตัณหา) ผู้ทำเรือน เราพบเจ้าแล้ว เจ้าจักสร้างเรือน (คืออัตภาพของเรา) ต่อไปอีกไม่ได้ ซี่โครงทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว เรือนยอด (คืออวิชชา) เรารื้อเสียแล้ว จิตของเราได้ถึงพระนิพพานมีสังขารไปปราศแล้ว เราได้บรรลุความสิ้นไปแห่งตัณหาทั้งหลาย" หรืออย่างที่เมื่อพระองค์ประทับเสวยวิมุติสุข หลังจากตรัสรู้ ก็ได้เปร่งพระพุทธอุทานขึ้นว่า "เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์ทั้งปวงย่อมหมดสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งว่าธรรมเกิดแต่เหตุ" เป็นต้น พระพุทธพจน์ในลักษณะนี้ที่อาศัยโสมนัสสญาณ ตรัสในโอกาสต่าง ๆ ไม่บ่งถึงใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ท่านเรียกว่า

พุทธอุทาน แม้พระพุทธอุทาน ที่ได้ยกขึ้นเป็นนิเขปบทในเบื้องต้น ก็อยู่ในทำนองเดียวกัน คือเป็นการเปล่งพระวาจาออกมา โดยไม่เจาะจงใคร แต่มีความหมายครอบคลุมไปได้มาก ซึ่งแปลเป็นใจความว่า

จิตของผู้ใดตั้งมั่นอยู่ไม่หวั่นไหว เหมือนภูเขาศิลาล้วน ไม่กำหนัดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ผู้ใดอบรมจิตได้ดังนี้ ความทุกข์จะมาถึงผู้นั้นแต่ที่ไหน ?"

จากคำแปลที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าคำว่าจิตในที่นี้ จะเป็นจิตของใครก็ได้ไม่จำกัด ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาสผู้ครองเรือน หรือแม้แต่จิตของเด็ก ๆ แต่ถ้าเป็นจิตที่อยู่ในสภาพดังกล่าว คือตั้งมั่นอยู่ไม่หวั่นไหว ไม่หวั่นไหวเหมือนอะไร ? เหมือนภูเขาศิลาแท่งทึบ คือเป็นภูเขาหินทั้งหมด การที่ทรงให้อุปมาลักษณะของจิตไว้เช่นนี้ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ คือเห็นไปตามพระพุทธดำรัสข้อนี้ และเข้าใจลักษณะของจิตที่ได้ทรงเปรียบเทียบไว้ แทนที่จะเทียบกับภูเขาธรรมดา หรือใช้คำว่าภูเขาลอย ๆ จะทำให้ผู้ฟังมีข้อโต้แย้งได้ เพราะอาจจะมีคนพูดว่าภูเขาไม่ไหวจริง แต่ต้นไม้บนภูเขาไหวเมื่อลมพัด หรือว่าภูเขาบางลูกมีรอยแตกร้าวอยู่ ลมฝนพัดและตกมามากอาจจะพังลงมาได้เหมือนกัน จึงใช้คำว่าภูเขาศิลาล้วนที่เป็นแท่งทึบ คือไม่แตกไม่ร้าวทั้งนั้น อันภูเขาที่มีลักษณะเห็นปานนี้ ไม่ว่าลมฝนจะรุนแรงอย่างไร หรือว่าจะพัดมากทิศไหนก็ตาม หาอาจให้หวั่นไหวหรือพังลงได้ไม่ จิตของคนที่มีลักษณะอย่างนี้ก็ทำนองเดียวกัน คือจะไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะเป็นยามสุขหรือว่าทุกข์ก็ตาม นี้เป็นการชี้ให้เห็นลักษณะของพระพุทธภาษิต ไม่ว่าจะเป็นข้อใดก็ตาม จะมีความไพเราะ รัดกุมและให้ความหมายเด่นชัดของถ้อยคำ ไม่เปิดโอกาสให้ใครมาโต้แย้งได้

ปัญหาต่อไปจึงอยู่ที่ว่า ที่ว่าจิตไม่หวั่นไหวนั้น ไม่หวั่นไหวเพราะอะไร ? เพราะจะไม่หวั่นไหว เพราะลมเหมือนภูเขานั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นคนละเรื่องกัน ว่าที่จริงความไม่หวั่นไหวของจิตนั้น ท่านแสดงไว้ในที่หลายแห่งแตกต่างกัน แต่ในที่นี้ท่านบอกว่าไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม

ก็อะไรเล่าชื่อว่าโลกธรรม ?

โลกธรรมนั้น ได้แก่ธรรมสำหรับโลก หรือธรรมที่เป็นไปอยู่ในโลกไม่ว่าในกาลไหน ๆ และคนทุกคนที่เกิดมา จะต้องตกอยู่หรือประสบกับโลกธรรม ไม่ว่าจะเป็นพระอริยบุคคลหรือคนธรรมดา โลกธรรมนั้นมีอยู่แปดประการ รวมเป็นคู่ ๆ ได้ ๔ คู่คือ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ นินทาสรรเสริญ สุขและทุกข์ อะไรชื่อว่าลาภ ?

คำว่าลาภ ในโวหารทางศาสนานั้น มีความหมายกว้างมาก เพราะท่านหมายถึงอะไรก็ได้ ที่คนได้มาเป็นของตน เช่นการได้บุตร ภรรยา สามี ทรัพย์ ตลอดถึงได้ศรัทธาในบุคคลหรือศาสนา และการได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของอย่างอื่น รวมเรียกว่าลาภในความหมายนี้

ยศ หมายถึงความงาม ความดี การยกย่อง เช่นความเป็นคนมีบริวารเพื่อนฝูงมาก ท่านก็เรียกว่าเป็นบริวารยศ ความเป็นใหญ่ที่ได้รับการแต่งตั้ง จากผู้ใหญ่หรือทางราชการเรียกว่าอิสริยยศ การบำเพ็ญความดีอันใดอันหนึ่ง จนเป็นเหตุให้คนยกย่องชมเชย เรียกว่าเกียรติยศ เป็นต้น

สรรเสริญ คือการที่คนอื่นกล่าวถึงพูดถึง ด้วยความนิยมยินดี เพราะตนได้มีคุณความดีอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเขา จะเป็นสรรเสริญได้ ก็ต้องเป็นการพูดถึงในทางที่ดี ถ้าพูดในทางไม่ดี ท่านเรียกว่านินทา อันเป็นฝ่ายตรงกันข้าม

ส่วนสุขนั้น ได้แก่ความสบายกายสบายใจ เพราะไม่ต้องกังวลห่วงใย หรือไม่มีอะไรมารบกวนจิตใจให้เดือดร้อน ตลอดถึงการไม่เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นต้น ท่านเรียกว่าเป็นความสุข

ส่วนเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและความทุกข์ ก็พึงรู้โดยนัยตรงกันข้ามฝ่ายลาภ ยศ เป็นต้น ท่านเรียกว่าเป็นโลกธรรม ฝ่ายที่เป็นอิฏฐารมณ์ คือใคร ๆ ก็ต้องการปรารถนา อยากได้ และพอใจต่อสิ่งเหล่านั้น ส่วนความเสื่อมลาภเป็นต้นนั้น

ท่านเรียกว่าเป็นโลกธรรมส่วนที่เป็นอนิฏฐารมณ์ คือใคร ๆ ก็ไม่ต้องการปรารถนาอยากได้ ต่างคนต่างก็พยายามหลีกสิ่งเหล่านี้ กันด้วยวิธีการต่าง ๆ เท่าที่ตนเห็นว่าดีและอาจประสบความสำเร็จ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทุกคนที่อยู่ในโลกก็ยังต้องประสบกับโลกธรรมเหล่านี้อยู่

ถ้าจะถามว่า ในเมื่อทุกคนที่อยู่ในโลกนี้ ต้องประสบกับโลกธรรมเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นปุถุชนหรือพระอริยแล้ว อะไรเล่าที่ทำให้ท่านเหล่านั้นแตกต่างกัน ?

ข้อนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ในโลกธรรมสูตรเป็นใจความว่า โลกธรรมทั้งแปดย่อมไปตามโลก และชาวโลกเองก็ย่อมหมุนไปตามโลกธรรมทั้งแปด โลกธรรมเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนและอริยบุคคล แต่ข้อที่แตกต่างกันนั้นมีอยู่ว่า ปุถุชนผู้ขาดการสดับธรรมเมื่อลาภเป็นต้นเกิดขึ้น เขาไม่เข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงของลาภเป็นต้นเหล่านั้นว่า ลาภเป็นต้นได้เกิดขึ้นแล้วแก่เขา แต่ว่าลาภเป็นต้นเหล่านั้น ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา แต่สำหรับพระอริยบุคคลทั้งหลายแล้ว ท่านย่อมรู้และเข้าใจถึงสภาพอันเป็นจริงของโลกธรรม เมื่อโลกธรรมเกิดขึ้นแก่ท่าน ท่านก็จะรู้ทันทีว่า เหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง คือเมื่อเกิดขึ้นได้ ก็ดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่งแล้ว ก็จะต้องแตกสลายไปในที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ทนอยู่ตามสภาพเดิมไม่ได้ เช่นได้ลาภแล้วจะให้เป็นลาภอยู่ตลอดไป ใคร ๆ ก็หาหวังเช่นนั้นได้ไม่ เพราะสิ่งเหล่านี้จะต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมดาของมัน เยี่ยงสังขารธรรมทั้งหลาย

ดังนั้น ภาวะของจิตใจระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่าย เมื่อได้ประสบกับโลกธรรมจึงมีความแตกต่างกัน คือปุถุชนพอประสบกับโลกธรรมส่วนที่เป็นอิฏฐารมณ์ คือที่น่าปรารถนารักใคร่ชอบใจ มีการได้ลาภเป็นต้น สิ่งเหล่านั้นก็จะเข้าครอบงำจิตเขา มีการยินดีปลื้มอกปลื้มใจไปด้วยประการต่าง ๆ บังเกิดความรักทะนุถนอมหวงแหนในสิ่งนั้น ๆ ว่าเป็นของเราบ้าง เป็นตัวตนของเราบ้าง ในขณะเดียวกัน ถ้าเกิดลาภเสื่อมไป

จิตก็จะถูกครอบงำด้วย โลกธรรมส่วนที่เป็นอนิฏฐารมณ์ มีความเสื่อมลาภเป็นต้น แสดงออกมาในรูปของความเสียใจ เสียดาย และปริเวทนาการคร่ำครวญไปต่างๆนานา คือจิตใจจะต้องหวั่นไหวไปตามสิ่งที่ตนประสบตลอดไป ได้แก่ยินดีเมื่อได้สิ่งที่ตนชอบ ยินร้ายและชิงชัง เมื่อประสบกับสิ่งที่ตนไม่ชอบ

ฝ่ายพระอริยบุคคล หรือผู้ที่ได้สดับธรรมจนได้รับผลแห่งธรรมเล่า เป็นเช่นไร ?

ท่านเหล่านั้น อาศัยที่รู้จักสภาพอันแท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว ความยินดียินร้ายจึงไม่เกิดขึ้นตั้งแต่ได้ประสบ เมื่อโลกธรรมเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร ท่านก็ไม่แสดงอาการขึ้นลง คือไม่หวั่นไหวไปตามสิ่งเหล่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ? เพราะว่าจิตใจของท่าน พ้นแล้วจากความยึดถือเห็นปานนั้น แม้จะประสบสุขและทุกข์ จึงไม่แสดงอาการหวั่นไหว คือจิตใจยังรู้สึกเหมือนเดิม เหมือนคนเอาของสะอาดบ้างไม่สะอาดบ้างทิ้งลงในแม่น้ำ แม่น้ำหาได้แสดงความยินดีในบางสิ่ง และยินร้ายในบางสิ่งไม่ เคยขึ้นลงอย่างไร ก็ยังเป็นไปตามปกติ จิตใจของคนที่ได้สดับแล้ว ก็มีสภาวะดังได้กล่าวมาแล้ว

สำหรับเรื่องของโลกธรรมนี้ แม้บุคคลธรรมดาที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยะ ถ้าเป็นคนที่พยายามรู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือมองให้ผ่านมายาที่ปิดบังสิ่งเหล่านี้อยู่ คือรู้และเข้าใจถึงสภาวะอันแท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตน เป็นการเตรียมกายเตรียมใจไว้ล่วงหน้า เมื่อสิ่งเหล่านั้นเกิดเปลี่ยนแปลงไป จิตใจก็จะไม่หวั่นไหว และเดือดร้อนจนถึงกับทำอะไรลงไป ในทางที่ไม่เหมาะไม่ควรได้มากทีเดียว

ปัญหาต่อไปจึงมีว่า คนจะไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมดังที่กล่าวมาแล้วได้ จะต้องมีการปรับปรุงจิตใจ และความรู้สึกของตนอย่างไรบ้าง ?

ท่านก็ได้แสดงไว้ ในตอนต่อไปว่า ไม่กำหนัดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด คือจิตใจจะต้องมีความรู้สึกเช่นนี้ ความกำหนัดคืออะไร ? คือความยินดี

ชอบใจ ยึดติดในสิ่งที่เกิดขึ้น หรือที่ตนได้ประสบ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุป ก็ได้แก่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สิ่งทั้ง ๕ นี้ ท่านบอกว่าเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด คือ หมายความว่าความยินดี พอใจ ชอบใจของคนนั้น ถ้าจะเกิดก็จะเกิดจากรูปเป็นต้น เหล่านี้ ดังนั้น รูปเป็นต้นท่านจึงเรียกว่าเป็นบ่วงแห่งมาร คือเป็นสื่ออันสำคัญ ที่ทำให้คนเสียคนมามากต่อมากแล้ว ตราบใดที่จิตใจของคน ยังมีความกำหนัด ยินดีในบ่วงมารทั้งห้านี้ เป็นการแน่นอนว่าจิตใจของเขา จะหยุดจากการดิ้นรน กระสับกระส่าย หวงแหนเป็นต้นไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความหวั่นไหวก็จะต้องเกิดขึ้นแก่จิตใจของเขาอยู่ตลอดไป เพราะว่าโลกธรรมทั้งแปดประการดังที่กล่าวมา ก็คือพวกที่เป็นรูป เสียงเป็นต้นนั้นเอง ถ้าจะถามว่า ทำอย่างไร ? จึงจะช่วยให้จิตใจไม่ต้องหวั่นไหว หรือเกิดความกำหนัดยินดีในรูปเป็นต้นเล่า ?

เมื่อว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว ความกำหนัดยินดีเหล่านั้น เกิดขึ้นจากรูปเป็นต้น ก็เพราะคนไปดูเข้า ยินดีในเสียงก็เพราะไปฟังเสียงเป็นต้น วิธีแก้จึงอยู่ที่การสำรวมระวัง ไม่ไปดูอะไรให้มากนัก จนจิตใจประสบกับความกำหนัดยินดีอยู่เรื่อย ๆ ถ้าต้องดูต้องฟัง ก็ให้คิดว่ารูปก็สักแต่ว่ารูป ไม่ใช่สัตว์บุคคลอะไรที่พอจะยึดถือเป็นจริงเป็นจังได้ การฝึกหัดทำได้เช่นนี้ อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นการป้องกัน ไม่ให้ความคิดสับสนฟุ้งซ่าน จนทำให้มีอารมณ์ไม่ค่อยปกติ หรือว่าถ้าทำให้สูงขึ้นไปกว่านั้น เวลาได้ยินเสียงด่ากับเสียงสรรเสริญ จะไม่รู้สึกความยินดีหรือยินร้ายจนเกินไป ช่วยให้สบายใจขึ้นมากพอสมควร

เพียงแค่นี้เป็นการเพียงพอแล้วหรือ ?

ยังก่อน เพราะท่านได้แสดงไว้ว่า จะต้องไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง อะไรคืออารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ในที่นี้ท่านประสงค์เอาอาฆาตวัตถุ ๙ ประการ ซึ่งท่านแสดงไว้ละเอียดน่าสนใจ คือผูกอาฆาตพยาบาทต่อบุคคลอื่นว่า คนนี้ได้กระทำความฉิบหายให้แก่เรา ในที่บางแห่งทรงแสดงไว้ว่า คนใด

ผูกเวรต่อคนอื่นว่า "ผู้นี้ได้ด่าเรา ประหารเรา ได้ชนะเรา ได้ทำความฉิบหายให้แก่เรา" เวรคือการจองล้างจองผลาญกันก็ไม่อาจจะระงับไปได้ แสดงว่ายังต้องเบียดเบียนกันต่อไปประการหนึ่ง หรือไม่อย่างนั้นก็ผูกอาฆาตเป็นปัจจุบันว่า คนนี้คนนั้น กำลังทำความฉิบหายให้เกิดแก่เราประการหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น เห็นท่าทางของคนอื่นไม่น่าไว้วางใจ ก็เริ่มผูกอาฆาตเป็นการล่วงหน้าเสียเลยว่า คนนี้จักทำความฉิบหายให้เกิดแก่เรา ไม่วันใดก็วันหนึ่ง นี้เป็นการผูกอาฆาตเพราะปรารภตนเป็นเหตุ รวมเป็นสามประการ

ยังมีการผูกอาฆาตในบุคคลอื่น โดยปรารภคนที่ตนรักใคร่ชอบใจ เป็นเหตุอีกสามประการคือ ผูกอาฆาตว่า คนนี้ได้ทำ กำลังทำ หรือจักทำความฉิบหายให้เกิดแก่คนที่เรารัก ซึ่งเป็นการผูกอาฆาตในกาลทั้งสาม คือทั้งอาศัยเหตุหรือการกระทำในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต พร้อมกันไป

สามประการสุดท้าย เป็นการผูกอาฆาตเพราะปรารภคนอื่นที่ตนเกลียด แต่อีกคนหนึ่งไปแสดงความรักความเมตตา หรือสงเคราะห์อนุเคราะห์คนนั้นเข้า ตนไม่พอใจการกระทำของเขา คือมีความรู้สึกว่า ถ้าตนไม่ชอบใครแล้ว คนอื่นก็ต้องไม่ชอบด้วย ใครไม่ทำตามก็ถือว่าเป็นศัตรูกับตน เช่นพ่อแม่บางคนโกรธกับเพื่อนบ้าน ก็ต้องการให้ลูกพลอยโกรธไปกับตนด้วย ถ้าลูกไปเป็นมิตรกับคนที่ตนโกรธ ก็แสดงอาการไม่พอใจ หรือบางทีลงโทษเอาแรงๆ อย่างเช่นการเป็นศัตรูกันเป็นตระกูล ของบุคคลบางพวก ก็เพราะอาศัยเหตุเหล่านี้เองเป็นสำคัญ ได้แก่ความผูกอาฆาตในกาลทั้งสามเหมือนกันว่า คนนี้ได้ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนที่เราเกลียด หรือเห็นเขากำลังทำ ก็ผูกอาฆาตว่าคนนี้กำลังประพฤติประโยชน์แก่คนที่เราเกลียด หรือเขายังไม่ทำแต่ตนคิดว่าเขาน่าจะทำ ก็ผูกอาฆาตเป็นล่วงหน้าเสียเลยว่า คน ๆ นี้จักต้องกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ศัตรูของเราแน่ เลยโกรธกันตั้งแต่ยังไม่ได้กระทำสิ่งที่ตนไม่ชอบ

อาฆาตวัตถุทั้งเก้าประการดังกล่าวมา จะเห็นได้ว่าท่านต้องการแสดงภาวะจิตใจของตน คือทำให้กิเลสสายโทษะครอบงำจิตใจ เพราะอาศัยการกระทำของบุคคลอื่นเป็นเหตุว่า จะเกิดขึ้นจากทางทั้ง ๙ ประการนี้ และจะเห็นได้อย่างเด่นชัดว่า คนที่จิตใจคุกรุ่นอยู่ด้วยความรู้สึกเช่นนั้นนั้น คนที่ตนเป็นศัตรูคนแรกก็คือตนของตนเอง เพราะในขณะที่บุคคลซึ่งเราผูกอาฆาตกำลังนอนหลับสบาย ตนเองซึ่งมีความรู้สึกอาฆาตเขา ต้องเดือดร้อนทุรนทุราย นอนไม่หลับกระสับกระส่ายอยู่บนที่นอน เพราะถูกไฟคือโทษะเผาผลาญอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงบแห่งจิต จะเกิดขึ้นแก่เขาได้อย่างไร ? เขาจึงเป็นบุคคลที่น่าสงสารและเวทนายิ่งนัก

แต่จิตจะไม่หวั่นไหว ไม่กำหนัดยินดี และไม่คัดเคืองดังกล่าว จะมีได้อย่างไร ?

ในที่นี้ ท่านแสดงไว้ว่า จิตของคนจะไม่หวั่นไหวในอารมณ์ หรือสิ่งที่ชวนให้หวั่นไหวเป็นต้นได้ จะต้องเป็นจิตที่ได้รับการฝึกมาดีแล้ว เหมือนทหารที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้ว ไม่หวั่นไหวหวาดกลัวต่อข้าศึกฉะนั้น

แต่ก็จิตนั้นเล่า เป็นธรรมชาติที่ฝึกได้ยาก เพราะดิ้นรนกวัดแกว่ง และซัดส่ายไปตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา บุคคลไม่อาจที่จะให้จิตอยู่นิ่งได้ง่ายๆ เหมือนไม่อาจให้ทารกน้อย ๆ กำลังซุกซนนั่งอยู่นิ่ง ๆ ได้ฉะนั้น แต่หาได้หมายความว่า บุคคลไม่อาจจะฝึกจิตให้อยู่ในอำนาจได้ไม่ บุคคลใดใช้ความเพียรพยายามในทางที่ถูก ก็อาจจะฝึกจิตให้ปกติหรือผ่องใสได้ แต่เพราะเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่ายนัก ดังนั้นในพระบาลีบางแห่งท่านจึงแสดงไว้ว่า

"ปลาที่ติดอยู่ในอาลัยคือน้ำ เพราะเป็นสัตว์เกิดและอาศัยอยู่ในน้ำ เมื่อคนยกขึ้นมาจากน้ำย่อมดิ้นรน เพื่อจะกลับไปอยู่ในน้ำอีกฉันใด จิตใจที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัณหา และตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสและตัณหาเหล่านั้น เมื่อบุคคลจะแยกออกมาจากที่เกิดและที่อยู่ ย่อมจะดิ้นรนเพื่อกลับไปสู่กิเลสและตัณหาอีกฉะนั้น"

แต่เมื่อใครทำได้ก็ชื่อว่าเป็นความดี เพราะจิตที่ได้รับการฝึกมาดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ และทำให้คนทำอะไรเป็นไปในทางที่ถูกที่ควร เพราะไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของจิต ที่เป็นทาสของอารมณ์ มีความรัก ความชัง เป็นต้น

ในที่นี้ ท่านให้วิธีการฝึกจิตไว้โดยอุปมาว่า เหมือนกับบุคคลดัดลูกศร เพราะท่านแสดงไว้ในที่บางแห่งว่า ชาวนาย่อมไขน้ำเข้านาตามหน้าที่ ช่างศรย่อมดัดลูกศร ช่างถากย่อมถากไม้ ทำวัตถุที่ตนประสงค์จะทำ ในขณะเดียวกันหน้าที่ของบัณฑิต ก็ย่อมจะฝึกจิตหรือฝึกตน อันช่างศรผู้จะทำลูกศรนั้น จะต้องไปตัดไม้มาจากป่า เมื่อตัดมาแล้วก็ถากเอาเปลือกหรือกะพี้ข้างนอกออกเสีย ทำเป็นรูปลูกศร เสร็จแล้วก็นำไม้ที่ถากไว้นั้นมาทาน้ำมัน แล้วจึงนำไปลนไฟ หลังจากนั้นจึงนำไปดัดเข้ากับง่ามไม้อันใดอันหนึ่ง แล้วเล็งดูด้วยหางตา จนลูกศรนั้นตรงดี ตามที่ตนต้องการแล้ว ก็นำลูกศรนั้นไปใช้ประโยชน์ตามที่ตนต้องการได้

เช่นเดียวกัน จิตที่บุคคลยังไม่ได้ฝึก เปรียบเหมือนไม้ที่เพิ่งตัดมาจากป่า จะใช้ประโยชน์ให้ดีจริง ๆ นั้นเป็นการยาก เพราะจิตเกิดมาจากกิเลส ถูกกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลายกลุ้มรุมอยู่ จะทำจะพูดก็แสดงออกมาในรูปของกิเลส เหมือนไม้ที่ยังไม่ได้ถากเปลือกออก เอาไปทำอะไรคนก็เห็นเปลือกของมันอยู่ กิเลสที่หยาบ ๆ มีการฆ่าการเบียดเบียนกันเป็นต้น เปรียบเหมือนเปลือกของต้นไม้ อันบุคคลจำเป็นที่จะต้องถากออกเสีย ด้วยการอาศัยศีลเป็นเครื่องมือ

เมื่อถากด้วยศีลแล้ว ก็นำไปทาน้ำมันคือศรัทธาความเชื่อ อันเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต คือศรัทธาที่มีปัญญาความรู้เป็นหลัก ไม่เป็นการเชื่องมงาย ซึ่งท่านเรียกว่าอธิโมกข์ คือน้อมใจเชื่อไป โดยไม่ไตร่ตรองให้รู้แน่แก่ใจเสียก่อน หรือไม่อย่างนั้นก็ให้เป็นตถาคตโพธิสัทธา ในเมื่อตนยังไม่อาจจะวินิจฉัยอะไรได้ด้วยตน อันสัทธานี้ ท่านกล่าวว่าเป็นเพื่อนสองของคน ศรัทธาที่ตั้งมั่นดีแล้วย่อมยังประโยชน์ต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ เพราะแม้คนจะข้ามโอฆะ ห้วงน้ำคือกิเลสได้ ก็ต้องอาศัยศรัทธา

เป็นผู้นำ ศรัทธาจึงเป็นปัจจัยอันสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งช่วยในการฝึกจิต ของบุคคลผู้ปรารถนาจะฝึก เพราะเห็นผลของจิตที่ฝึกแล้ว ว่าดีอย่างไร

เมื่อจิตได้รับการทาด้วยน้ำมันคือศรัทธา จนจิตประกอบด้วยอจลศรัทธา คือมีความเชื่อมั่นอันมั่นคงพอสมควรแล้ว ก็นำจิตเข้าไปลนไฟ คือความเพียรอันเป็นไปทางกายและทางจิต มีเพียรระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้นในสันดาน บาปอันใดที่ได้เกิดขึ้นในจิตแล้ว ก็เพียรพยายามละบาปเหล่านั้นเสีย ในขณะเดียวกันก็เพียรให้กุศล คือความดีเกิดขึ้นในจิต ส่วนกุศลธรรมอันใดที่ได้เกิดขึ้นแล้ว ก็ให้เพียรระวังรักษาไว้อย่าให้เสื่อมไป เป็นอุบายวิธี ที่จะเผากิเลสให้เร่าร้อนหรือพินาศไป ดังนั้นในที่บางแห่งท่านจึงเรียกความเพียรว่าเป็นตปะ คือเครื่องเผากิเลสให้เร่าร้อนดังกล่าวแล้ว

จิตที่ได้รับการลนด้วยความเพียร อันให้เป็นไปทั้งทางกายและทางจิตแล้ว ย่อมเป็นจิตที่อาจให้เป็นตามที่ตนต้องการได้ ท่านจึงสอนให้นำจิตเข้าไปดัดกับง่ามทั้งสอง คือสมถและวิปัสสนา

อะไรชื่อว่าสมถ ? สมถเป็นชื่อของกัมมัฏฐาน คือการงานของใจ อันอาศัยการบริกรรม หรือการทำจิตใจให้สงบเป็นสำคัญ ไม่เกี่ยวกับการต้องใช้ปัญญาพิจารณาแต่อย่างใด มีการกำหนดลมหายใจเข้าออกเป็นต้น รวมเป็นอารมณ์ที่ท่านแสดงไว้ถึง ๔๐ ประการ เพื่อให้เหมาะกับอัธยาสัย ของบุคคลซึ่งมีแตกต่างกัน ท่านเรียกว่าสมถ-กัมมัฏฐาน

ส่วนวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการงานของใจที่ต้องอาศัยปัญญาเป็นหลัก โดยบุคคลจะต้องรู้จักภูมิหรืออารมณ์ของวิปัสสนา กับธรรมเป็นรากเง่าหรือเหตุเกิดของวิปัสสนา และตัววิปัสสนา ก็วิปัสสนานี้ท่านแสดงไว้ว่ามีขันธ์ ๕ มีรูปขันธ์ เป็นต้น อายตนะ ๑๒ มีอายตนะคือจักขุเป็นต้น ธาตุ ๑๘ มีจักขุธาตุเป็นต้น อินทรีย์ ๒๒ มีจักขุอินทรีย์เป็นอาทิ เป็นภูมิหรืออารมณ์ของวิปัสสนา และมีสีลวิสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล กับจิตตวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของจิต คือจิตเป็นอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิเป็นรากเง่า ส่วนตัววิปัสสนานั้นเล่า ท่านว่าได้แก่วิสุทธิอีก ๕ ข้อข้างท้ายคือ

ทิฐิวิสุทธิ ความรู้จักนามรูปตามความเป็นจริง จนไม่ยึดถือว่าสัตว์บุคคลเป็นต้น

กังขาวิตรณวิสุทธิ ความรู้จริงเห็นจริงในนามรูป พร้อมทั้งเหตุและปัจจัย จนข้ามความสงสัยในกาลทั้งสามว่า เรามาจากไหน ? เราเป็นอะไร ? เราจะไปเกิดที่ไหนเป็นต้นเสียได้

มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความรู้จริงเห็นจริงว่า นี้เป็นตัววิปัสสนาเป็นทางแห่งมรรคผล นี่เป็นอุปกิเลส มิใช่ทางแห่งมรรคผล

วิปัสสนาญาณทั้ง ๙ ชื่อว่าปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ กับ อริยมรรคทั้ง ๔ อันชื่อว่าญาณทัสสนวิสุทธิ รวม ๕ ประการนี้ ท่านเรียกว่าเป็นตัวของวิปัสสนา

แม้การรู้แจ้งเห็นจริงในพระไตรลักษณ์ จนเกิดความเบื่อหน่ายไม่ยึดถือด้วยอำนาจตัณหา มานะ และทิฐิ จนสามารถปล่อยวางเสียได้ ท่านก็เรียกว่าเป็นตัววิ-ปัสสนาเหมือนกัน

บุคคลผู้ได้ฝึกจิตมาด้วยวิธีการดังกล่าวมาแล้วตามลำดับ ย่อมเป็นผู้มีจิตไม่หวั่นไหว ไปตามโลกธรรม ทั้งไม่กำหนัดไม่ขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดและขัดเคือง เมื่อโลกธรรมกระทำมากระทบเข้า ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่น่ารักใคร่ปรารถนาก็ตาม จิตของเขาย่อมไม่ยินดีและยินร้ายเหมือนแผ่นดิน ย่อมไม่ยินดียินร้ายในเมื่อคนทิ้งของสะอาดและไม่สะอาดเป็นต้นลงไปฉะนั้น

พระพุทธอุทานคาถานี้ มีลักษณะอันเด่น ๆ อยู่หลายประการ เช่น

เป็นการสอนที่มีอุปกรณ์การสอน โดยอาศัยภูเขาบ้าง ต้นไม้บ้างเป็นเครื่องเปรียบ นักการศึกษาสมัยใหม่จะเห็นได้ว่า การสอนอย่างมีอุปกรณ์การสอนนั้น สำหรับพระพุทธศาสนาแล้ว ไม่เป็นของใหม่แต่ประการใดเลย เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้มาเป็นอันมาก ไม่ว่าจะในพระสูตรหรือพระวินัยก็ตาม พระองค์จะเอาสิ่งที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว มาเป็นข้อเปรียบเทียบในการสอนได้เสมอ

เป็นการสอนที่มีเหตุ ซึ่งผู้ฟังอาจตรองตามให้เห็นจริงได้ เพราะมีหลักการและวิธีการ อันอาจจะให้เกิดผลเช่นนั้นได้ ไม่ยากนัก

ลักษณะคำสอน เป็นการสอนไปตามลำดับ แสดงผลแล้วแสดงเหตุที่ให้เป็นเช่นนั้น ในชั้นการปฏิบัติก็ให้ทำไปเป็นชั้น ๆ ไม่มีการก้าวกระโจน หรืออาศัยอำนาจภายนอกช่วยเหลือ แต่เป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องช่วยตัวเอง เมื่อปรารถนาอิฏฐ-ผลที่ตนต้องการ พระพุทธเจ้าในฐานะแห่งศาสดาผู้เอ็นดูสัตวโลก เป็นเพียงผู้ชี้ทางให้ส่วนการที่จะให้เกิดผลนั้น ทุกคนจะต้องนำไปประพฤติปฏิบัติเอาเอง ความเป็นผู้ไม่ประมาทในที่และกาลทั้งปวง จึงเป็นหน้าที่ของศาสนิกในพระศาสนานี้โดยแท้ ดังได้บรรยายมาด้วยประการฉะนี้.

กรรมที่เห็นง่าย ๆ

ธมฺมสาโรภิกฺขุ วัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่ใต้ร่มโพธิ์นั้น ทรงรู้ ๓ อย่าง คือ รู้ความเป็นมาของพระองค์เอง ทรงรู้ความเป็นมาของสัตว์อื่น และรู้วิธีขจัดอาสวะ และเป็นการทรงรู้อย่างสิ้นเชิงเรียกว่า **สัพพัญญู** รู้ทั้งปวง จึงไม่มีอะไรที่ไม่ทรงทราบ พูดเฉพาะเรื่องโลกทรงเป็นโลกวิทู ทรงรู้แจ้งโลก ทั้งโลกที่เป็นพืชต่าง ๆ ทั้งโลกที่เป็นสัตว์ต่าง ๆ และโลกที่เป็นแผ่นดิน เมื่อทรงรู้แจ้งทุกอย่าง ๆ นี้ เวลาทรงแสดงธรรมสั่งสอนมนุษย์จึงทรงสั่งสอนตามความเป็นจริงของเรื่องชีวิต และทรงใช้พืช ใช้แผ่นดินเป็นเครื่องชี้เปรียบเทียบ หรือทรงใช้เป็นอุปกรณ์การสอนได้อย่างชัดเจน เช่นจะทรงสอนเรื่องการ ทำดี ทำชั่ว ก็นำพืชมาตรัสให้เห็นก่อน แล้วทรงสอนเรื่อง **ทำดี ทำชั่ว** ให้เห็นเป็นเช่นเดียวกัน ดังที่ตรัสว่า

บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น
ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว.

พวกเราเป็นชาวพุทธ และนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์เป็นพระบรมศาสดา เมื่อพบข้อความที่พระพุทธองค์ตรัสอย่างชัดเจน ตรงไปตรงมาเช่นนี้ คงไม่มีปัญหาอะไรที่จะไม่เชื่อเรื่องกรรม มีเพียงว่าถ้ากรรมซ้ำซ้อนนัก ก็ทำให้สงสัย โดยปกติก็จะไม่มีใครสงสัย ตามพระพุทธพจน์ที่ว่า "หว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น" โดยปกติก็ไม่มีใครสงสัย

นาย ก. หว่านเมล็ดข้าวจ้าว ก็ไม่มีใครสงสัยว่าเวลาข้าวนั้นออกรวงจะกลายเป็นดอกหญ้า โดยปกติก็เข้าใจกันว่านาย ก. ต้องได้ผลเป็นข้าวจ้าว หรือนาย ก. ปลูกพริกปลูกมะเขือก็เข้าใจกันว่านาย ก. จะได้ผลพริกผลมะเขือตามที่นาย ก. หว่านหรือปลูกพืชนั้น ๆ และชาวสวนเองก็ดี ผู้อื่นที่เห็นผู้อื่นทำสวนก็ดี ก็ย่อมเข้าใจว่าจะได้ผลเป็นอย่างไร และต่างก็เชื่อมั่นในการทำสวนกันมาแล้วแต่กาลก่อน พวกทำสวนเงาะ

สวนทุเรียนก็เชื่อมั่นเวลาออกผลจะเป็นอะไรกันอยู่แล้ว และการที่มีข้าวออกดอกเป็นดอกหญ้าไปบ้าง พืชผสมต่าง ๆ แตกต่างออกไปอย่างไรบ้าง เช่นนี้เราก็เชื่อเรื่องการผสม คือผสมอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่ผิดไปได้ และเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องการหว่านพืชแล้ว ก็ทรงแสดงการทำกรรมว่า "ผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว" ดังนี้ ย่อมเห็นได้ว่าทรงแสดงการทำกรรมไว้แล้ว ย่อมมีผลแบบเดียวกับคนหว่านพืชอย่างชัดเจน แต่มักจะมีข้อสงสัยกันอยู่ในหลักใหญ่ ๆ คือ ๑. คำว่า "ดี" ๒. ในเรื่องการให้ผลของกรรม ..

ดี เรื่องดีนี้ถ้าจะแยกออกเป็น ๒ คือ ๑. ของดี ๒. ความดี ก็จะได้คำอย่างง่ายขึ้นมากในข้อที่ว่า "ทำดีได้ดี" ที่ว่า "ของดี" บางทีก็ตีความว่า "เป็นของขลัง" ก็ยุ่งออกไปอีก ในที่นี้จะพูดถึง "ของดี" ที่เป็นเครื่องใช้ไม้สอย เช่นมีดดี ขวานดี ปากกาดีเป็นต้น "ความดี" ที่หมายถึงความประพฤติดี เช่น พูดดี ทำดี คิดดี ตามที่เรียกว่า "สุจริต-ประพฤติดี" เมื่อแยกดีออกเป็น ๒ คือของดี ๑ ความดี ๑ ดี ๒ ประเภทนี้มีความหมายต่างกันมาก ของดีสามารถหาได้หลายทางด้วยกัน ขอกันก็ได้ ขโมยกันก็ได้ รับจ้างทำงานเอาก็ได้ ประพฤติดีมีคนเขาศรัทธาให้ก็ได้ พูดกันง่าย ๆ เช่น ปากกาดีก็อาจจะขอเอาได้ ขโมยเอาได้ รับจ้างทำงานเอาได้ ประพฤติดีมีคนศรัทธาให้ก็ได้ หรือมีเงินซื้อเอาก็ได้ ส่วนความดีคือความสุจริต คือความประพฤติดีทางกาย วาจาใจ ขอใครไม่ได้ ขโมยใครไม่ได้ และโดยนัยนี้จะเห็นได้อีกอย่างหนึ่ง ในการได้มาซึ่งของดีกับการได้มาซึ่งความดีย่อมจะแตกต่างกัน คือ การได้ของดีย่อมจะได้ด้วยวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว และได้เร็วได้ช้า ส่วนความประพฤติดี ย่อมเป็นความดีอยู่ในตัว เช่นพูดดีก็เป็นวจีสุจริตเดี๋ยวนั้น ทำดีก็เป็นกายสุจริตเดี๋ยวนั้น คิดดีก็เป็นมโนสุจริตเดี๋ยวนั้น จึงว่า "ทำดีได้ดี" อย่างไม่มีปัญหาอะไรเลย ส่วนการประพฤติดีแล้วมีคนรางวัลอะไร ช้าหรือเร็ว ย่อมเป็นแต่เพียงผลพลอยได้ หรือเป็นเพียงประเภททำดีได้ของดี ส่วนทำดีได้ดีโดยที่กันตกนรกได้นั้น อยู่ที่ทำความดีได้ความดี ไม่ใช่อยู่ที่ทำอะไร ๆ แล้วได้ของดี หากว่าทำอะไร ๆ ได้ของดีแล้วก็กันตกนรกได้ พวกเศรษฐีก็ไม่ต้องมีใครตกนรก

แต่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกพวก ถ้ามีแต่ของดี สะสมแต่ของดี ไม่มีความดี ไม่มีความดี ไม่ได้สะสมความดี ก็ตกนรกได้ด้วยกันทั้งนั้น ตรงกันข้าม คนไม่มีของดีอะไรเลยที่เรียกกันว่า "ไม่มีสมบัตินอกกายสักชิ้น" แต่มีความดี แทนที่จะตกนรกก็ขึ้นสวรรค์ได้

ในโอกาสที่จะพูดเรื่องกรรมง่าย ๆ นี้ ยังไม่ต้องพูดถึงเรื่องนรกสวรรค์ เพราะถ้าพูดถึงเรื่องห่างหูห่างตา และเป็นปรโลกเช่นนั้น ก็จะกลายเป็นยากไปเสียอีก จริงอยู่พูดเรื่องกรรมพูดเพียงชาติเดียวภพเดียวไม่ได้ เพราะชีวิตของคนแต่ละคนนั้นไม่ใช่เพียงภพเดียวชาติเดียว ย่อมมีการทำกรรมต่าง ๆ ไว้ในชาติต่างภพ เพราะฉะนั้นจะไม่ดู **กระบวนการแห่งกรรม** ไว้ทั้งหมด เราก็ไม่มีทางจะบรรเทาความสงสัยได้ ดังนั้นจะพูดไว้ แต่จะพูดเฉพาะอย่างแรก ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งกรรมที่ให้ผลตามคราว

กรรมให้ผลตามคราว ๔ คือ ๑. กรรมให้ผลในภพนี้ ๒. กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า ๓. กรรมให้ผลในภพสืบ ๆ ๔. กรรมให้ผลสำเร็จแล้ว (อโหสิกรรม)

กรรมให้ผลตามกิจ ๔ คือ ๑. กรรมแต่งให้เกิด ๒. กรรมสนับสนุน ๓. กรรมบีบคั้น ๔ กรรมตัดรอน (อุปฆาตกรรม)

กรรมให้ผลตามลำดับ ๔ คือ ๑. กรรมหนัก ๒. กรรมชิน ๓. กรรมเมื่อจวนเจียน ๔. กรรมสักว่าทำ (กตัตตากรรม)

รวมเป็นกรรม ๑๒ นี้ ถ้าได้ศึกษาโดยตลอด แม้จะเข้าใจยังไม่ตลอดก็จะบำบัดความสงสัยได้มาก จึงควรศึกษาเรื่องกรรมโดยสุขุม แต่อะไร ๆ เราจะว่าเพียง "กรรม ๆ" ก็จะไม่รู้เรื่อง หรืออะไร ๆ เราจะซัดว่าเป็นกรรมเก่า ๆ เรื่อยไปก็ไม่ได้ เพราะมีคำดักคือว่า "คนซัดแต่กรรมเก่าเรื่อย ๆ เป็นคนกาก" ดังนั้น ถ้าจะหาหัวกระทิก็ต้องดูกรรมใหม่มาก ๆ เรื่องต่อไปนี้ ทั้งเป็นเรื่องสมมติและเป็นเรื่องนิทาน เพื่อสำหรับแสดงผลกรรมที่เห็น ๆ ว่า ทำอย่างนั้นแล้วเป็นอย่างไร ?

กรรมดีกรรมชั่วที่พูดกันง่าย

กรรม ที่กล่าวคราวนี้จะพูดถึงกรรมที่เข้าใจง่าย หมายถึงคนที่คิดทำอะไรลงไป สิ่งที่ตนทำนั้นมีผลเกิดขึ้น คือทำชั่วก็มีผลเกิดขึ้นในทางชั่ว ทำดีก็มีผลเกิดขึ้นในทางดี เช่นนาย ก. เดินสวนทางกับนาย ข. แล้วเอากำปั้นทุบนาย ข. ๑ ที ด้วยความโกรธว่านาย ข. ชิดตนเกินไป ดังนี้ถามว่านาย ก. ทำดีหรือทำชั่ว ขอให้ตอบว่านาย ก. ทำชั่ว แล้วจะบอกว่าถูก คราวนี้เมื่อว่า "ทำชั่วได้ชั่ว" ก็ขอให้อธิบายว่านาย ก. ได้ชั่วอย่างไร การที่นาย ก. ได้ชั่วนั้นเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างที่ ๑ นาย ก. ได้รับผลชั่วของตัวเอง คือตนเองมีความโกรธแล้วทุบเขาด้วยกำปั้น นาย ก. เป็นคนชั่วที่โกรธแล้วทุบเขา ๑ ที ก็อย่างนี้นี่เองเรียกว่า "ทำชั่วได้ชั่ว" และได้ทันทีที่กดกำปั้นทุบลงไปที่นาย ข. อย่างที่ ๒ อาจจะได้รับผลตอบแทน คือ นาย ข. โกรธตอบแล้วทุบในทันทีก็ดี พยาบาทไว้แล้วทุบในวันต่อไปก็ดี การทุบที่นาย ข. ตอบโต้นาย ก. นี้เป็นเรื่องที่นาย ก. ทำชั่วคือทุบเขาไว้จึงถูกทุบตอบ อย่างนี้ก็เรียกว่า "ทำชั่วได้ชั่ว"

ต่อมานาย ก. เปลี่ยนความประพฤติใหม่ คือเห็นนาย ข. แล้วยกมือไหว้ขออภัยและสารภาพที่ตนเคยทุบนั้นเป็นความชั่วของตน และในการที่นาย ข. ทุบตอบเพียง ๑ ที มิได้ทุบเกินกว่าที่ตนทุบ หรือมิได้แจ้งความว่าประทุษฐร้ายร่างกาย ก็ขอบคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย นาย ข. ก็ยกมือไหว้ตอบแล้วกล่าวคำให้อภัย มิหนำซ้ำว่าต่อจากนี้ ขอเป็นมิตรตลอดชีวิต ความจริงเราก็ควรเป็นมิตรกันนานแล้ว ในฐานะที่ร่วมชาติร่วมศาสนาร่วมพระมหากษัตริย์ด้วยกัน การที่นาย ก. เปลี่ยนความประพฤติเสียใหม่ และได้รับไหว้ตอบตลอดถึงได้รับการแสดงความเป็นมิตร ดังนี้ การทำของนาย ก. ฉากนี้เรียกว่า "ทำดี ได้ดี"

การอธิบายกรรมแบบนี้ อาจจะง่ายเกินไป จนเห็นเป็นจืด ๆ ก็ได้ ก็ถูกแล้วจืดแน่ ถ้าเป็นแกงจืดก็จืดเกินไป ผู้ที่จะกินเห็นจะต้องเรียกเกลือหรือน้ำปลามาเติมเป็นแน่ และเกลือหรือน้ำปลาที่เติมลงไป ก็อาจจะเค็มเกินไปเสียอีกก็ได้ บางทีคน ๒ คนทำชั่วกันคนละอย่าง ก็ยังไม่ทราบว่าตนทำชั่ว ดังเรื่องแย่งนกยางกันที่จะเล่าต่อไป

ถึงตรงนี้ก็มีข่าวโวยวายว่า "ทำชั่วได้ดี" เกิดขึ้นเรื่องหนึ่ง ซึ่งก็ควรเป็นข้อคิดอย่างสำคัญในทางกระบวนการแห่งกรรม

ทำชั่วได้ดี เรื่องนี้ตามข่าวก็ว่ามีหญิงลูกดก คือมีลูกตั้ง ๒๐ กว่าคน บ้านก็แคบ ตัวแม่ต้องไปนอนข้างนอก อาหารก็ไม่พอกิน แม่ก็ไปขโมยปลาเค็มราคาประมาณ ๑๐๐ บาท เมื่อถูกตำรวจจับ ข่าวแพร่ออกไป ก็เกิดมีคนกรุณาบริจาคเงินช่วยเหลือและสิ่งของอื่น ๆ อีกจำนวนไม่น้อย ตลอดถึงมีผู้จะให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ต่อไปอีก ก็เลยเกิดปัญหาว่า "ทำชั่วได้ดี" คือขโมยของเขาแล้วได้รับความช่วยเหลือ

ไม่ใช่ทำชั่วได้ดี เรื่องนี้ไม่ใช่ทำชั่วได้ดีแน่นอน การช่วยต่าง ๆ ที่หลั่งไหลออกไปจากน้ำใจคนนั้น เนื่องมาจากหญิงนั้นมีลูกมาก และพยายามเลี้ยงลูก ไม่ฆ่าลูกทิ้งนั้นต่างหาก ถ้าปรากฏว่าฆ่าลูกทิ้ง และเป็นขโมย... ความกรุณาปราณีจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น ตรงกันข้าม จะมีคนเห็นว่าตำรวจควรปราบปราม เพราะเป็นมารสังคม... ...ในชาดกมีเรื่องนกแขกเต้าลงกินข้าวของชาวนาแล้ว เวลาจะบินกลับก็คาบรวงข้าวไปด้วย ๓ รวง... เจ้าของข้าวหาทางพยายามจับตัวจนได้ สอบถามว่ากินของเขาอิ่มก็ดีหนักหนา ทำไมต้องเอาของเขาไปอีก ๓ รวง นกแขกเต้าบอกว่า "๑ รวงจะนำไปใช้หนี้ ๑ รวงจะนำไปทำบุญ ๑ รวงจะนำไปให้เขากู้" อธิบายว่าพ่อแม่เคยเลี้ยงมาบัดนี้แก่แล้วต้องเลี้ยงตอบ ที่อยู่กันมีนกพิการนกแก่เลี้ยงตัวเองไม่ได้ต้องช่วยเหลือเป็นการทำบุญ และมีลูกเล็ก ๆ ในรังยังไปหากินไม่ได้ จึงต้องช่วยเลี้ยงให้เติบโตจนกว่าจะหากินเองได้...๓ รวงนกแขกเต้าตั้งใจนำไปแจกแก่นก ๓ ประเภท เมื่อเจ้าของนาฟังอธิบายดังนั้นแล้วก็ปล่อยนกแขกเต้าตัวนั้นไป ในกรณีอย่างนี้ก็คล้ายกับว่า "ทำชั่วได้ดี" แต่ความจริงชาวนาไม่ได้ปล่อยนกในกรณีขโมย เขาปล่อยในกรณีที่มีความคิดดี มีการทำดี โทษของการเป็นขโมยต้องมีอยู่ต่างหาก เพราะการเป็นขโมยนั้นเป็นกรรมชั่ว รอยกรรม (กรรมลิขิต) ย่อมขีดหรือจารึกไว้ ตามกระบวนการแห่งกรรมจะต้องเสวยผลจนกว่าจะเป็นอโหสิกรรม...เวลานี้แม่คนนั้น หรือนกแขกเต้าตัวโน้น ก็ชื่อว่าเป็นขโมยเป็นตราอยู่แล้วตามที่ว่า "ชั่วดีเป็นตรา"

ให้ลงไปช่วย พร้อมกับประกาศว่าถ้าช่วยสำเร็จจะให้ถุงที่ชอบใจของข้าพเจ้าหนึ่งถุง.... ...คนบนฝั่งก็กระโจนลงไปในลำธาร และช่วยขึ้นมาได้สำเร็จ

เมื่อช่วยสำเร็จก็เจรจากันเรื่องถุงที่จะให้ เจ้าของถุงก็ยื่นถุงข้าวให้พร้อมกับบอกว่า "นี่แหละเป็นถุงที่ข้าพเจ้าชอบ" แต่ชายคนที่ช่วยชอบถุงเงินมิใช่ถุงข้าว เพราะเห็นว่ามีราคามากกว่ากัน จึงเกิดโต้แย้งกันไปมา คือชายเจ้าของถุงก็จะให้ถุงข้าว ชายผู้ช่วยก็จะเอาถุงเงิน เถียงกันเท่าไรก็ตกลงกันไม่ได้...จึงต้องไปหาผู้ตัดสิน ก็พอดีเจอคนตัดสินซึ่งมีสติปัญญามาก ว่าความชนิดอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้เลย ศาลเตี้ยของผู้พิพากษาคนนี้ก็คือ นำถุง ๒ ถุงนั้นไปไว้ที่ตัวเขาแล้วบอกให้เจ้าของถุงหยิบเอาไปหนึ่งถุง เจ้าของถุงก็กระโดดคว้าถุงเงินทันที .. ผู้พิพากษาจึงประกาศคำพิพากษาทันทีว่า "เจ้าของถุงชอบถุงเงิน จงให้ถุงที่ชอบแก่ผู้ช่วยไป" ก็เป็นอันยุติข้อพิพาทได้ โดยเจ้าของถุงจำนนต่อเหตุผล... การที่ต้องจำนนเช่นนี้ เพราะพูดด้วยความไม่ตรงที่ใจคิด คือใจคิดชอบถุงเงินปากพูดว่าชอบถุงข้าว ดังนี้เป็นชั่วเพราะพูดเท็จ เมื่อถูกพิสูจน์ก็ต้องเสียถุงเงินไป เป็นการ "ทำชั่วได้ชั่ว" มีข้อเสียดูได้หลายแง่ แง่หนึ่งเป็นความชั่วทางปากเพราะเสียสัจวาจา แง่หนึ่งเสียทางจิตใจที่คิดไม่ซื่อ อีกแง่หนึ่งเสียถุงเงิน ความจริงอย่างนี้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวเท็จ ถ้าจะใช้สำนวนที่ขอให้เขาช่วยว่า "หากช่วยได้ ข้าพเจ้าจะให้ ๑ ถุงตามที่ข้าพเจ้าชอบจะให้" ดังนี้ก็เชื่อว่าคนนั้นก็ช่วยเหมือนกัน พูดอย่างนี้ก็ไม่เป็นเท็จ และถุงเงินก็จะไม่ต้องเสีย แต่เป็นการช่วยเหลืออย่างถูกเรื่องราว เรื่องก็จะกลับกลายเป็นว่า "ทำดีได้ดี" เพราะพูดสัจวาจาเป็นความดีและได้รับความช่วยเหลือก็เป็นความดี การตั้งศาลเตี้ยก็คงไม่เกิดขึ้น และพิพากษาให้ตนต้องเสียถุงเงินไป ตามเหตุผลที่ว่า "ทำชั่วได้ชั่ว" นั่นเอง อ่านเรื่องต่อไป เรื่องนี้ค่อนข้างเป็นนิทานสด

ครั้งหนึ่ง เมื่อไม่นานมานี้ ๒ สามีภรรยา คือ นายช้วนกับนางเจียก ชาวสุราษฎร์ธานี เปลี่ยนอาชีพเดิมมาค้าขายข้าวเปลือก เมื่อดำเนินการค้าขายไปไม่เท่าไร

ก็เกิดมีข่าวร้ายว่าโจรจะปล้น จึงต้องเตรียมการต่อสู้ป้องกัน แต่ปรากฏว่าโจรไม่ได้ปล้นตามข่าวลือนั้น ต่อมาก็มีข่าวเช่นนั้นอีก จึงต้องเตรียมการต่อสู้ป้องกันอีก และโจรไม่ได้มาปล้นตามข่าวลือ ถึงเช่นนั้น ๒ สามีภรรยาก็รู้ว่าลำบาก ขืนอยู่ที่นั่นก็คงไม่ปลอดภัย จึงย้ายจากที่เดิมในอำเภอเดียวกันนั่นเอง แต่ว่าต่างตำบลกัน และเปลี่ยนอาชีพอีกเป็นขายผ้า รับเหมาและของเบ็ดเตล็ดตลอดจนทำไม้หมอนส่งรถไฟ ไม่ช้าไม่นานก็มีข่าวลือว่าเป็นคนร่ำรวยอีก พวกโจรก็มาดูลาดเลาจะปล้น แต่โจรกลับได้ข่าวว่า "รวยความดียิ่งกว่ารวยอย่างอื่น" เช่นมีศีลธรรม มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตามฐานะ ในที่สุดก็ไม่ปล้น กลายเป็นขอทาน

คืนวันหนึ่ง เวลาดึกสงัด ประมาณ ๒ ยาม (๒๔.๐๐ น.) โจรย่องเข้ามาแสดงตัวให้ปรากฏ กระซิบกระซาบว่าจะไม่ทำร้ายอะไร จะขอข้าวสัก ๑๒ ห่อไปให้ลูกน้องกิน แม่เจียกจัดให้ตามคำขอ เมื่อโจรได้รับห่อข้าวแล้วพูดให้สบายใจว่า "ขอให้นอนตาหลับ ต่อไปนี้จะไม่มีใครมาทำร้าย" หลังจากนั้นโจรก็ลับหายไป

ธรรมะของโจร ขึ้นชื่อว่าโจรก็ไว้ใจกันไม่ได้ แม้พวกกันเองก็ไว้ใจกันไม่ได้ เพราะอยู่ ๆ ก็อดสงสัยกันไม่ค่อยได้ ว่าใครจะระอาต่อความเป็นโจรแล้วบ้าง ใครจะเอาใจออกห่างไปเข้าข้างเจ้าหน้าที่บ้าง โจรต่อโจรจึงต้องมีการจับตากันอยู่เสมอ หัวหน้าโจรเองจึงมักต้องมีสมุนซ้ายสมุนขวาอีกต่างหาก แต่โจรนั้นมีอยู่ไม่น้อยที่ดีกว่าคนอตัญญู ซึ่งไม่รู้คุณแม้ใครจะให้อะไร ๆ ในข้อที่ว่าถ้าใครให้ข้าวให้น้ำแล้ว โจรมักจะไม่ปล้น และกลับให้การอารักขา หากมีโจรก๊กอื่นมาปล้นก็อาจเกิดศึกโจร...แต่โจรก็จะต้องได้รับความเอื้อเฟื้ออะไรบ้างซึ่งเป็นความประพฤติดีของผู้นั้น สิงห์โตแม้เป็นสัตว์ดุร้ายก็เคยมีเรื่องว่า พรานคนหนึ่งไปในป่าพบสิงห์โตขาเจ็บโดยถูกไม้เสียบ มันช่วยตัวเองไม่ได้นอนกลิ้งอยู่ พรานเกิดมีความกรุณาจึงจัดการเอาไม้ที่เสียบออกให้...ภายหลังสิงห์โตเจอพรานนั้นดม ๆ กลิ่นแล้วไม่ทำร้าย (มันคงจำกลิ่นความกรุณาที่พรานแผ่ไว้ให้ได้)

ตามที่กล่าวมาเป็นการแสดงผลของกรรมในการทำดี ทำชั่ว แล้วได้รับผลชั่วผลดี รวมกันเป็นหลายเรื่อง แต่ถึงเช่นนั้นก็พอเป็นตัวอย่างเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อเขียน

ครั้งหนึ่ง มีชายคนหนึ่งยิงนกยางมาได้ตัวหนึ่ง ก็คิดจะนำไปปรุงเป็นอาหาร ก็พอดีชายอีกคนหนึ่งเห็นเข้าเกิดโลภอยากได้ เพื่อนำไปปรุงเป็นอาหารเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นเวลาที่ต่างคนต่างหิว จึงแกล้งกล่าวหาความว่า เหตุไฉนจึงยิงเอานกยางซึ่งเป็นพ่อของข้าพเจ้ามา เจ้าของนกยางเมื่อเจอการโกหกขนาดนั้น ก็สร้างเรื่องโกหกขึ้นบ้างว่า เพราะนกยางตัวนี้มันกินปลาซึ่งเป็นแม่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงต้องยิงมัน

เมื่อเรื่องโกหกเกิดขึ้นคนละเรื่อง ฝ่ายหนึ่งเพื่อจะสงวนนกยางของตน ฝ่ายหนึ่งเพื่อจะได้นกยาง ก็สร้างเรื่องโกหกอย่างนั้น โกหกหนักด้วยกันทั้งคู่ ฝีปากโกหกไม่แพ้กัน จึงจำต้องไปหาคนกลางให้ชี้ขาด ก็พอดีเจอคนฉลาดเข้าคนหนึ่ง ครั้นทั้ง ๒ เล่าเรื่องให้ฟังโดยตลอดแล้ว เขาจึงตั้งศาลเตี้ยขึ้นโดยพาคู่พิพาททั้ง ๒ ไปยังริมฝั่งน้ำลึกแห่งหนึ่ง เริ่มพิจารณาความว่า "ธรรมดาสัตว์ทั้งหลาย มันย่อมทำอะไรได้เหมือนพ่อเหมือนแม่ของมัน... ดังนั้น ผู้ที่อ้างว่าเป็นลูกของนกยาง จงบินขึ้นบนอากาศให้เหมือนนก ผู้ที่อ้างว่าเป็นลูกปลาจงกระโจนลงน้ำและว่ายไปให้เหมือนปลา" คำพิพากษานี้ได้ผล เป็นที่ประจักษ์ คือที่ว่าเป็นลูกนกก็บินไม่ได้ ที่ว่าเป็นลูกปลาก็ว่ายน้ำเหมือนปลาไม่ได้

ตามคดีนกยางนี้ จะเห็นได้ว่าทั้ง ๒ ฝ่ายต่างทำชั่ว คือกล่าวเท็จ ผลชั่วก็เกิดขึ้น คือทะเลาะวิวาทกัน พอเหมาะที่ได้คนฉลาดชี้ความผิดให้เห็น มิฉะนั้นอาจจะถึงฆ่ากันตายต่อไป ที่ว่า "ทำชั่วได้ชั่ว" อย่าไปนึกถึงอะไรมากนัก นึกเพียงว่าทำชั่วขนาดนั้น ทะเลาะวิวาทกันขนาดนั้น แล้วต้องลำบากไปหาผู้ว่าคดีอย่างนั้น ก็เห็น "การทำชั่วได้ชั่ว" พอควรอยู่แล้ว... อ่านเรื่องต่อไป

ครั้งหนึ่ง มีชายคนหนึ่ง ที่มือถือถุงข้างละถุงซึ่งมีความสำคัญต่อตัวเขา (และอาจจะถึงครอบครัวด้วย) คือถุงหนึ่งเป็นถุงข้าว อีกมือหนึ่งเป็นถุงเงิน มีความประสงค์ข้ามลำธารที่กำลังไหลเชี่ยว โดยนึกว่าอย่างไรเสียตนก็จะพอเดินข้ามฝั่งตรงข้ามได้ แต่พอไปโดนน้ำเชี่ยวหนักเข้าก็รู้สึกว่าจะข้ามไปไม่ไหว จึงตะโกนเรียกคนที่ริมฝั่ง

เรื่องทำดีได้ดี ก็คงจะไม่หนีความจริงไปได้ เราดูให้ง่ายอย่างที่สุด เช่น เราข่วนหน้าคนที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ เดี๋ยวนี้ อะไรจะเกิดขึ้น ตรงกันข้าม อีกคนหนึ่งให้ยารักษาแผลที่ถูกข่วน อะไรจะเกิดขึ้น หรือเราพูดคำสัตย์เดี๋ยวนี้ อะไรเกิดขึ้น เราพูดมุสาวาทเดี๋ยวนี้ อะไรเกิดขึ้น ก็ตอบได้ว่าก็เกิดความชั่วความดี เกิดความดีความชั่วไปตามเรื่องนั้น ๆ นั่นเอง...คนถือดอกไม้ธูปเทียนไปรักษาศีลฟังธรรมในโบสถ์ เป็นคนดีใช่ไหม ? คนถือดาบถือหอกถือปืนไปแทงไปฟันไปยิงกันในสวนสารธารณะหรือตามถนนหนทาง เป็นคนชั่วใช่ไหม ? ก็คงไม่มีใครตอบผิด.

เรื่องกรรมที่เห็นง่าย ๆ ก็คงอย่างนี้

คิดเอาเอง

โดย . . . **"วิศวามิตร"**

หากจะย้อนหลังไปประมาณ ๔๐ ปีก่อนนั้น เจ้าภาพนิยมชำร่วยแขกผู้รับเชิญในงาน ส่วนมากเป็นผ้าเช็ดหน้า หรือ ของเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่งาน มากน้อยตามควรแก่ฐานะของผู้วายชนม์นั้น ๆ ซึ่งจะชำร่วยเป็นหนังสือนั้นอยู่ข้างจะน้อยมาก นอกจากศพของผู้ใหญ่หรือที่มีหน้ามีตาลางรายเท่านั้น และมักจะเป็นหนังสือเรื่องเล่มใหญ่มีคุณค่าน่าอ่าน สมัยนั้นหนังสือดี ๆ หาอ่านยากราคาแพงไม่แพร่หลายเพราะสำนักจัดพิมพ์มีน้อย สิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ จึงไม่แพร่หลายอย่างปัจจุบัน ร้านค้าหนังสือมีไม่มาก จะอ่านหนังสือดี ๆ สักเล่มถ้าสตางค์น้อยก็ต้องเที่ยวหยิบยืมหาเช่าอ่านกัน จำได้ว่าเพื่อนผู้เขียนผู้หนึ่งรับราชการอยู่สำนักพระราชวัง ตำแหน่งเสมียนเงินเดือนไม่มาก แต่นิสัยเป็นนักเลงหนังสือ ชอบอ่านชอบสะสมแต่ไม่ชอบซื้อ เหตุเพราะจะประหยัดหรือสตางค์น้อยอะไรก็ตาม เพื่อนจะแต่งชุดขาวเสื้อนอกกระดุมห้าเม็ดไปทำงานทุกวัน แต่ไม่ลืมปลอกแขนไว้ทุกข์เหน็บใส่กระเป๋าทุกครั้ง หลาย ๆ วันเพื่อนจะมีหนังสือแปลก ๆ ใหม่ ๆ มาอวดเสมอ เป็นหนังสือชั้นดี เล่มโต ประมาณราคาแล้ว มือชั้นเขาไม่มีปัญญาซื้อแน่นอน เขามองข้าพเจ้าอย่างรู้ใจแล้วกล่าวว่า ไม่ได้ซื้อดอก "ผีให้ว่ะ" ผู้เขียนไม่เข้าใจ เพื่อนเลยอธิบายอย่าสงสัยใด ๆ เลย ผีให้จริง ๆ คือเราไปเผาศพเจ้าจอมมา เจ้าภาพพิมพ์หนังสือแจกในงาน แย่งกันแทบแย่

"อ้อ ! เป็นญาติกันเรอะหรือว่าเกี่ยวดอง" ผู้เขียนถามด้วยอยากรู้

เพื่อนตอบว่า "หามิได้ มิได้เกี่ยวดองใด ๆ ทั้งสิ้น ที่ไปก็เพื่อรับแจกของต่างหาก"

"ก็เขาไม่ได้เชิญจะไปได้ยังไง" ผู้เขียนซัก

"จะยากอะไรบัตรเชิญอยู่ในกระเป๋านี่ไง" ว่าแล้วเพื่อนก็ล้วงกระเป๋าหยิบแขนทุกข์ออกอวด คงเกรงว่าผู้เขียนจะซักต่ออีก จึงอธิบายต่อไปว่า

"คือยังงี้ ไม่ต้องมีการ์ดเชิญดอก เพียงแต่สวมแขนทุกข์เดินปะปนไปกับแขกที่รับเชิญ วางหน้าธรรมดา ๆ คณะเจ้าภาพใครจะมาสนใจ ถึงเห็นก็คิดว่าเป็นญาติหรือเพื่อนฝูงทางฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ ยิ่งศพใหญ่ ๆ ญาติหรือบริวารแยะใครจะไปรู้จักใคร มีแขกมากเขายิ่งชอบเสียอีก ตัวเราอยู่สำนักพระราชวังพอจะรู้ว่าวันไหนจะเผาใครที่ไหน ศพใหญ่ ๆ ส่วนมากมักจะพระราชทานเพลิง เจ้าภาพจึงย่อมมีของชำร่วย ไม่หนังสือก็ผ้าเช็ดหน้า หรือบางครั้งก็สตางค์ (เหรียญสตางค์ใส่ลูกมะนาว) อย่างศพผู้ใหญ่ที่วัดสามปลื้ม ส่วนมากก็เวลาเย็นเลิกงานแล้ว เราเดินลัดเลาะเข้าสะพานหันท้องสำเพ็งใกล้เขตวัดปลอดคน คะเนว่าจวนได้เวลาเริ่มจะเผา ก็สวมปลอกแขนทุกข์ พอพระสวดบี่พาทย์เริ่มบรรเลง แขกในงานต่างก็ทะยอยขึ้นเมรุเผา เราก็เดินปะปนเผาบ้าง ค่อนไปทางกลางแถวหน่อยจะได้ไม่พลาดเรื่องของแจก ศพผู้ใหญ่ลางรายได้ทั้งหนังสือ ผ้าเช็ดหน้าและสตางค์ ลางรายได้เพียงผ้าเช็ดหน้า หรือไม่ก็สตางค์ นอกจากนั้นยังมีน้ำหวาน น้ำมะเน็ด บุหรี่แจกสูบแก้คอแห้งอีกด้วย เอาเป็นว่าไปงานศพทุกครั้งไม่มีขาดทุน ก็จะขาดทุนอะไรเพราะไม่ได้ลงทุน เพียงแต่ซื้อดอกไม้จันทน์ ธูปเทียนหัวมุมสะพานหัน รวมทั้งค่ารถรางไปกลับด้วยก็ไม่เกินห้าสตางค์ ได้ของแจกเกินค่าเป็นไหน ๆ ได้ของแล้วรีบกลับ อย่ารอจนเผาจริง เพราะแขกเหลือน้อยจะเป็นที่สังเกตแก่ฝ่ายเจ้าภาพ หลบออกนอกวัดปลดแขนทุกข์พับใส่กระเป๋ากลับบ้าน"

เท่านั้นเอง ผู้เขียนก็เข้าใจตลอด ว่าเหตุใด เพื่อนนั้นจึงมีหนังสือดี ๆ แปลก ๆ อ่าน และสะสมไว้มากมาย ต่อนาน ๆ จะเห็นพร่องตู้สักครั้ง ถามได้ความว่า

เอาไปขายเว้งไม่ช้าไม่นานก็ได้เพิ่มเติมมาใหม่อีก เป็นอยู่เช่นนี้ เรื่องผ้าเช็ดหน้านั้นกล่าวได้ว่า เพื่อนไม่เคยซื้อใช้ เห็นทีไรเป็นปีรามิดอย่างดีสีขาวทุกครั้ง (เพราะงานศพเขาไม่แจกผ้าเช็ดหน้าสีกัน) หมอเป็นคนไม่ชอบเที่ยวเตร่ เลิกงานแล้วกลับบ้าน หากวันไหนกลับล่ากว่าปกติ ก็เป็นอันรู้ว่าไปหาลำไพ่จาก "ผี" แน่นอน เขาเคยชวนผู้เขียนไปลองดูบ้างและก็ได้ผลสมจริงอย่างว่า เก็งเอาศพใหญ่ ๆ ลางครั้งได้หนังสือชั้นดี เช่นปฐมสมโพธิ์ ฉบับสมบูรณ์ขนาดแปดหน้ายกหนาตั้งสี่สิบยกปกแข็งเดินทอง เป็นหนังสือหายากมาก ลางครั้งได้สามก๊กก็มี พระราชนิพนธ์ไกลบ้านของ ร. ๕ ก็มี ล้วนเป็นหนังสือน่าอ่านจริง ๆ แต่ผู้เขียนออกจะหน้าบาง อยู่ประพฤติได้เยี่ยงนั้นไม่นานก็เลิก เพราะอาย "ผี"

ว่าถึงการเผาศพสมัยก่อน ส่วนมากเป็นการเผากันจริง ๆ แขกผู้รับเชิญจะจัดหาดอกไม้ธูปเทียนไปเอง เป็นการคารวะศพ อยู่กันจนเผาจริง ต่างกับสมัยนี้ไปแต่ตัว ธูปเทียนฝ่ายเจ้าภาพจัดให้เสร็จ เผาหลอกเสร็จแล้วต่างแยกย้ายกันกลับ ซึ่งจะอยู่จนถึงเวลาเผาจริงอยู่ข้างจะหายาก ส่วนของชำร่วยแขกส่วนมากยังเป็นหนังสืออยู่ เป็นผ้าเช็ดหน้าหรือสตางค์อย่างแต่ก่อนไม่มี หนังสือนั้นเจ้าภาพย่อมจะสรรหาเรื่องมาพิมพ์ จะสำคัญมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับฐานานุรูปของเจ้าภาพ ประวัติผู้ตายและเรื่องน่ารู้อื่น ๆ มากน้อยเพียงไรตามความขยันของเจ้าภาพจะไปเสาะหามา แหล่งที่มาส่วนมากมักจะได้จากหอพระสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร และสาระอย่างหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ บทสวดมนต์และพุทธภาษิตต่าง ๆ สำหรับพุทธศาสนิกชนจะพึงปฏิบัติ แต่ว่าถึงสมัยนี้ผู้รับแจกจะนำไปอ่านกันหรือไม่ยังสงสัย เท่าที่สังเกตเห็นหลาย ๆ คนกลับถึงบ้านแล้ว มักจะนำไปซุก ๆ จุก ๆ ตามซอกตู้บ้าง ใต้ตู้บ้าง ฯลฯ ผ่าน ๆ ไป ไปเผาอีกได้มาใหม่ก็ประพฤติอยู่เช่นนั้น จะว่าไม่มีเวลาอ่านก็น่าเห็นใจ เพราะเลิกงานก็ต้องเข้าสโมสรบ้าง เล่นก๊อล์ฟบ้าง โบว์ลิ่งบ้าง ตลอดถึงไนท์คลับและเครื่องบรรเทิงใจอื่น ๆ ฯลฯ ต่างสาละวนในเรื่องอย่างว่า ลางคนไม่มีเวลาแม้เพียงจะ

อาบน้ำตัวเอง ต้องเข้าโรงอาบอบนวดเป็นธุระให้ ไม่มีเวลาแม้จะดูการบ้านหรือสมุดพกจากโรงเรียนของลูก เช่นนี้ การที่จะอ่านหนังสือเกี่ยวกับข้อธรรมะต่าง ๆ ที่รับแจกนั้น เป็นอันตัดทิ้งเสียได้ ไม่ต้องถามให้เป็นข้อเคืองใจกันเปล่า ๆ ที่ว่าเป็นพุทธศาสนิกชน เห็นแขวนพระเครื่องกันเต็มคอ แต่ให้ว่าเพียงอาราธนาศีลห้า หรืออาราธนาพระปริตเพียงง่าย ๆ ก็ส่ายหน้าเสียแล้ว เพราะว่าไม่ได้ บางคนอายเลี่ยงกลับบ้านเลยก็มี จึงไม่ทราบว่าเขานับถือพุทธศาสนานิกายอะไรกันแน่ ที่ว่านี้ไม่ใช่เสียทั้งหมด ส่วนที่ดีประเภทหนอนหนังสืออยู่เหย้าเฝ้าเรือนก็ยังมี แต่เป็นส่วนน้อย

ย้อนหลังไป ๔๐ ก่อน สมัยเมื่อผู้เขียนยังสวมหมวกฟางไปโรงเรียน บ้านเมืองไม่เจริญเหมือนเดี๋ยวนี้ ผู้คนมักชอบอยู่บ้าน ซึ่งอาจเนื่องจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ยังไม่เฟื่อง เช่น พาหนะเรือรถจะไปไหนไม่ใคร่มี ไม่สะดวก ถนนหนทางในกรุงและหัวเมืองมีเพียงไม่กี่สาย สิ่งเจริญตาเจริญใจอย่างโรงหนัง สโมสรราตรี หรือ สถานสัปดนยั่วยุโลกีย์ต่าง ๆ ไม่ฟุ่มเฟือยหนาตาเช่นปัจจุบัน เมื่อสิ่งแวดล้อมจูงใจต่างกันเช่นนี้ จึงเป็นแรงดันให้ความเป็นอยู่ความประพฤติของคนยุคก่อนกับยุคนี้ ต่างกันทั้งทางดีและทางเสื่อม ที่ว่าทางดีนั้น เมื่อบ้านเมืองเจริญ ผู้คนก็ย่อมเจริญตามทั้งในศิลปวิทยาการ ความสะดวกสะบายต่าง ๆ การแข่งขันความเจริญในทางวิทยาการนั้น นับว่าเป็นประโยชน์จริง ๆ แต่ความเจริญในด้านความสะดวกสะบายนั้นย่อมให้ทั้งคุณและโทษ ซึ่งขึ้นอยู่ความพอหรือไม่พอของบุคคล ถ้ารู้จักความพอแล้วก็เป็นคุณ เช่นมีบ้านอาศัยอยู่หลังเดียว มีรถใช้คันเดียว ก็พอใจไม่สุรุ่ยสุร่าย หากไม่รู้จักความพอแล้ว เท่าไร ๆ ก็ไม่พอ มีบ้านอยู่หนึ่งหลังก็อยากมีอีกหลาย ๆ หลัง มีรถใช้คันเดียวไม่พอ ต้องเสาะหาแปลก ๆ ใหม่ ๆ อีกหลายคันจึงจะสมหน้าตา อาหารที่บ้านเคยกินดัดจริตกินไม่ได้ไม่อร่อย ต้องเที่ยวสรรหากินที่แปลกๆ ใหม่ ๆ ถูกกิน แพงกิน กินทางปากยังไม่อร่อยพอต้องกินทางหู คือฟังเพลงฟังดนตรีประกอบด้วย ก็ยังไม่พอ ต้องกินทางตาดูนักร้อง นางเสิฟไปด้วยก็ยังไม่พออีก ต้อง

เพิ่มทางกาย คือสัมผัสกอดจูบลูบคลำอีกด้วย จึงจะถือว่ากินได้ เช่นนี้เป็นเรื่องของความไม่พอ เป็นการสร้างจริต สร้างสันดานให้ผิดเพี้ยนจากธรรมชาติ คือ "**ความพอดี**" วิสัยมนุษย์ต้องการความสะดวกสบายกันทุกคน ต่างกันที่ความพอหรือไม่พอเท่านั้น หากพอแล้วก็เกิดสันติ ถ้าไม่พอก็เกิดทุกข์ เพราะโลภะจริตอยากได้เพิ่มเติมอยู่ร่ำไป เป็นการหาทุกข์ให้แก่ตนเอง ปัจจุบันแบบอย่างและอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสุขจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาก ล้วนแต่ที่ดี ๆ แปลก ๆ ล่อตาล่อใจ จึงเป็นการยั่วยุให้คนที่ไม่รู้จักพอ ขวนขวายหนักขึ้น แต่ทุกอย่างจะได้มาก็ต้องอาศัยปัจจัย คือ "**เงิน**" เมื่อทุกอย่างขึ้นอยู่กับเงิน คนประเภทนี้จึงตั้งหน้าแสวงหาเงินกันตัวเป็นเกลียวและทุกวิถีทาง ถ้าทางที่ชอบไม่พอก็หันไปหาทางที่ไม่ชอบ ทางที่ไม่ชอบ คือ สาเหตุของความเสื่อมนานาประการทั้งทางส่วนตัวและทางสังคม อันเป็นข้อแตกต่างของคนแต่ก่อนกับปัจจุบัน "ทางเสื่อม" จึงเป็นที่มาของการทุจริต คดโกง ที่เรียกว่า "**คอรัปชั่น**" กันติดปากนั่นเอง ช่องทางและผลร้ายมีประการใดจะได้กล่าวต่อไป

แหล่งใหญ่ของ "คอรัปชั่น" นี้ มาจากวงราชการ ความหมายก็ระบุชัดแล้วว่า "**ฉ้อราษฎร์บังหลวง**" จะฉ้อโกงกันได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับหน้าที่ และโอกาสที่จะอำนวยให้ จำได้ว่าก่อนเปลี่ยนระบบการปกครองจากราชาธิปไตย (ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕) มาเป็นประชาธิปไตยอย่างปัจจุบันนี้นั้น นาน ๆ จะได้ยินข่าว "**คอรัปชั่น**" สักครั้ง และผู้ทุจริตนั้นจะได้รับการลงโทษอย่างสาสม ถูกถอดยศ ปลดตำแหน่ง ติดคุกและประกาศโทษให้ทราบทั่วกัน ได้อายถึงลูกหลานเสียสกุลไปเลย ลงโทษกันไม่ไว้หน้า เมื่อระบบราชาธิปไตยใช้หลัก "**ราชทัณฑ์**" รุนแรงเช่นนี้ ข้าราชการใหญ่น้อยจึงยำเกรงต่อโทษทัณฑ์กันมาก จะหลวมตัวทำชั่วสักครั้งต้องคิดกันหนัก เมื่อเปลี่ยนการปกครองมาสู่ระบอบ "**ประชาธิปไตยแล้ว**" (คือการปกครองอยู่ในมือประชาชน) การคอรัปชั่น ซึ่งน่าจะหมดไป เบาบางไป หาเป็นเช่นนั้นไม่ ตรงกันข้าม กลับปรากฏรกตาหนาหูยิ่งขึ้น และยิ่งขึ้นจนไม่อาจเปรียบกับสมัยก่อนได้เลย และเป็นโรคเรื้อรัง

ติดต่อกันมาทุกรัฐบาล เมื่อ ๓ ปี มานี้ รัฐบาลก็ได้เคยตั้งกรรมการวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่มาและวิธีแก้ไขเพื่อลดคอรัปชั่น ถกเถียงกันจนได้ข้อมูล (เพียงบางส่วน) จนบัดนี้ก็หาได้เกิดมรรคผลใด ๆ ขึ้นไม่ เงียบไปเหมือนคลื่นกระทบฝั่ง ก็ไม่เห็นเอากันจริงเช่นนี้ แม้จะตั้งกรรมการขึ้นอีกกี่สิบคณะ ประชุมวิจัยกันไปจนกรรมการนั้น ๆ แก่ตาย ก็หาเกิดประโยชน์อันใดไม่ เมื่อไม่ปฏิบัติจะตั้งกรรมการนั้น ๆ ขึ้นทำไม เท่าที่จำได้กฎหมายเก่าก็มีอยู่แล้ว ได้ร่างและประกาศใช้ตอนปลายสมัยหลวงธำรง ฯ เป็นนายก (ปี ๒๔๙๐) เมื่อรัฐประหารแล้ว หลวงธำรงออกไป กฎหมายนั้นก็งดใช้ไปโดยอัตโนมัติ ถ้ารัฐบาลนี้จะรื้อฟื้นนำมาใช้ก็ใช้ได้ทันที ทำไมไม่ใช้

ผู้เขียนได้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่บ้างไม่มากก็น้อย ที่ยั่วยุก่อให้เกิดรัฐประหาร (๘ พ.ย. ๒๔๙๐) โดยหวังอยู่ประการหนึ่งในหลายประการว่า **แผ่นดินจะสูงขึ้นเมื่อคอรัปชั่นลดลง** แต่การตรงข้าม กลับหนาตางอกงามราวกับเห็ด ซึ่งถือเป็นภยันตรายใหญ่หลวงแก่บ้านเมืองยิ่งนัก ดังพระราชปรารภบางตอนของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ว่า "**เสมือนโคลนติดล้อ**" ทรงเปรียบการบริหารบ้านเมือง คือล้อรถ คอรัปชั่นคือโคลนตม ล้อรถจะหมุนไปสะดวกรวดเร็วได้อย่างไร ในเมื่อกำกงของล้อต้องเกรอะกรังติดแต่หล่มโคลนตม ตั้งแต่เปลี่ยนการปกครองจากระบอบเดิมมาสู่ระบอบประชาธิปไตยถึงบัดนี้ ได้ประมาณ ๓๗ ปี บ้านเมืองน่าจะรุดหน้าเจริญกว่านี้มากหากไม่มีคอรัปชั่นถ่วงอยู่ คนส่วนมากยังเข้าใจว่า "คอรัปชั่น" เป็นเพียงฉ้อราษฎร์บังหลวงทางการเงินอย่างเดียว แต่อีกอย่างหนึ่งคือ **ฉ้อโกงเวลาราชการ** เห็นมากับตาหลายปีจนทุกวันนี้ ยืนยันได้เลยว่า ข้าราชการจำนวนไม่น้อยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไปทำงานกันสายและเลิกงานก่อนกำหนด ที่ว่านี้เฉพาะตำแหน่งกลาง ๆ ถ้าตำแหน่งใหญ่ ๆ ยิ่งหนักมือขึ้นอีก เอาบ้านเรือนสโมสรเป็นที่สั่งงานเสียเลย ประชาชนจะติดต่อราชการ เหลือแต่ผู้น้อยบางคนที่ทำงานและก็บันดาลอะไรให้ไม่ได้ คำตอบก็ว่า "**คนเซ็นไม่อยู่ เจ้านายยังไม่มา รอให้ท่านมาเสียก่อนหรือท่านยังไม่สั่งให้รอไปก่อน**"

อะไรทำนองนั้น ประชาชนผู้ไปติดต่อก็ต้องอดทนรอไปจนกว่า "**ท่าน**" จะมา ซึ่งไม่รู้ว่าเมื่อไร ทนรอไม่ได้ก็ต้องไปใหม่ในวันรุ่งขึ้น ทำให้ประชาชนต้องเสียพาหนะเดินทาง เสียเวลาประกอบอาชีพและอื่น ๆ จะเสียหายอย่างไรก็พูดไม่ออก จะไปร้องเรียนเอากับใครไม่มีหนทาง ถ้าอยากอยู่เป็นสุขก็อย่าริเป็นหนูเอาลูกกระพรวนไปผูกคอแมว ผู้ใหญ่หรือ "ท่าน" ที่ว่านั้น เอาเวลาไปทำอะไรหรือ จึงมิได้มาหรือกลับตรงเวลาราชการ แต่ละคนย่อมมีเหตุผลส่วนตัว ผู้เขียนบอกได้เลยว่า ส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดเอาเวลาราชการที่ขาดหายไปนั้นเพื่อทำกิจส่วนตัว ถ้าใหญ่หน่อยก็เตร็ดเตร่ตามสนามก๊อล์ฟบ้าง นั่งมั่วสุมแช่เย็นอยู่ตามร้านอาหารบ้าง อ้างเหตุประชุมโน่นนี่ หรือไปดูงานนอกสถานที่แล้วถือโอกาสกลับบ้านเลย หรือเหตุผลอื่น ๆ ตามวิสัยของแต่ละคนจะอ้างเอา ผู้บังคับบัญชาไม่ว่าใครจะทำไม ทำไมผู้เขียนจึงกล้ายืนยันว่าเป็นความจริงเพราะโดนมากับตัวเอง คือ เพื่อนส่วนมากต่างอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการกันแล้วทั้งนั้น วันหนึ่งประมาณ ๑๐.๐๐ น. ไปหาเรือเพื่อขอทราบระเบียบงานบางอย่างในสายงานเกี่ยวกับมหาดไทย ปรากฏว่ายังไม่มาทำงาน ถามคนหน้าห้องก็ไม่ทราบว่าจะมาเมื่อไร และไม่ทราบว่าไปไหน ผู้เขียนลองโทรศัพท์ไปที่บ้านเพื่อนผู้นั้น ทางภรรยาบอกว่าออกจากบ้านตั้งแต่เช้าแล้ว พอไหวทันอยู่จึงเลยโทร ฯ ไปถามที่สนามก๊อล์ฟ ได้ความว่าเจ้าหมอนั่นกำลังพี่ตอยู่ที่นั่นพอดี กำลังแต่งตัวกลับมาขอให้รอกะว่าจะมาถึงที่ทำงาน (ราชการ) ก็คงเกือบ ๑๑.๐๐ น. อีกรายหนึ่งได้ไปหาที่ทำงานตอนบ่ายประมาณเกือบ ๑๔.๐๐ น. เลขา ฯ บอกว่า "ท่าน" ยังไม่มา มีคนมารับไปทานข้าวกลางวันตั้งแต่เที่ยงกว่า ๆ ผู้เขียนเดาไม่ผิดว่าเพื่อนชอบกินอาหารร้านไหน ก็ลองติดต่อไปดู ได้ความว่ากำลังนั่งมั่วลื่นไก่หดกันอยู่ที่ภัตตาคารแห่งนั้น นี่เป็นอุทาหรณ์เพียงหนึ่งในหลายสิบส่วนยกมาให้เห็นว่าราชการงานเมืองทุกวันนี้ อยู่ข้างจะเสื่อมโทรมอย่างไร เมื่อหัวหน้าทำได้ ลูกน้องก็ย่อมทำได้ เป็นเช่นนี้กันมาก ๆ งานการจะรุดหน้าเร็วได้อย่างไร ตัวอย่างเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง เจ้าหน้าที่สภาวิจัยได้บังเอิญไปสอบ

ผลงานที่หน่วยราชการแห่งหนึ่งทางจังหวัดชายทะเลด้านตะวันออก ได้พบว่าที่อำเภอหนึ่ง ข้าราชการหลายคนไปทำงานกันจริง ๆ เพียงสัปดาห์ละ ๔ ชั่วโมง (ในจำนวนที่ต้องทำจริง ๆ ๓๕ ชั่วโมง) เขาเอาเวลาราชการส่วนใหญ่ไปทำอะไร รายละเอียดไม่ได้บอกไว้ เจ้าหน้าที่ผู้นั้นจะทำบันทึกเสนอผู้ใหญ่ให้แก้ไขประการใดแล้วหรือยังไม่ปรากฏ ขณะที่รัฐบาลได้ประกาศอยู่ปาว ๆว่า จะให้ความสะดวกรวดเร็วแก่ประชาชนผู้ไปติดต่อ และจะพัฒนาบ้านเมืองให้รุดหน้าไปเร็ว แต่กลไกสำคัญคือข้าราชการบางคนไม่ยอมนั่งทำงาน เอาเวลาราชการไปธุระส่วนตัว เท่ากับไม่เคารพคำสั่ง ไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาล แล้วจะพัฒนาไปได้เร็วอย่างไรมองไม่เห็น

ผู้เขียนขอน้อมคารวะ คุณสนิท วิไลจิต อธิบดีกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และคุณเยื่อ สุสายัณห์ อธิบดีกรมสรรพากร กระทรวงการคลัง ที่ท่านทั้งสองมารับตำแหน่งใหม่ ๆ และยอมรับความจริงในสภาพเสื่อมโทรมของกลไกต่าง ๆ เพราะกรมทั้งสองนี้มีหน้าที่ต้องติดต่อกับพ่อค้าประชาชนเป็นงานประจำตลอดเวลายิ่งกว่าหน่วยราชการอื่น ๆ ทั้งหมด จึงมีส่วนที่จะให้ทั้งพระเดชและพระคุณแก่ผู้มาติดต่อได้เสมอ แต่การทำงานและความประพฤติของข้าราชการบางคนในกรมทั้งสองนั้น มีข้อบกพร่องอยู่มาก หย่อนยานเสียหายทั้งทางส่วนตัวและการทำงาน เมื่อท่านมาเป็นอธิบดีก็เริ่มแก้ไขเคาะสนิมหยอดน้ำมันกลไกที่เกรอะกรังเหล่านั้นทันที ได้ผลเห็นทันตา คือ "**เริ่มระบบเป็นมิตรและรับใช้ประชาชน**" ขึ้น ความจริงไม่ใช่ของใหม่หรือต้องใช้ความสามารถพิเศษอะไรก็หาไม่ ระเบียบวินัยและข้อบังคับก็มีกันอยู่แล้วทุกกรมกอง แต่ถูกละเลยเสียจนเคยตัว เมื่อถูกกวดชนิด "**ลงแซ่**" กันจริงจัง คนที่เกียจคร้านหรือที่ตามใจตนเองจนเคยตัว ก็บ่นอึดอัดและไม่พอใจ หรือบางทีอาจไม่สบายใจด้วยซ้ำ ส่วนคนที่เคยทำดีอยู่แล้วก็รู้สึกเป็นของธรรมดาไป ที่ยกตัวอย่างการทำงานของอธิบดีทั้งสองท่านนี้ ถือว่าท่านทำดีควรสรรเสริญอย่างยิ่ง ที่ท่านกล้าพูดกล้าทำ คือ กล้าหักด้ามพร้าด้วยหัวเข่า ไม่กลัวว่าเข่าจะเจ็บ กล้าเพาะศัตรูโดยไม่เกรงว่าจะถูกคิดร้าย

ผู้ใหญ่ที่อาจหาญทำได้ขนาดนี้ ต้องถือเป็นคนกล้าเป็นคนมือสะอาด สมควรที่ผู้ใหญ่ชั้นบังคับบัญชาคนในกระทรวงกรมต่าง ๆ จะถือเป็นตัวอย่างนำไปฏิบัติ ชาติบ้านเมืองจะเจริญกว่านี้

การคอรัปชั่น นอกจากจะถ่วงความเจริญของบ้านเมืองอย่างยิ่งแล้ว ยังเป็นมหาภัยใหญ่หลวงทางด้านการปกครอง จะเป็นชนวนทำลายระบอบศีลธรรมวัฒธรรมที่ดี ๆ ของชาติทีละน้อย ๆ บุคคลจะแบ่งชั้นมากขึ้น จะเห็นแก่ตัวมากขึ้น เมื่อเห็นประโยชน์ตนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนรวม จะสร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างคนมีคนจนยิ่งขึ้นเหล่านี้จะเป็นเชื้อให้ฝ่ายศัตรูบ้านเมือง **(ที่เข้าใจเรียกกันว่าพวกบ่อนทำลายหรือคอมนิสต์อะไรทำนองนั้น)** นำไปใส่ไฟโฆษณายุแหย่ทำลายชาติเราทุกวันนี้ ก็เมื่อชนส่วนใหญ่ยากจนถูกโฆษณากรอกหูทุกวัน ๆ ไม่อ่อนไหวไปบ้างก็เต็มที หนักเข้าจะเกาะกินถึงใจต่อไปจะล้างยาก ตัวอย่างง่าย ๆ คนจนไปติดต่อราชการ จะเพื่อประโยชน์แก่ราชการหรือเพื่อประโยชน์ผู้ไปติดต่อก็ตาม เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องบางคนจะให้การต้อนรับอย่างเนือย ๆ จะเสร็จธุระหรือไม่เสร็จหาสนใจไม่ แต่ถ้าเป็นพรรคพวกกันหรือหยิบยื่นเงินทองให้เป็นสินน้ำใจ เจ้าหน้าที่จะกุลีกุจอเป็นธุระให้จนเสร็จการ คนมีเงินจ่ายจะได้รับแต่ความสะดวก ส่วนคนจนจะได้รับแต่ความยุ่งยากความไม่สะดวกนานาประการนี่คือรอยร้าวในความมั่นคงของชาติโดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเป็นผู้ก่อเอง ผู้เขียนรอดมาได้สี่แผ่นดิน ได้รู้ได้เห็นสิ่งดีหรือไม่ดีสมัยก่อนสมัยนี้พอควร ทางโหรเขาว่า คนปากเสียชอบสอดรู้แล้วทำรี ๆ ขวาง ๆ ให้ผู้ใหญ่เสียประโยชน์กันมาก จึงเกือบติดตะรางก็หลายหน ถ้าจะอยู่เฉย (หรือเชย ๆ) เยี่ยงเขาทั้งหลาย ทำมาหากินไปตามประสาบ้านเมืองจะล่มจม หรือใครจะทำควายทำลิง ก็ชั่งหัวใคร ธุระอะไรของตัวก็จะสบายดีแต่จิตมันแกว่งดวงมันเสีย บังคับให้อยู่เฉย ๆ อย่างหุ่นไล่กาไม่ได้ (ต้องขอภัยท่านสาธุชนผู้อ่าน ที่คำพูดบางตอนอาจจะขัดหูไปบ้าง) เรื่องขนบธรรมเนียมของไทย ๆ ยอมรับว่าหลาย ๆ อย่างน่าจะรักษาเอาไว้ เพราะเป็นความจริงทางใจ ไม่เป็นโทษ

เป็นภัยแก่ใคร ส่วนความเจริญแผนปัจจุบัน หนักไปทางวัตถุนิยม เป็นการเร่งรัดเพื่อแสวงหาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ บุคคลจึงพยายามแข่งขันประชันกัน หาความเจริญทางวัตถุ จึงเป็นเหตุให้การแก่งแย่งชิงดี แม้ที่สุดถึงเบียดเบียนกันก็เอาดี เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุนั้น ๆ ไม่น้อยหน้ากัน เครื่องใช้ของกินจึงแพงขึ้นฉะนี้ ข้าราชการเงินเดือนน้อยก็ต้องขวนขวายหาลำไพ่พิเศษ พวกที่ได้มากอยู่แล้วก็ให้มากยิ่งขึ้น ที่สุดก็เอาหน้าที่และเวลาราชการไปหาประโยชน์ใส่ตัว นี่คือสาเหตุใหญ่ที่ให้เกิด "**คอรัปชั่น**" ขอยกตัวอย่างว่าเขาทำกันอย่างไร

หน่วยราชการหนึ่งหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างถนน วิศวกรได้คำนวณและตั้งงบประมาณแล้วว่าทางสายนั้นต้องใช้เงินหนึ่งร้อยล้านบาท (เรียกว่าราคากลาง) จึงจะทำได้ เมื่อเปิดประมูล ผู้ประมูลให้ราคาต่ำสุด ๗๕ ล้านบาท ได้เซ็นสัญญา โดยข้อเท็จจริงแล้ว ทำไม่ได้ในราคานั้นมันขาดทุนชัด ๆ แต่ทำกันได้เพราะผู้รับเหมาติดสินบนเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจการ ขอลดขนาดและคุณภาพของวัสดุก่อสร้างให้น้อยลง (เลวลง) เช่นผิวพื้นคอนกรีต กำหนดไว้ในแบบหนา ๒๐ ซม. ทำจริงเพียง ๑๕ ซม. ส่วนผสมซีเมนต์ ทรายแบบกำหนดไว้ ๑ ต่อ ๓ ทำกันจริง ๑ ต่อ ๕ เหล็กเส้นแบบกำหนดไว้โต ๔ หุน ใช้จริงเพียง ๓ หุนครึ่ง เหล่านี้เป็นต้น ทำให้ผู้รับเหมาลดทุนการสร้างได้มากมาย มองดูตัวเลขที่รับเหมารวมแล้วต้องขาดทุน แต่ความจริงกลับได้กำไรไม่น้อย เช่นนี้ทำให้ทางราชการได้ผลงานที่เลว ทางสายนั้นสร้างผิดหลักวิชาย่อมไม่ถาวรไปนาน ไม่ช้าต้องตั้งงบประมาณซ่อมแซมอีก และซ่อมเรื่อยไป ถ้าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเอาใจใส่จริง ๆ ไม่กินสินบนแล้ว ผู้รับเหมาจะตบตาหาได้ไม่ ความจริงเป็นเรื่องตื้นเหลือเกิน การจะได้ของดีตามแบบแผนหรือได้ของเร็วชำรุดง่าย สังเกตได้ง่ายจะตายไป วิศวกรผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายของราชการคำนวณดีแล้วว่าต้องใช้วัสดุก่อสร้างขนาดนั้น จำนวนนั้น ราคาตลาดสอบแล้วเท่านั้น รวมทั้งค่าแรงงานกรรมกรต่าง ๆ จนเสร็จงานแล้วบวกกำไรไว้ให้เสร็จตามสมควร จึงตั้งงบประมาณในราคาปานกลางไว้ ๑๐๐ ร้อยล้าน

บาท ผลงานที่ออกมาจะถาวรไปได้ ๓๐–๔๐ ปี โดยไม่ต้องซ่อมแซมเลย ผู้รับเหมาซึ่งส่วนใหญ่ชื่อและนามสกุลยาว ๆ พูดไทยไม่ชัด อวดวิเศษอย่างไร จึงกล้าตัดราคาเหลือเพียง ๗๕ ล้านบาทแล้วทำได้ ที่สุดมันก็ต้องหาทางทุจริต ลดโน่น ตัดนี่ ติดสินบนอุดเจ้าหน้าที่ ตามที่กล่าวมาแล้วจึงจะได้กำไร อย่างนี้ผลงานที่ได้คือ "**ของเก๊ของเลว**" แทนที่จะถาวรไปสัก ๓๐ ปี ก็คงเหลือประมาณ ๑๕ ปีกระมัง ผลงานมันฟ้องตัวเองอยู่ชัด ๆ การเฉลียวใจในเรื่องนี้ ผู้ใหญ่ทุกรัฐบาลก็รู้ดี ทางแก้ไขมันง่าย ไม่ต้องใช้สติปัญญาอะไรนักหนา แต่เงินมันคอย "**ง้าง**" ให้มืดมัว ตัวอย่างเร็ว ๆ นี้เองก็ฉาวโฉ่รู้กันทั่ว กรณีสร้างเสาโทรเลขของกรมไปรษณีย์ ฯ งบเงินเพียง ๑๐ กว่าล้านบาท สร้างแล้วยังไม่ทันใช้งาน เสาคอนกรีตเกิดแตกร้าว ล้มระเนระนาดทั่วไปหมด เพราะหนังสือพิมพ์คุ้ยเขี่ยขึ้นมาจึงต้องฟ้องร้องผู้รับเหมา และเจ้าหน้าที่ของกรมผู้เกี่ยวข้องกันอุตลุด คดียังคาราคาซังอยู่เดี๋ยวนี้ยังเคราะห์ดีที่บ้านเมืองไม่ยุ่งเหยิง ถ้าเป็นยามสงครามการคมนาคมการสื่อสารขัดข้องเพราะเสาโทรเลขอย่างว่า เหตุการณ์จะเป็นอย่างไร ขณะเขียนอยู่นี้ ทราบว่าสนามบินแห่งหนึ่ง ตั้งราคาก่อสร้างไว้ราว ๓๘–๔๐ ล้านบาท บริษัทแห่งหนึ่งได้ประมูลทำได้ในราคาเพียง ๒๐ กว่าล้านบาท ผู้เขียนชักเสียวหลังแทนบริษัทการบินและชีวิตคนที่จะต้องใช้สนามบินแห่งนั้นขึ้นมาตะหงิด ๆ การซื้อของใช้ในราชการก็เช่นเดียวกัน มีทางทุจริตได้หลายวิธี เช่นหน่วยงานหนึ่ง ต้องการใช้หิน ๑ หมื่นคิว หลังจากใช้เล่ห์กะลาวนทำราคาผ่านการประมูลมาได้อย่างโชกโชนแล้ว ผู้ประมูลจะซุบซิบกับเจ้าหน้าที่ตรวจรับ ขอส่งเพียง ๗–๘ พันคิว แล้วทำใบเบิกเงินเต็ม ๑ หมื่นคิว ของส่งมาก็รีบใช้เสียบ้างเป็นส่วนมาก เพื่อตัดหนทางตรวจสอบภายหลัง หินที่ขาดจำนวนไป๒-๓พันคิว เรียกว่า "**คิวลม**" ผู้รับเหมาและเจ้าหน้าที่แบ่งกันใช้สบาย ยิ่งของใช้ในราชการดูเหมือนจะถือเป็นของส่วนตัว อาทิ รถประจำตำแหน่ง นำไปใช้ธุรกิจทางบ้านทั้งรถและคนขับ จะไปตาอากาศ ส่งลูกไปโรงเรียน ไปจ่ายตลาด ย่อมทำได้ตามวิสัยของผู้เป็นนายจะนำไปใช้ หรือใครจะทำไม ยิ่งผู้ใหญ่ที่ทรงอิทธิพล จะ

ปลูกบ้านสร้างเรือน ทำไร่เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ มีบ้างไหม ที่กล้าสาบานต่อพระสยามเทวาธิราช ว่า "**ตูข้าฯไม่เคยนำคนหลวง ของหลวงไปใช้ส่วนตัวทั้งในและนอกเวลาราชการ**" เห็นจำนวนมากร่ำรวยมาจากการทุจริตไม่โดยตรงก็โดยอ้อม โดยตรงคือ จากการบัญชาของตนเอง โดยอ้อมคือลูกน้องหามาให้ เหลือบประเภทนี้ลองสมมุติว่า แรกเกิดมาก็รับราชกายเลย จนครบเกษียนอายุ ๖๐ ปี คิดเงินเดือนให้อัตราสูงสุดตลอด ๖๐ ปี ข้าวปลาหารไม่ต้องซื้อกิน (พ่อค้าหรือบริษัทอภิสิทธิ์จัดหาให้) บ้านเรือนตลอดเครื่องใช้สารพัด สิ่งบำเรอความสุขผู้รับเหมาและบริวารใต้บารมีสร้างและจัดหาให้ฟรี ๆ เอาเป็นว่าเจ้าตัวเงินเดือนไม่ได้ชักเลยสักบาทตลอด ๖๐ ปี หัวขี้เลื่อยอย่างผู้เขียนลองคิดดูแล้วกี่หน ๆ ก็ไม่อาจนำเงินสุทธิจำนวนนั้นไปสร้างปราสาทหรือสวนสวรรค์ใด ๆ ได้เลย ที่ประหลาดก็คือว่า เพียงไม่กี่ปีเขาก็เนรมิตรสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏว่าพ่อยอดชายเคยเป็นลูกเจ้าสัวหรือได้ลูกสาวมหาเศรษฐีมาทำเมีย ก็ล้วนแต่แย่ ๆ กันมาก่อนทั้งนั้น อย่าสงสัย ๆ ใดเลยว่าเขาได้เงินทองมาจากไหน หากไม่ใช่ลาภสักการจากการทุจริตโดยศัยตำแหน่งหน้าที่อำนวยให้

การฉ้อราษฎร์บังหลวง "คอรัปชั่น" นี้ มีประเภทและวิธีการ ที่ต่างได้ทำกันมาแล้วกำลังทำอยู่ และซึ่งจะทำต่อไป มากมายเป็นเอนกประการ ล้วนแต่มีหลักฐานยืนยันได้ทั้งนั้น พูดมากไปผู้เขียนอาจติดตะราง โรงพิมพ์อาจเดือดร้อน ท่านปัญญาชน "**คิดเอาเอง**" ก็แล้วกัน จึงขอสรุปย่อ ๆ ว่า เป็นสิ่งเลวร้าย มันผู้ใดประกอบการนี้เหมือนเหลือบ ดูดเลือดประชาชน ผู้เสียภาษีและยังเป็นการ บ่อนทำลาย ความเจริญมั่นคงของชาติด้วย ร้ายยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์เป็นไหน ๆ แม้แต่องค์พระประมุขของชาติยังทรงปริวิตก ถึงกับทรงมีพระราชปรารภกับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อสองปีก่อนว่า "**เป็นสิ่งชั่วร้ายมากจับได้ผู้ใดควรประหารชีวิต**" แต่จะทำเช่นนั้น คงเหลือผู้ใหญ่ไว้ใช้ราชการไม่กี่คน พระราชปรารภสั้น ๆ แต่แสดงว่าคอรัปชั่นระบาดมากเพียงใด ถ้าผู้เขียนเป็นหัวหน้ารัฐบาล คงคิดนอนไม่หลับไปหลายวัน เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง รัฐบาล

ได้ตั้งคณะกรรมการวิจัยเรื่องนี้ และได้ผลออกแถลงยอมรับแล้วว่าวิธีทุจริต (บางส่วน) ที่ได้ค้นพบในการประมูลก่อสร้างทางราชการนั้น เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหาประโยชน์ใส่กระเป๋าได้ ๕ วิธี คือ

๑. โดยการให้สิทธิแก่บริษัทใดบริษัทหนึ่งประมูลได้ โดยไม่ต้องประมูลราคา ประกวดราคา อย่างนี้อาจทำให้แพงกว่าราคาที่เป็นจริง โดยมีหน้าที่ให้การประมูลจะได้รับประโยชน์ เพราะการออกแบบแปลนก่อสร้างนั้น ๆ ให้มีราคาต่ำลง กรณีย์นี้ นอกจากจะทำให้รัฐต้องเสียเงินโดยไร้ประโยชน์แล้ว ยังทำให้การก่อสร้างมีคุณภาพต่ำด้วย

๒. การให้ราชการซื้อสิ่งของโดยสืบราคา และให้อธิบดีมีสิทธิจะให้สืบราคาได้ไม่ต้องมีการประกวดราคา ภายในวงเงินไม่เกิน ๕ แสนบาทนั้น ทำให้ต้องซื้อสิ่งของแพง เพราะปกติ ผู้มีหน้าที่ในหน่วยราชการ ย่อมได้รับประโยชน์ถึง ๒๐ เปอร์เซ็นต์

๓. ส่อสุจริต ด้วยการที่ผู้มีอำนาจในกระทรวงนั้น ๆ ตั้งบริษัทรับเหมาก่อสร้างขึ้นเป็นส่วนตัว (โดยอาศัยชื่อลูกเมียหรือบริวารบังหน้า) แล้วรับเหมาก่อสร้างงานในสังกัดกระทรวงของตน

๔. ผู้รับเหมาใดเมื่อผิดสัญญา ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการทำสัญญาต่อสัญญาให้โดยไม่มีเหตุผล พฤติการณ์ทำนองนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการนั้นได้รับประโยชน์ด้วย

๕. หรือปรับผู้ผิดสัญญาในอัตราต่ำกว่าที่กำหนดไว้ โดยบันทึกอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานา ช่วยเหลือผู้ผิดสัญญา ยิ่งกว่านั้น งานที่รับมอบไม่เรียบร้อยก็ลงนามรับมอบ อ้างว่าเรียบร้อยแล้ว

ฯ ล ฯ

เหล่านี้เป็นกรณีสด ๆ ร้อน ๆ ที่คณะอนุกรรมการได้วิจัยค้นพบ บันทึกนั้นจะได้นำเสนอให้ใครพิจารณาดำเนินการแก้ไขแล้วหรือยัง ข่าวไม่ได้แจ้งไว้ หรือจะ

ประมวลไว้ลอย ๆ ให้นักทุจริตสังวรไว้ว่า หากรักจะประกอบการนั้นต่อไป พึงใช้ความรอบคอบจงดี อย่าให้ใครจับนำไปวิจัยได้ ถึงอย่างไรผู้เขียนยอมรับว่า คณะอนุกรรมการนั้นวิจัยได้ถูกประเด็นมาก แม้จะยังไม่หมดก็ตาม

ได้กล่าวแล้วว่า **นักคอรัปชั่น** มีวิธีประกอบการสลับซับซ้อนแยบคาย เลี่ยงกฎหมายได้เอนกประการ แต่มิใช่เรื่องยากเย็นที่จะพิสูจน์และแก้ไข รัฐไม่ทำจริงจังเองต่างหาก มีแต่ข่าวดำริจะแก้อย่างนั้นอย่างนี้แล้วก็เงียบไป ประชาชนลือกันหนาหูเมื่อไร จึงจะเอะอะตึงตังเสียที แล้วก็เงียบไปในที่สุด เห็นเป็นเช่นนี้มาหลายสมัยแล้ว ถ้ารัฐไม่แก้ไขแล้วจะให้ใครแก้ ว่ากันสั้น ๆ งบประมาณแผ่นดินตั้งไว้เพื่อพัฒนาบ้านเมือง ๑ หมื่นล้าน จะใช้จริงเพียง ๖—๗ พันล้าน อีก ๓—๔ พันล้านบาท ถูกเฉลี่ยเข้ากระเป๋านักคอรัปชั่นน้อยใหญ่ ตัวอย่างเล็ก ๆ เช่นหน่วยราชการแห่งหนึ่งต้องการซื้อที่ดิน ๑๐๐ ไร่ เพื่อประโยชน์ราชการ ชาวบ้านที่ซื้อขายกันจริงเพียง ๑๐ ล้านบาท แต่เจ้าหน้าที่ที่จัดซื้อและเจ้าของผู้ขาย สมยอมกันทำราคาขึ้นเป็น ๑๒ ล้านบาท เช่นนี้ ราชการต้องจ่ายเงินไป ๒ ล้านบาท ส่วนเกินนี้แบ่งกันระหว่างกรรมการจัดซื้อ ปีหนึ่ง ๆ รัฐ ฯ ต้องใช้งบประมาณในการจัดซื้อจัดสร้างด้วยเงินจำนวนมหาศาล เช่นนี้ ลองคิดดู เงินที่ต้องเสียไปโดยเปล่าประโยชน์จำนวนเท่าไร เป็นการบ่อนทำลายชาติใช่หรือไม่ ยิ่งงบประมาณใช้จ่ายของรัฐ ฯ ในปี ๒๕๑๓ ตั้งยอดไว้เป็นจำนวนสูงเป็นประวัติการณ์ถึง ๒ หมื่น ๗ พันล้านบาทเศษ ซึ่งจะต้องใช้เพื่อก่อสร้างพัฒนาบ้านเมืองประมาณ ๔๐ เปอร์เซ็นต์ของยอดทั้งหมด ทำให้นักทุจริตและบริษัทก่อสร้างทั้งหลายฝันหวานไปตาม ๆ กัน มิใครก็ใครคงได้โอกาสเพิ่มยี่ห้อรถ ขึ้นบ้านใหม่ บินไปนอก ฯลฯ หน้าบานไปตาม ๆ กัน

ตามที่กล่าวแล้วนั้น การแก้ไขยังไม่ปรากฏ มีแต่การประชุม วิจัย เสนอข้อมูล และแล้วก็เงียบไปเป็นที่สุด คงทิ้งไว้แค่นั้นแล้วจับงานอื่นต่อไป ถ้าอื้อฉาวขึ้นอีกเมื่อไร จึงจะหยิบแฟ้มข้อมูลเก่า ๆ ขึ้นมาปัดฝุ่นแถลงเสียที เรื่องที่จะสอบสวนนำผู้ผิดมา

ลงโทษนั้น เป็นส่วนเล็กน้อยเหลือเกิน จะเกิดเรื่องให้จับได้ก็นอกจากผู้ร่วมมือกระทำผิด เกิดขัดประโยชน์แล้วโวยวายฟ้องร้องกันเอง เช่น กรณีย์ป่าไม้ อันเป็นคดีครึกโครมที่ศาลตัดสินให้จำคุกคนชั้นรัฐมนตรีและบริวารเมื่อเร็ว ๆ นี้ หรือไม่ก็ผู้ประกอบการทุจริตชะล่าใจทำการหละหลวมเกินไป หรือไม่ก็ประชาชนผู้เสียหายกล้าเสี่ยงชีวิต วิ่งเต้นร้องเรียนกันขนาดหนักจริง ๆ เท่านั้น จึงจะมีการสอบสวนขึ้น จะผิดหรือไม่ผิดจะลงโทษกันหนักเบาแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับผีมือ ผีเท้าและผีปากของผู้ผิดจะวิ่งเต้นอีกต่างหาก การที่รัฐ ฯ จะมีหน่วยแมวมองไปสอดส่องแล้วสอบสวนเอง ไม่เคยปรากฏสมัยรัฐบาลยุคจอมพล ป. หลวงพิบูลย์ ฯ เป็นนายก ฯ เคยตั้งกรมตรวจราชการแผ่นดินอยู่พักหนึ่งขึ้นตรงสำนักนายก ฯ แต่ดูเหมือนจะมีหน้าที่หนักไปทางสอบผลการปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งการจะไปสอดส่องเรื่องทุจริตใด ๆ ในหน่วยงานนั้น ๆ ไม่เคยปรากฏ เวลานี้กรมนั้นก็ได้เลิกไปแล้ว หรืออาจจะยุบเปลี่ยนเป็นสำนักคณะผู้ตรวจราชการสำนักนายก ฯ อย่างปัจจุบันนี้ ก็ไม่ปรากฏว่า มีหน้าที่สอดส่องเรื่องนี้แต่อย่างใด

เมื่อ ๓๐—๔๐ ปีก่อน การทุจริตในราชการหรืออื่น ๆ ก็มีเหมือนกันแต่เป็นส่วนน้อย ไม่หนาตาอุดมสมบูรณ์อย่างสมัยนี้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ขอตอบได้เลยโดยไม่ต้องวิจัยให้เปลืองเหรียญตราว่า:—

๒. **จากสิ่งล่อตายวนใจ** ก่อนนั้นบ้านเมืองยังไม่เจริญ ยังไม่มีสิ่งล่อตาจูงใจให้คนแสวงหาทางวัตถุมากนัก ตึกรามบ้านช่องโอ่อ่า ยานพาหนะแปลก ๆ ใหม่ ๆ เครื่องอุปกรณ์ปรนเปรอความสุขต่าง ๆ ยังไม่ใคร่มี ถึงมีเงินก็ไม่มีของ คนจนจึงจำเจอยู่ในวงจำกัด จิตใจจึงอยู่ข้างสำรวมสงบ แต่ปัจจุบันเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น สิ่งจูงใจทางวัตถุมีมาก และนับวันจะทวีขึ้นมากไม่รู้จบ จึงต่างทะเยอทะยานแสวงหาเพื่อประกอบการกินดีอยู่ดี ลางคนดีแล้วมีแล้วก็พยายามให้ดีให้มียิ่งขึ้นไปอีก จนเกินความจำเป็น เพื่อประกวดประชันไม่ให้น้อยหน้ากันบ้างและอื่น ๆ เหล่านี้ เงินตราเท่านั้นที่จะบันดาลให้ เช่นนี้แล้วอะไรจะเกิดขึ้น ก็ต้องประกอบการคอรัปชั่นเข้าวันหนึ่งจนได้

ความหละหลวมของการเลือกคน ก่อนนี้ราชการงานเมืองมีน้อย การคัดคนเข้าทำงานอยู่ข้างจะพิถีพิถัน นอกจากเจ้าตัวต้องมีคุณวุฒิพอสมควรแล้ว ยังต้องมีการฝากฝั่งกันก่อนระหว่างผู้ใหญ่ต่อผู้ใหญ่ พิจารณาทางตระกูลพอเชื่อถือกันได้ ทางนิสัยสันดานและอื่น ๆ อย่างนี้เพื่อประกันว่าลูกหลานที่เข้าทำราชการนั้นเป็นคนดี การจะไปทำชั่วทุจริตขึ้นภายหลังนั้น ต้องคิดถึงผู้ใหญ่ที่ฝากฝั่งก่อน และชาติสกุลจะเสียหายเพียงไร นี่ก็เป็นเครื่องยับยั้งอันหนึ่ง

แต่ปัจจุบันหาคิดถึงข้อนี้ไม่ ใครก็ได้ถ้ามีวุฒิบัตร ก็เข้าสอบทำราชการได้ทุกคน เป็นการสอบทางวิชาคือความรู้ภายนอกเท่านั้น ส่วนวิชาในคือนิสัยสันดานจะดีเลวสืบมาอย่างไรไม่เคยสอบ สอบได้แล้วมีผู้รับรองเพียงเชื่อถือได้ก็พอแล้ว อันความรู้ภายนอกนั้นเป็นสิ่งออกมาทางนิสัยสันดานยิ่งกว่าทางใดทั้งหมด ตัวอย่าง ๒-๓ ปีมานี้เอง ผู้พิพากษาศาลอาญาคนหนึ่ง ได้ปริญญาเอกจากเมืองนอก ไปรับสินบนว่าคดีจากพ่อค้าฝิ่นรายหนึ่งเข้า จนถูกไล่ออกจากงานและติดคุกอยู่เดี๋ยวนี้ ก็ไม่เพราะนิสัยสันดานดอกหรือความรู้ช่วยอะไรได้บ้าง

ขาดอาญาทางใจ ก่อน ๆ นั้นมีการเตือนให้ข้าราชการสังวรในความประพฤติทำอะไรลงไปจะได้ผลสนองอย่างไร จึงบังคับให้มีการสาบานตน คือการดื่มน้ำถวายสัตย์ที่เรียกว่า "**ถือน้ำพระพิพัฒนสัตยา**" นั่นเอง จุดประสงค์ก็เพื่อให้ข้าราชการทั้งหลายอยู่ในความจงรักภักดีให้มีใจซื่อสุจริต ประกอบแต่คุณความดีด้วยประการทั้งปวง ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ต่อแผ่นดินและอื่น ๆ หากผู้ใดสัตว์ซื่อถือสาบานจะได้รับแต่ความเจริญด้วยประการทั้งปวง หากมันผู้ใดกลับสัตย์ทวนสาบานคิดทรยศต่อแผ่นดิน (มีการฉ้อราษฎรบังหลวงเป็นต้น) ก็ให้มันผู้นั้นรับภัยพิบัติในที่สุด การถือน้ำพระพิพัฒนสัตยานี้ กระทำในเดือนเมษายนทุกปีทั่วราชอณาจักร ปุโรหิตอ่านโองการเศกน้ำสาบานผสมคำสาปแช่งต่าง ๆ น่ากลัวยิ่งนัก และเป็นมนต์อาถรรพณ์ คือผู้ใดกลับสัตย์ทวนสาบาน มักจะได้รับผลกรรมมิทางใดทางหนึ่งจนได้จริง ๆ ได้เห็นประจักษ์

ฅามาหลายรายแล้ว เพราะฉะนั้นการดื่มน้ำถวายสัตย์เป็นสิ่งจำเป็นอันหนึ่งที่จะดึงจิตใจคนให้สังวรในการกระทำ หรือจะเรียกว่าเป็นยาคุมประพฤติของข้าราชการก็ไม่ผิด เปรียบทางสงฆ์ก็คล้ายกับพระธรรมยุต ต้องถือศีลสำรวมอย่างเคร่งครัด ทำไม่ดีอาบัติได้ง่ายมาก เช่นนี้ การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาจะป้องกันการทำชั่วได้ไม่น้อย เสียดายที่วิธีการนี้ได้ถูกยกเลิกไปหลังจากเปลี่ยนระบอบการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕) โดยที่นักปฏิวัติคราวนั้นจะเห็นว่าล้าสมัย หรือเสมือน **หอกข้างแคร่ใกล้ตัวกลัวเกิดภัย** เป็นโทษแก่ตัวเขาสักวันหนึ่งก็ได้ไม่แน่ ถึงอย่างไรผู้เขียนก็ยังนิยมว่าดี เพราะอย่างน้อยก็ยั้งใจไม่ให้ชั่วง่าย ธรรมชาติคนนั้นเมื่อใจไม่เอาเสียอย่างเดียว กายจะเป็นไปเองได้อย่างไร

แต่ปัจจุบันนี้ ข้าราชการอยู่กันอย่างหลวม ๆ ถ้าทำผิดก็มีเพียงระเบียบบังคับระบุว่า ลดปลดไล่ออกจากงานหรือรับโทษอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวมากกว่านั้น คือ ปราบกันเพียงเปลือกนอกทางกายเฉพาะที่เห็นกันชัด ๆ ส่วนภายในคือทางใจจะเป็นอย่างไรช่างมันก่อน นักทุจริตผู้ฉลาดจะไม่ทำชั่วให้จับได้ หากมีโทษทางใจเป็นเครื่องครอบจิต เช่นการให้ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอย่างแต่ก่อน ผู้ทุรริตจะได้รับ "**อาญาทางใจ**" คือความหวาดเกรงความเศร้าหมองเป็นอาญาให้ติดตัวไปจนตาย การจะประพฤติอะไรแม้จะลึกลับเพียงใด จะตบตาได้แต่ผู้อื่นเท่านั้น ซึ่งจะตบตาหลอกตัวเองหาได้ไม่ ความชั่วความเศร้าหมองจะหลอนตัวเองตลอดไป ปุถุชนนั้นเมื่อปราศจากโทษทางใจเสียแล้วก็ขาดสำรวม ย่อมเผลอทำชั่วได้ง่าย เมื่อหลวมตัวทำชั่วได้ครั้งหนึ่งแล้วต่อไปก็ย่อมทำได้อีก การเลิกถือน้ำพระพิพัฒน์ ฯ จึงเป็นทวารให้คอรัปชั่นแพร่หลาย ปรามไม่ได้จนทุกวันนี้ ถ้าจะนำวิธีการอย่างนั้นมาใช้อีกโดยออกข้อบังคับ หนุ่มสาวทุกคนแม้จะได้ปริญญาขนาดไหนที่จะเข้าทำราชการงานใด ๆ ของรัฐ ฯ ต้องเข้าพิธีสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิเสียก่อนรับหน้าที่ เชื่อว่าจะยับยั้งการทำทุจริตได้ไม่น้อย คนไทยเรานั้น ต่างมีศาสนาเป็นเครื่องยึดถือ เชื่อบุญเชื่อกรรมกันทุกคน ซึ่งจะทรยศทวนสาบานนั้นส่วนมากก็ไม่อยากจะเสี่ยง การนำประเพณีเก่าที่ดี ๆ มาใช้ให้

เกิดประโยชน์ ก็ไม่เห็นจะต้องเกรงใครว่าถอยหลังเข้าคลอง หรือป่าเถื่อนไม่ศิวิไล ฯลฯ แล้วแต่ปากจะพูดไป คนสุจริตไม่เห็นจะต้องเดือดร้อน

๔. **ขาดราษฎร์อาญาหรือประชาทัณฑ์** ก่อนนั้นผู้กระทำผิดย่อมได้รับโทษทันตาเห็นไม่ช้าก็เร็ว นอกจากโทษทางใจที่กล่าวในข้อ ๓ นั้นแล้ว โทษทางกายคือการย้าย—ลด—ปลด—ออกหรือติดคุก เล็กใหญ่เพียงไหนจะได้รับทั่วกันไม่เว้น ประกาศโทษให้รู้เพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่าง ผู้ใหญ่ใครจะวิ่งเต้นช่วยเหลือผู้ผิดก็เกรงพระราชอาญา ผู้ผิดเมื่อพ้นโทษแล้วมองหน้าใครไม่สนิท สังคมรังเกียจ เรื่องสังคมรังเกียจไม่มีใครคบนี้ดูเหมือนจะกลัวยิ่งกว่าโทษอย่างอื่น ธรรมชาติมนุษย์นั้นต้องสมาคมกัน ซึ่งจะอยู่เดียวดายนั้นหาได้ไม่ เมื่อสังคมรังเกียจไม่มีใครคบด้วย เป็นการทรมานใจอย่างสาหัส ผู้ใดได้รับโทษอย่างนี้เรียกว่า "**ราษฎร์อาญาหรือประชาทัณฑ์**" จะช้ำใจไปจนตาย หากชุมชนรวมหัวกันใช้ประชาทัณฑ์แก่คนชั่วอย่างนี้ คนจะคิดทุจริตย่อมขยาด จะทำชั่วสักครั้งต้องคิดหนัก ต่างกับยุคปัจจุบันที่เป็นอยู่ ใครผิดมักจะมีการลูบหน้าปะจมูกวิ่งเต้นช่วยเหลือกันเป็นคณะ (เรียกว่าเป็นทีม) ผู้ใหญ่จะช่วยเหลือผู้น้อยให้พ้นผิด เพราะเกี่ยวดองและผลประโยชน์ร่วมกัน ถ้าไม่ช่วยอ้างว่าจะเสียการปกครองบ้าง ไม่รักลูกน้องบ้าง ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีนักกฎหมาย ทนายความ คอยแนะแนวลู่ทางให้ผู้ผิดพ้นผิดอยู่เสมอ หรือหากว่าผิดจริง ก็มักได้รับการผ่อนผันให้รับโทษสถานเบา เรื่องจะประกาศโทษให้รู้ทั่วกันอย่างก่อนไม่มี ทำให้ผู้ผิดที่ใครไม่รู้ก็ลอยนวลอยู่ได้อย่างไม่อายใคร ลางคนได้รับการอุ้มชูให้รุ่งเรืองขึ้นอีกก็มี เช่นนี้จะเป็นการส่งเสริมให้คนหน้าด้านกำเริบยิ่งขึ้น

๕. **ขาดคุณธรรมของราชบุรุษ** ก่อนนั้นข้าราชการมีจำนวนไม่มากนัก แต่ก็จัดไว้พอเหมาะกับงาน การแบ่งส่วนราชการไม่สลับซับซ้อนอย่างปัจจุบัน ลักษณะทั่วไปของราชการอยู่ข้างจะสำรวม มารยาทตลอดการแต่งกายค่อนไปทางมีระเบียบ ประชาชนชอบเอาอย่างเรียนสมบัติผู้ดีจากข้าราชการนั้นเอง เช่นนี้จึงต่างระวังตัว ไม่

กล้าประพฤตินอกลู่นอกทางให้ประชาชนดูหมิ่น ข้าราชการยุคนั้นไม่ว่าตำแหน่งไหนจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีเกียรติ ฉะนั้นการจะประพฤติอะไรให้ผิดแบบแผนจึงยากอยู่ ผู้ใหญ่ย่อมรักเกียรติ ไม่ทำตัวให้ผู้น้อยดูหมิ่น ผู้น้อยก็ระวังตัวไม่ทำอะไรให้ผู้ใหญ่ตำหนิ เช่นนี้การร่วมมือกันประกอบการทุจริต จึงมีน้อย

สมัยนี้ การแบ่งส่วนราชการมีมากจำนวนคนก็มากตาม ลางหน่วยมากเกินความจำเป็น การเลือกคนเข้าทำงานมุ่งไปทางวุฒิบัตร ส่วนชาติตระกูลความประพฤติจะสืบสันดานมาอย่างไรไม่ใคร่มองกัน เมื่ออาศัยเพียงความรู้ก็เป็นข้าราชการได้ ก็จะอยู่กันอย่างหลวม ๆ คุณธรรมของการเป็น "**ราชบุรุษ**" มีน้อย การวางตัวไม่วิเศษกว่าชาวบ้าน อาทิ การแต่งกายจะดูไม่ออกว่าใครเป็นใคร โดยเฉพาะที่เป็นฝ่ายหญิงบางคนจะทุเรศไม่น่าดูเลย **สมัยนี้หันไปนิยมนุ่งมินิสเก็ต ลักษณะสั้นเต่อเลยหัวเข่าตั้งคืบ** แถมผ้ายังเป็นสีและดอกดวงลวดลายแปลก ๆ แต่งไปทำราชการกัน ผู้เขียนรู้สึกกระดากและอายแทน คือวันหนึ่ง เข้าไปธุระที่กระทรวงยุตติธรรม เห็นสตรี ๓–๔ คนจับกลุ่มคุยกันอยู่ที่โต๊ะทำงานในศาล ผู้เขียนเข้าใจว่าคงจะเป็นคนภายนอกเข้าไปรอพบเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่รออยู่นานก็ไม่เห็นเจ้าหน้าที่เข้ามา สตรีเหล่านั้นก็ยังคงนั่งคุยอยู่ บังเอิญคนหนึ่งในจำนวนนั้นคงจะเห็นผู้เขียนไปรออยู่นานแล้ว จึงหันมาถามว่า "คุณมาธุระอะไรคะ" ได้ตอบไปว่ามาขอคัดสำนวนบางอย่าง แต่รอเจ้าหน้าที่นานแล้วยังไม่เห็นมีใคร เธอผู้นั้นตอบว่า "**เดี๊ยนเป็นเจ้าหน้าที่เรื่องนี้ เชิญทางนี้ค่ะ**" ว่าแล้วก็ใช้ให้เพื่อนหญิงอีกคนหนึ่งไปค้นเรื่องในแฟ้มตู้เอกสาร ผู้เขียนนึกไม่ถึงว่า ข้าราชการหญิงชั้นหัวหน้าแผนกหรือชั้นไหนก็ตามแต่งตัวมาทำงานด้วยอาภรณ์อย่างนั้น ที่ควรนั้นน่าจะสุภาพเรียบร้อยกว่านั้น แต่งอย่างนี้ควรจะเป็นไปรเวท หรือประจำตามบาร์ไนท์คลับ ฯลฯ มากกว่า ดูไม่ออกจริง ๆ จึงทำให้เข้าใจผิดต้องเสียเวลารอนาน การแต่งกายข้าราชการเดี๋ยวนี้ เขาไม่กวดขันกันแล้วหรือว่าให้เป็นไปตามสมัครใจ ถ้าอย่างนั้นก็แย่มาก ภาษิตโบราณที่ว่า "**สำเนียงบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล**" ผู้เขียนเห็นว่า ข้าราชการอันมี

พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติ น่าจะรักษาวัฒนธรรมอันนี้ไว้ โดยฉะเพาะอย่างยิ่งข้าราชการฝ่ายศึกษา—ฝ่ายยุติธรรม—ฝ่ายปกครอง ฯลฯ เป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญมาก เจ้ากระทรวงเจ้ากรมชอบที่จะวางระเบียบไว้บ้าง ถึงตอนนี้ผู้เขียนขอสรรเสริญ คุณสนิท วิไลจิต อธิบดีกรมการปกครอง ที่กำลังจะปฏิวัติการแต่งกายสังกัดกรมนั้น ให้อยู่ในแบบแผนที่ดีเหมือนเดิม ทำอย่างนั้นได้ระเบียบอื่น ๆ ก็จะพลอยดีไปด้วย ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ถ้าละเลยเสียแล้วก็เท่ากับขาดลักษณะ "**ราชบุรุษ**" เช่นนี้ ผู้ใหญ่ผู้น้อยนิสัยจะไม่ต่างกันนัก ถ้าโอกาสให้เมื่อไรก็จะเป็นทางให้ทุจริตได้พอ ๆ กัน หรือบางทีจะร่วมมือกันเป็นทีมเสียอีก เมื่อต่างก็มีแผล คือรู้ไส้กันและกันเช่นนี้แล้ว ก็ไม่มีใครเกรงใคร ผู้ใหญ่จะเกรงผู้น้อย ผู้น้อยไม่กลัวผู้ใหญ่ การปกครองก็เสียที่สุดก็จะพาให้ยุ่ง

๖. **การมอบงานให้รับผิดชอบเกินตัว** ก่อน ๆ นั้นแม้ผู้ชำนาญการจะมีจำนวนน้อย ก็ไม่ปรากฏว่าใครมีหน้าที่เกินสองตำแหน่ง จึงย่อมจะมีเวลาพิจารณางานในหน้าที่ได้ละเอียดรอบคอบพอสมควร โอกาสที่จะพลาดหรือบกพร่องจึงมีน้อย ซึ่งต่างกับสมัยนี้ คือลางคนแบกไว้ ๔—๕ ตำแหน่งหรือกว่านั้น นี่ว่าเฉพาะหน้าที่ในราชการเท่านั้น สำหรับงานส่วนตัวที่ต้องไปเป็นกรรมการการค้าโน่นนี่ยังไม่คิด แต่ละท่านเหล่านั้นเป็นคนธรรมดา **หาใช่อัจฉริยบุคคลไม่** เมื่อต้องแบกภาระหน้าที่เอาไว้มาก จึงย่อมไม่มีเวลาพินิจพิจารณาปรับปรุงงานที่รับมอบให้ดีได้ จะสำคัญมากน้อยเพียงไรก็เอาดีไม่ได้จริงสักอย่าง ลางคนไม่สันทัดงานที่ได้รับมอบด้วยซ้ำ เพราะพลัดผลูมาจากหน่วยอื่น เมื่อไม่มีเวลาพอและขาดความรู้จริง ผู้น้อยที่เสนองานก็ต้มยำสบายไป ผู้ใหญ่ลางคนเซ็นหนังสือโดยไม่ได้อ่านข้อความก็มี หรือที่เสมียนเอาแฟ้มหนังสือมาให้เซ็นก็กองสุมเอาไว้ก่อนค่อยเซ็นวันอื่น เพราะต้องรีบไปประชุมหรือทำงานหน้าที่อื่นต่อไป เช่นนี้

ปัจจุบันหลังจากเลิกใช้ธรรมนูญการปกครองฉะบับปี ๒๔๙๒ แล้ว (ผู้เขียน

ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างขึ้นอย่างรอบคอบ และเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยิ่งกว่าฉบับไหน ๆ ซึ่งรวมทั้งฉบับสุดท้ายที่ร่างโดยคณะปฏิวัติและประกาศใช้เมื่อปี ๒๕๑๑ นั้นด้วย) เป็นการเปิดโอกาศให้ข้าราชการหากินได้หลายทาง คือทำราชการก็ได้ ประกอบการค้าก็ดี เป็นนักการเมืองก็ไม่ห้าม ทำได้หลายอย่างในคราวเดียวกัน จะไปเป็นประธาน เป็นกรรมการค้าขายใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ใครมีช่องทางทำอะไรทำเข้าไป ระเบียบไม่ห้าม เมื่อปล่อยกันเสรีเช่นนี้แล้ว ใครไม่ใช้อิทธิพลในตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์การค้าของตนและบริวารของตนก็โง่เต็มที ซึ่งไม่สมควรอย่างยิ่ง และที่ชั่วกว่านั้นก็คือมีหลายคนทำตัวเป็นเครื่องมือของคนต่างด้าวช่วยกอบโกยผลประโยชน์ นี่สิร้ายนัก บุคคลประเภทนี้ชอบคบพ่อค้าสังเกตุได้ไม่ยาก วันเกิดบ้าง วันขึ้นปีใหม่บ้าง จะได้รับของกำนัลล้ำค่านานาประการ ญาติมิตรจริง ๆ ถึงจะร่ำรวย ถ้าไม่รักกันขาดใจ ใครจะสละให้ถึงขนาดนั้น ถ้าไม่ใช่พ่อค้าที่หวังพึ่งอิทธิพล

๗. **ค่าครองชีพที่นับวันจะสูงขึ้น** ปัญหานี้เป็นเรื่องใหญ่ที่รัฐบาลไม่เคยแก้ตก ยิ่งแก้เหมือนจะยิ่งผูกให้แน่น ข้าราชการตั้งแต่ชั้นโทลงมาอยู่กันอย่างชักหน้าไม่ถึงหลัง (**ฉะเพาะพวกที่มีเงินเดือนแท้ ๆ อย่างเดียว ประเภทได้เศษได้เลยไม่พูดถึง**) พอประคองตัวได้เดือนหนึ่งก็นับว่าดีหนักหนา ลางคนหนี้สินนุงนังหมดปัญญาใช้ ต้องถึงลาออกเอาบำเหน็ดใช้หนี้ก็มี ประเภทชั้นตรี ชั้นโท อยู่ข้างจะเดือดร้อนเพราะลูกมากต้องบำรุงเลี้ยงครอบครัว สำหรับชั้นจัตวาส่วนมากยังหนุ่มสาวไม่มีครอบครัว ถึงเดือดร้อนก็ตัวคนเดียวยังไม่มีพันธะมาก แต่ก็นับว่าเดือดร้อนอยู่ดี เช่นนี้จึงย่อมดิ้นรนขวนขวายแสวงหารายได้พิเศษทั้งในและนอกเวลาราชการแล้วแต่โอกาสจะอำนวย เมื่อจิตใจดิ้นรนไปทางนั้น ก็ทำให้หน้าที่สำหรับราชการด้อยลง มีช่องทางจะได้ประโยชน์จากหน้าที่เมื่อไร ที่นิสัยไม่ดีจะรีบฉวยโอกาสทันที รัฐบาลควรเห็นใจและสอดส่องข้าราชการระดับนี้ให้มาก การปรับอัตราเงินเดือนเสียใหม่ให้ใกล้เคียงค่าครองชีพจริงๆ หรือจะตั้งสหกรณ์โดยฉะเพาะเพื่อจัดสรรเครื่องอุปโภคบริโภค หรือกองทุนใด ๆ เพื่อสงเคราะห์ย่อมทำได้ตั้งหลายวิธี รัฐมีผู้เชี่ยวชาญในทางนี้อยู่แล้วย่อมทำได้ดี การปรับ

อัตราเงินเดือนหรือจัดสรรกองทุนสหกรณ์ใด ๆ เพื่อสงเคราะห์ น่าจะทำได้มานานแล้ว เห็นอ้างแต่อุปสรรคข้างไม่มีเงิน ทำให้เกิดพันธะทางงบประมาณและ **อื่น ๆ ปีละหลายร้อยล้านบาท ผู้เขียนขอเรียนว่า "เงิน"** มีอยู่เหลือเฟือเพื่อการนี้ ถ้ารักที่จะทำ **ก็เงินที่รัฐต้องเสียไปเปล่า ๆ เพราะคอรัปชั่นปีละพัน ๆ ล้าน** (ได้กล่าวมาแล้วตอนต้น) **กับเงินที่รั่วไหลเพราะบกพร่องในทางเก็บภาษีอากรต่าง ๆ อีกนับพันล้านประการหนึ่งตัดการฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น เช่นรถประจำตำแหน่งบ้าง เครื่องสุขภัณฑ์โอ่อ่าในสถานที่ราชการบ้าง และอื่นๆ ก็คงจะหลายร้อยล้าน** ที่ว่านี้ไม่ได้ยกเมฆหรือเล็งผลเลิศใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้เขียนมีตัวเลขเป็นหลักฐานยืนยันได้ สรุปก็คือให้รัฐอุดรูรั่วทางคอรัปชั่นหนึ่ง จัดเก็บภาษีให้เข้มแข็งรัดกุมหนึ่ง ตัดสิ่งฟุ่มเฟือยหนึ่ง ก็จะได้เงินเหลือมากมาย ซึ่งจะได้นำไปปรับปรุงอัตราเงินเดือน หรือส่งเสริมสวัสดิการของข้าราชการประจำการได้สบาย แถมยังมีเงินเหลือส่งคืนคลังได้อีกมาก ที่ว่านี้คิดเพียงหยาบๆ ถ้าจะหาเพิ่มอีกก็พอไหว คือ ลดบำนาญข้าราชการรุ่น๒๐ ปีหลังนี้ลงมาเสียบ้าง เพราะเอากันมากเกินไป ลางคนได้เกือบเท่าเงินเดือนครั้งสุดท้าย เพราะอ้างเหตุฉุกเฉินให้ต้องใช้กฎอัยการศึกบ่อย ๆ จึงได้เพิ่มเวลาราชการเป็นทวีคูณโดยไม่ต้องทำงาน เท่ากับช่วยให้เปลืองเงินบำนาญมากขึ้น เป็นการเอาเปรียบข้าราชการประจำการ จะอ้างความดีความชอบว่าเหน็ดเหนื่อยแสนสาหัส หรือออกศึกสงครามเสี่ยงชีวิตก็เปล่าทั้งนั้น (ยกเว้น ทหารตำรวจ พลเรือน บางหน่วยที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่จริง ๆ) ไม่เป็นธรรมแก่สังคม ควรลดลงเสียบ้าง เอาสูงสุดแค่ ๖๐—๗๐ เปอร์เซ็นต์ ของเงินเดือนสุดท้ายก็น่าจะพอ รัฐทำได้อย่างนี้จะประหยัดเงินแผ่นดินอีกปีละมิใช่น้อย ประการหนึ่งนั้นจะบรรจุแต่งตั้งข้าราชการ ควรให้พอดีกับงานจริง ๆ อย่าให้คนเกินงาน เท่าที่เห็นทุกวันนี้หลายหน่วยงานเจ้าหน้าที่ นั่งว่าง อ่านหนังสือพิมพ์ หรือมั่วคุยกันสลอน เพราะไม่มีงานให้ทำ หรือมีทำเพียงคนละนิดหน่อย นั่งว่างจับกลุ่มคุยกันบ้าง หรือถือโอกาสโดดร่มไปทำธุระส่วนตัวบ้าง เพราะผู้ใหญ่ไม่อยู่ หรืออยู่ก็ไม่กวดขัน ที่คุณต่อศักดิ์ ฯ

ผบ. ตำรวจนครบาล โวยวายเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า มีข้าราชการหลบหนีงานไปเล่นโบว์ลิ่งกันมาก กำลังหาทางแก้ไขกันอยู่หรือเปล่าก็ยังไม่ทราบ อันนี้เป็นข้อยืนยันอยู่ อย่างนี้เป็นข้อเสียหายได้หลายประการ คนเก่าที่มีอยู่ก็ไม่ค่อยจะมีงานให้ทำอยู่ ยังจะตั้งอัตราเพิ่มกำลังคนเข้ามาอีกก็จะยิ่งทับถมงบประมาณมากขึ้น ถ้ารัฐจะแก้ไขเรื่องนี้ให้อยู่ในดุลย์ที่เหมาะสมก็จะประหยัดเงินได้มาก นี่ว่ากันอย่างสั้น ๆ วิธีที่รัฐจะประหยัดหรือหาเงินเข้าคลังยังมีอีกหลายทาง ผู้เชี่ยวชาญและเครื่องมือก็มีอยู่พร้อมไม่คิดทำกันเอง การอ้างว่าไม่มีงบประมาณอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เห็นอ้างกันทุกปี ถ้าจะทำอย่างผู้เขียนว่าก็จะมีเงินเหลือช่วยผู้น้อยได้อย่างดีแล ก็จะลดคอรัปชั่นไปในตัวด้วย สำหรับข้าราชการชั้นเอกชั้นพิเศษนั้นต่างก็ได้อยู่แล้วพอสมควร ถ้าไม่สุรุ่ยสุร่ายริอ่านเสเพลตามสังคมเกินไปก็คงไม่เดือดร้อนนัก

๘. **ขาดมูลฐานจริยศึกษา** คือการอบรมบ่มนิสัยมาแต่ต้น ยุคก่อนหรือสมัยผู้เขียนสวมหมวกฟาง รัฐให้การศึกษาหนักไปทางไทย ๆ จะเป็นภาษาก็ดี ศีลธรรมจรรยาก็ดี ถือเป็นสิ่งจำเป็น เป็นวิชาบังคับ ใครจะสอบได้เก่งกาจทางใดก็ตาม หากวิชาภาษาไทยไม่ได้เรื่องแล้วถือเป็นตก เรื่องศีลธรรมจรรยานั้นครูหรือผู้ปกครองกันแจ ไม่ปล่อยกันง่าย ๆ ให้เสียชื่อโรงเรียน การแต่งกายก็ถือเป็นสิ่งสำคัญ ชายกางเกงขาสั้นสีดำหรือกรมท่า เสื้อนอกคอปิดกระดุมห้าเม็ดติดขอคอ สวมถุงเท้ารองเท้า หมวกใบลานมีอักษรย่อชื่อโรงเรียนติดหน้าหมวกให้รู้สังกัด ฝ่ายหญิงมีเครื่องแบบบังคังนัยเดียวกันต่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นข้อบังคับทุกโรงเรียนผู้ใดละเมิดมิได้ หากไม่เรียบร้อยจะถูกลงโทษประจานหน้าชั้น กิจกรรมภาคบังคับอีกอย่างคือ ฝ่ายชายต้องเป็นลูกเสือจนเรียนจบ ฝึกกันอย่างเข้มงวด สะกดรอย ขึ้นต้นไม้ ว่ายน้ำ เดินทางไกลด้วยเท้าแรมคืนกลางป่า เฝ้าเวรยาม หัดปลูกเพิงพัก หุงอาหารกินกัน ฯลฯ เหล่านี้ เป็นการฝึกให้เด็กมีไหวพริบ ทรหดอดทน รู้จักช่วยผู้อื่น รู้จักการบังคับบัญชาเพื่อความเรียบร้อยสามัคคีของหมู่คณะ ฝ่ายหญิงก็เป็นอนุกาชาดและอื่น ๆ เรียนให้รู้เพื่อทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทุก ๆ ต้นสัปดาห์ก่อนเข้าเรียน ต้องเข้าห้องประชุมหรือ

เข้าโบสถ์ สวดมนต์ฟังโอวาท ฟังเทศน์หรือฟังธรรมจากพระคุณเจ้าผู้ทรงคุณวุฒิมาแสดง ดังนี้ เป็นการฝึกดัดนิสัย ให้เข้าทำนองครองธรรมที่ดีติดตัวไปภายหน้า คือให้มี "**จริยธรรม**" ไว้ประจำสันดาน สำหรับวิชาทางหนังสือนั้นก็จัดไว้พอดี ๆ พอเหมาะกับเวลาและสมองเด็ก ครูอาจารย์สมัยนั้นต่างมีนิสัยเป็นครูจริง ๆ คือเป็นประเภท "**ครูสอน**" แต่ละท่านฝากชีวิตจิตใจไว้กับการสอน กวดลูกศิษย์ให้รู้จริงสอบได้จริง เด็กสมัยนั้นจึงเรียนรู้จริง เข้าใจและจำอะไรกันได้นาน หากคนใดทำผิดนอกลู่นอกทางก็จะถูกลงโทษถึงเจ็บตัว ถ้าเหลือเข็ญจริง ๆ ถึงไล่ออก ฉะนั้นเด็กเกเรสมัยนั้นจึงมีน้อย ส่วนมากโตขึ้นออกไปทำงานจึงเสียยาก

เมื่อย้อนมาปัจจุบัน อยู่ข้างจะตรงกันข้าม เกือบทุกโรงเรียน **วิชาที่สอนมุ่งไปทางโลกย์ ๆ เสียมาก** กวดขันกันในแนวนั้น ราวกับว่าต้องการให้เด็กเป็นนักวิทยาศาสตร์ชั้นยอด เป็นนักคำนวณ นักประวัติศาสตร์ หรือนักอะไร ๆ ที่เชี่ยวชาญ และก็ถือเป็นวิชาคะแนนนำ เด็กทุกวันนี้ถูกโรงเรียนเอาวิชาอะไร ๆ ยัดเยียดให้เรียน ไหวหรือไม่ไหวก็ให้เต็มหลักสูตรบังคับ ครูสอนก็เบื่อ เด็กก็เบื่อ ยิ่งสมัยนี้จะหาครูที่รักการเป็นครูจริง ๆ นั้น มีไม่กี่คน ส่วนมากมักจะเป็นประเภท "**ครูสอบ**" คือครูที่พยายามพิตตัวเองเพื่อสอบเลื่อนฐานะได้แล้วก็หนีไปทำงานอื่น ได้สอบถามเพื่อน ๆ ที่เป็นครูก็ออกแนวนี้ทั้งนั้น ซึ่งจะรักการเป็นครูด้วยชีวิตจิตใจอย่างแต่ก่อนอยู่ข้างจะขัดสน เสมือนอาชีพครูเป็นที่พักเดินทางชั่วคราวแล้วก็จากไป เมื่อให้เด็กเรียนมากอย่าง แต่ชั่วโมงเรียนมีน้อยเฉลี่ยสอนไม่ทัน ก็ยัดเยียดให้เด็กไปทำเป็นการบ้าน ที่สุดวิชาก็อ่อนรู้อะไรก็รู้อย่างเป็ด ที่เก่งจริงก็เป็นพรสวรรค์ที่เด็กนั้นเกิดมามี "**ไอคิว**" (หน่วยวัดความฉลาดของสมอง) สูงต่างหาก ที่ประเภทไอคิวธรรมดา ๆ ก็สอบตกกันอานทุกปี (ดูผลการสอบ ม. ที่ ๘ แล้ว ๆ มาก็จะเห็น) เมื่อการสอนไปหนักเพื่อให้เด็กเป็นปราชญ์เยี่ยงฝรั่งเสียหมด หลักสูตรภายใน คือ ภาษาไทยรวมทั้งศีลธรรมจรรยาจึงหย่อนไป ทั้งครูและนักเรียนขาดความสนใจ เพราะเห็นเป็นวิชาคร่ำครือะคะแนนน้อย ถ้าคิดเช่นนี้

เห็นว่าผิดมาก อันวิชาทั้งหลายที่ว่านั้นสอนเพื่อให้ทันคนทันโลกให้มีทางทำมาหากินเท่านั้น แต่ถ้าผู้นั้นขาดศีลธรรมจรรยาเป็นเครื่องครองใจแล้ว ถึงจะเก่งอย่างไรก็ไปไม่ได้นาน เข้าภาษิต "**ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด**" จึงเห็นว่าเรื่องศีลธรรมสมบัติผู้ดีควรจะบรรจุไว้เป็นหลักสูตรบังคับ ตั้งคะแนนไว้สูงกว่าวิชาอื่น หากว่าสอบไม่ได้เท่านั้นเท่านี้ แม้จะได้วิชาอื่น ก็ถือเป็นตกหมด ภาษาไทยเป็นภาษาพ่อ ภาษาแม่ต้องเรียนรู้ให้ซึ้งพอสมควร เขียนให้ถูกอ่านให้ชัด สังเกตเด็กสมัยนี้ถึงจบมหาวิทยาลัยแล้วก็จริง อ่านรามเกียรติ์ ฯ ลิลิตพระลอ ฯ พระนลคำฉันท์ ฯลฯ มันขัดหูชอบกล

นอกจากนั้นเห็นว่า การแต่งกายของเด็ก จักปฏิรูปกลับไปเหมือนสมัยผู้เขียนคงไม่ได้แล้ว ก็ควรจะกวดขันให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ เห็นหลายโรงเรียน (มักจะเป็นโรงเรียนราษฎร์และอาชีวศึกษา) ละเลยไม่ใคร่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ปล่อยตามสบาย คงจะเห็นว่าไม่สำคัญกระมัง ลางคนปล่อยให้ไว้ผมยาวรุงรังเอาอย่างพวกนักร้องสี่เต่าทอง หรือพวกกุ๊ยฮิปปี้ฝรั่ง ดูคล้าย ๆ พวกขอทานวัดสระเกษสมัยก่อน (แบบนี้เริ่มจะมีดาษดื่นตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ บ้างแล้ว) ถ้าใครคิดว่าการแต่งกายไม่สำคัญก็เป็นการคิดผิด เด็ก ๆ นั้นเมื่อถูกบังคับให้แต่งกายเป็นระเบียบจนติดเป็นนิสัย โตขึ้นย่อมเป็นระเบียบเป็นผลพลอยได้ในทางดี อุปมาคนแต่งกายอยู่ในชุดสากลเรียบร้อย จะไปเที่ยวตีชิงวิ่งราวใคร ย่อมทำไม่ได้ ทำไม่สดวก เพราะชุดแต่งกายมันบังคับอยู่ หรือพระภิกษุที่ทุศีลแล้วอยากขโมยควายชาวบ้านสักตัวก็ทำไม่ได้ เพราะผ้ากาสาวะพัตรรัดตัวอยู่เป็นต้น นี่ก็เป็นอุทาหรณ์ว่า เครื่องแบบช่วยบังคับนิสัย ฉะนั้นทางราชการควรจะเร่งสนใจผึกคนให้มีศีลธรรมมีระเบียบวินัยเสียตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนที่มี "**สำเนียงบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล**" ดีพอสมควร เรื่องมันผึกกันได้ ลิงในป่าเป็นเดียรัจฉานแท้ ๆ ยังเอามาผึกเล่นละครได้ ช้างป่าเอามาผึกให้ลากซุงหรือออกสงครามได้ ไฉนมนุษย์ซึ่งดีกว่าเดียรัจฉานชาติเป็นไหน ๆ จะผึกให้ดีไม่ได้ก็ผิดไป ข้อสำคัญให้เริ่มเสียแต่ในวัยเยาว์ หากปล่อยให้แก่เกินวัยแล้วจะดัดยาก เมื่อคนที่ได้ผึกแล้วดีแล้ว

ต่อไปจะทำงานหรือราชการใด ๆ ก็พอวางใจได้ว่าการจะไปก่อทุจริตใด ๆ ให้เสียหายก็คงจะเพลา ๆ ไปบ้างไม่มากก็น้อย

๙. **ขาดความเป็นเอกบุรุษ** คือ ขาดความเชื่อมั่นตัวเองทำให้หย่อนธรรมะในการปกครองได้ทุกกรณีย์ ลักษณะนี้เกาะเป็นนิสัยสันดานของคนไทยบางพวกมานานนักหนา เป็นปมด้อยที่แก้ยากมาก คือนิสัยที่ชอบคนประจบตนและตนชอบประจบเขาเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ของกันและกัน การกระทำเช่นนี้ส่วนมากก่อให้เกิดความไม่ยุตติธรรมในสังคมได้เป็นอันมาก ผู้ใหญ่ชั้นหัวหน้าปกครองคนส่วนมากมักอุ้มชูลูกน้องที่ชอบประจบประแจง (หรือเรียกว่าสอพลอก็ไม่ผิด) นอกจากผู้น้อยที่เกี่ยวดองเป็นเครือญาติหรือพวกพ้องที่จะต้องอุ้มชูแล้ว ยังจะต้องเอื้อเฟื้อผู้น้อยที่คอยประจบสอพลอผู้น้อยใต้บังคับบัญชาคนเดียวหรือหลายคน แม้จะทรงคุณวุฒิหรือประกอบความดีที่ดีเด่นหรือไม่เด่นเพียงใด ถ้าไม่ใช่เครือญาติหรือพวกพ้องแล้ว การพิจารณาบำเหน็ดความชอบจะเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ ทำให้ผู้ประกอบความดีเสียหน้าหมดกำลังใจเสียคนหรือลาออกไปแล้วมากต่อมาก เพราะการจะทำความดีต่อไปก็เท่านั้น ไม่มีอะไรดีขึ้น ถ้าไม่ลาออกหางานใหม่ก็ซังกะตายอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ในเมื่อคนดีมีคุณวุฒิ หรือความสามารถดี "**หมดกำลังใจขาดน้ำเลี้ยงหัวใจ**" เพราะทำดีไม่ได้ดีเช่นนี้แล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะทำดีไปหาพระแสงดาบอะไรอีก เช่นนี้หน่วยงานนั้นจะจำเริญไปได้อย่างไร แต่ถ้าผู้ประกอบความดีนั้นจะใช้ความฉลาดอีกสักนิด คือ "**เข้าหา**" ประจบผู้ใหญ่เอาไว้มากๆ ก็จะได้ผล "**บำเหน็ดก็จะมี ความดีจะปรากฏ**" ถ้าใครประพฤติได้เยี่ยงนี้แม้เป็นคนไม่ดีไม่มีความสามารถก็จะดีไปเอง ถ้าเป็นคนดีแล้วสามารถอยู่แล้วก็จะดียิ่งขึ้น หากอวดดื้อถือดีว่าข้า ฯ เป็นคนดีมีความสามารถไม่แคร์ต่อการ "เข้าหา" ผู้ใหญ่แล้ว กินเชื่อได้เลยว่าต้องช้ำใจเพราะ "**ผลงานไม่มี ความดีไม่ปรากฏ**" จะได้ดีก็ต้องทนกันอาน โดยทั่วไปแล้วเท่าที่สังเกต คนดีมีวิชา มักจะทรนงตนในผลงานจากวิชาการที่เรียนรู้ที่ทำอยู่ ผลงานออกมาดีจะเป็นบำเหน็ดทางใจให้ภาคภูมิ ซึ่งการที่จะคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมทางอื่นอันไม่ใช่ธุระของงาน เช่นการวิ่งเต้น "เข้าหา" ผู้ใหญ่ ประจบ

สอพลอด้วยลมปากนั้น ส่วนมากคนประเภทนี้ไม่อยากจะทำหรือไม่พร้อมที่จะทำ เพราะต้องใช้เวลาและสมองหนักไปทางผลิตผลงานในหน้าที่ฝ่ายเดียวก็เหนื่อยพออยู่แล้ว จึงแทบไม่มีเวลาหรือเจียดไป "**เข้าหา**" ผู้ใหญ่ได้บ่อยนัก ส่วนประเภทที่ด้อยทางวิชาการ ย่อมรู้ตัวว่ามี "**ปมด้อย**" ไม่ใคร่มีผลงานที่แสดงออกมากนัก จะเอาดีทางนั้นอยู่ข้างจะขัดสน จะแสวงหาความชอบได้ก็ด้วยอาศัยลมปากและพลังทางกายประกอบ คือ การเข้าหาประจบประแจง รับใช้ผู้บังคับบัญชาในทุกวิถีทางที่จะทำได้ ทำตัวเป็นคน "**เรียกง่ายใช้คล่อง**" ในทุกโอกาส อย่างนี้ผู้ใหญ่ชอบทุกคน ถึงคราวปูนบำเหน็ดประจำปีทีไร ประเภทนี้ไม่เคยพลาด เหนือกว่านั้นถ้าขยันหา ประโยชน์จะเป็นลาภสักการที่หามาได้เอง หรือเป็น "**มือ**" ที่ผู้ใหญ่ "**ยืม**" ให้ไปแสวงหามาจะโดยทางชอบหรือมิชอบก็ตาม และนำมา "**สังเวย**" ได้เสมอเป็นนิตย์ รับรองว่าบำเหน็ดประจำปีของข้า ฯ ประเภทนี้ ไปได้สวยเสมอ ถ้าบังเอิญได้เพียงขั้นเดียวก็นับว่า ชตาพระศุกร์เข้าพระเสาร์แซก หรือ "**ดวงกุด**" เต็มที

ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเพียงข้อปฏิบัติควรประพฤติต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรง ผู้เขียนขอเรียกว่าเป็นเพียง "**ฝ่ายหน้า**" เท่านั้น ซึ่งจะให้ได้ผลสมบูรณ์เป็นนิตย์นิรันดร์ ก็ต้องอาศัยเมียนายซึ่งเรียกว่า "**ฝ่ายใน**" ประกอบด้วยเป็นกำลังสำคัญ ลางครั้งจะมีอิทธิพลเหนือฝ่ายหน้าเสียอีก ตัวอย่างอดีตและปัจจุบันมีให้อ้างอิงได้มาก ฝ่ายหน้าบางคนแข็งและเก็กนักหนา จะเข้าหาก็ยากเย็น แต่ถ้า **ล้วง** ได้ถึงฝ่ายในแล้ว รับรองว่าแข็งก็จะอ่อนร้อนก็จะเย็น ประพฤติได้เสมอ ๆ ก็จะเป็นกันเองในที่สุด บ่อย ๆ ก็จะกลายเป็นข้า ฯ ทางฝ่ายในไปเลย ย่อมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปตลอดกาลมาแล้ว อันว่า "**ฝ่ายใน**" ทั้งหลายนั้น พึงใจในเรื่องการเข้าหาประจบประแจงจะเป็นใครก็ตาม ถ้าเข้าพินอบพิเทาแล้วสรรหาลาภสักการมาให้ เรื่องจะปฏิเสธไม่ยอมรับนั้นอยู่ข้างจะหายาก ถึงฝ่ายหน้าจะอิดออดถ้าฝ่ายในยอมรับใครจะทำไม แข็งไปก็ลองดู ราชการงานเมืองของไทยนั้นแม้จะอยู่ในมือฝ่ายหน้าก็จริง แต่ประโยชน์อันพึงมีพึงได้ทางครอบ-ครัว จะแยกให้ขาดจากฝ่ายในนั้นเป็นไปได้โดยยาก เกือบจะเป็นประเพณีแล้ว ซึ่ง

จะทำเช่นนั้นได้ฝ่ายหน้าจะต้องเป็น "**เอกบุรุษ**" โดยแท้ คือเด็จขาดและเที่ยงธรรม แต่จะมีสักกี่คน ปัญหานี้แก้ไขได้หรือไม่ได้ก็ต้องเข็ญกันไปอีกนาน เพราะยอมรับเป็น "**ประเพณียอดนิยม**" ฝังจิตใจมานานนักหนา ดังคำกลอนในบทเรียนมูลบทตอนหนึ่งกล่าวว่า:—

◎ รับราชการสมัยนี้ ต้องมีเส้น
แล้วหมั่นแคล้นคลึงไว้ อย่าให้เสีย
ของกำนัลวันหา ชิวหาเลีย
ประจบเมียนายไว้ เป็นได้ดี
◎ อันคุณหญิงคุณนาย นั้นร้ายนัก
เป็นตัวจักรโทษคุณ หนุนวิถี
ถ้านายชอบเมียชัง พังทันที
แม้ไม่มีเรื่องเสีย เมียใส่ไฟ
◎ อันเราชั่วนายชัง ให้เมียชอบ
จะช่วยกอบกู้ก่อ เห็นพอไหว
ส่วนที่เสียกลายดี มิมีภัย
อย่าขัดใจเมียท่าน เท่านั้นพอ

ฯ ล ฯ

ที่ยกตัวอย่างมานี้ จะเห็นว่า ราชการเมืองไทยฝ่ายหน้าฝ่ายในแยกกันไม่ออกจริง ๆ เป็นโรคเรื้อรังสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้และต่อ ๆ ไป เป็นวัตถุดิบของนักประจบสอพลอ นำไปปรุงแต่งแสวงหาความดีแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเองได้เอนกประการ ที่ร้ายกว่านั้นคือเป็นรอยด่างทำลายระเบียบแบบแผนของการบริหาร เป็น "**ประตูเบิด**" รับโรคคอรัปชั่นได้อย่างกว้างขวาง นอกจากราชการแล้ว พ่อค้าวาณิชย์คนใดต้องการหากินกับทางราชการจะเป็นงานเหมาส่งของงานก่อสร้างหรือประมูลใด ๆ ก็ตาม ซึ่งจะให้สำเร็จประโยชน์นั้น ต้องอาศัย "**ประตูเบิด**" ด้านนี้เป็นหลักนำทางก่อน แล้วทางสะดวกอื่น ๆ ก็จะตามมา

๑๐. ขาดความคิดริเริ่ม และกำลังใจ ได้สังเกตุมามากมาย ข้าราชการผู้ใดจะได้วุฒิปริญญา อนุปริญญา หรือวุฒิอะไรก็ตาม มักจะไม่ได้งานตรงตามสายวิชาที่ตัวเรียนมา เช่นจบทางเกษตร แต่ไปทำธนาคาร จบทางวิศวกรรมไปทำงานข่าว หรือจบทางนิติศาสตร์ไปอยู่ฝ่ายบัญชี ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้จะเนื่องจากตำแหน่งทางสายวิชานั้น ๆ ไม่ว่างก็ตาม ทำให้วิชาที่เรียนมานั้นเป็นหมันเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ และหน้าที่งานที่ต้องทำนั้นก็ไม่ถนัด แม้ไม่ชอบก็ต้องทนทำไปจนกว่าจะชอบหรือจนกว่าจะได้งานใหม่ที่ถนัดตามที่เรียนมา ซึ่งก็ไม่ทราบว่าเมื่อไร เช่นนี้จะก่อให้เกิดความท้อถอย คือขาด "ศรัทธา" ในหน้าที่ ฉะนั้นนอกจากงานนั้นจะไม่ก้าวหน้าแล้ว ชีวิตงานของผู้นั้นก็จะอับเฉาไปด้วย จึงควรที่รัฐจะพึงจัดหน้าที่ให้คนทำถูกสายงานที่เรียนมา ถึงตอนนี้ผู้เขียนชักจะออกนอกทางจึงขอวกเข้าประเด็นเสียที จะว่าไปก็ไม่ต่างกับข้อ ๙. ข้างต้นนั้น คือผลงานหรือความคิดริเริ่มของผู้น้อยใต้บังคับบัญชา แม้จะดีเด่นเพียงใด แต่ถ้าผู้น้อยนั้นไม่รู้จักการ "**เข้าหา**" หรืออยู่คนละพรรคละพวก หรือความคิด—ผลงานนั้น บังเอิญไป "**ขัดประโยชน์**" ของผู้ใหญ่หรือทำให้ผู้ใหญ่ "**เสียหน้า**" เพราะความดำรินั้น ๆ ดีเกินไปหากนำออกปฏิบัติจะทำให้ผู้น้อยนั้น "**เด่นเกินหน้า**" ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ใหญ่ "**ด้อยลง**" เช่นนี้ทำให้ความคิดริเริ่ม หรือผลงานที่ดีนั้นถูก "**แช่เย็น**" ไม่มีโอกาศรับพิจารณาได้ ใช่แต่เท่านั้นผู้เสนองานอาจจะถูกเพ่งเล็งหรือหมายหัวไว้ในทางที่ไม่ใช่มิตรก็ได้ เหตุอ้างเพื่อแช่เย็นนั้นแยะไป ไม่มีงบประมาณบ้าง—ยังไม่เหมาะสม ยังไม่ถึงเวลาบ้าง ฯลฯ และอื่น ๆ หรือหากจะใช้ได้ก็นำไปดัดแปลงเสียใหม่ แล้วประกาศว่าเป็นผลจากความคิดของตัว อย่างนี้ทำให้ผู้น้อยเสียใจหมดกำลังใจ ที่ไปเรียนรู้ หรือดูงานเมืองนอกกลับมา เสียเวลาและทรัพย์สินของรัฐหรือส่วนตัวไปมาก แต่กลับมาแล้วทำอะไรไม่ได้ เพราะเหตุอย่างว่าก็มีไม่น้อย เมื่อผู้ใหญ่ชนิดที่ "**ชอบกระจับปี่เล่นสีซอ เอาแต่เข้าหอล่อกามา**" คอยนั่งคิดคูญหารบำนาญจวนจะออก ไม่อยากคิดริเริ่มแผนงานใหม่ให้หนักหัว แล้วยังจะคอยถ่วงสติปัญญาของผู้น้อยเสียอีก ชาติจะเจริญได้อย่างไร ผู้น้อยเมื่อสิ้นกำลังใจก็จะซังกะตายอยู่ไปแกนๆ แบบ

ทำไม่ทำก็ "**เช้าชามเย็นชาม**" อะไรทำนองนั้น ธุระอะไรจะรนไปหาภัยมาใส่ตัว ถือสุภาษิตสั้น ๆ "**ทำดีนั้นทำเถิดแต่อย่าให้เด่นจะเป็นภัย**" อยู่ไปวัน ๆ หนึ่งอายุราชการนานเข้าก็ดีเอง

บ้านเมืองใด ถ้าอุดมไปด้วยอำมาตย์น้อยใหญ่ ที่มีใจอคติเห็นแก่ตัว ละประเพณีศีลธรรมที่ดีอันควรปฏิบัติ "**ม้ว**" แต่เรื่องคอยแสวงหาลาภสักการ เพื่อความสำราญบานใจแห่งตัวอยู่เป็นนิตย์ ที่บทเรียนในมูลบทกล่าวว่า "**ค่ำเช้าเฝ้าสีซอ เข้าแต่หอล่อกามา หาได้ให้ภริยา โลโภพาให้บ้าใจ ไม่จำคำพระเจ้า เหไปเข้าภาษาไสย ถือดีมีข้าไท ฉ้อแต่ไพร่ใส่ขื่อคา คดีที่มีคู่ คือไก่หมูเจ้าสุภา ใครเอาข้าวปลามา ให้สุภาก็ว่าดี ที่แพ้แก้ชนะ ไม่ถือพระประเวณี ขี้ฉ้อก็ได้ดี ไล่ฆ่าตีมีอาญา ที่ซื่อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา ผู้เฒ่าเหล่าเมธา ว่าใบ้บ้าสาระยำ ฯลฯ**" เมื่อพิจารณาบทเรียนเก่า ๆ จะเห็นว่าผู้ประพันธ์สมัยนั้น เป็นนักพยากรณ์เหตุการล่วงหน้าได้ใกล้เคียงมาก ลำนำที่รจนานั้นตรงกับความจริงในยุคนี้โดยอังเอิญ คือ อำมาตย์ทั้งหลายที่พอมีทรัพย์ ก็หมกมุ่นแต่เรื่องกามารมณ์ จะเห็นว่าสถานอาบ อบนวด บาร์ และไนท์คลับ ผุดขึ้นราวดอกเห็ด—ระดูฝนหนึ่ง ทรัพย์ที่กอบโกยมาได้นำไปบำรุงบำเรอนางเล็ก ๆ หรือ "อีหนู" ที่ซอกซอนไปซุกไว้บ้านเล็กบ้านน้อยหนึ่ง ความโลภความหลงชักนำจิตให้มัวเมารับธรรมเนียมเลว ๆ บางอย่างจากต่างชาติเข้ามามาปฏิบัติ เช่นจริตกิริยาที่ขาดความนุ่มนวลอย่างไทย ๆ หนึ่ง ขุนศาลตระลาการหรือผู้ใหญ่ตัดสินความโดยเห็นแก่พรรคพวกหรือสินบนจนเกิดความไม่เป็นธรรมหนึ่ง คนทุจริตคดโกงขี้ฉ้อตอแหลกลับได้ดิบได้ดีหนึ่ง คนที่ซื่อสัตย์สุจริตถูกหาว่าเป็นคนโง่เง่าน้ำขึ้นไม่รีบตักไม่รู้จักทำมาหากินหนึ่ง ผู้ใหญ่หรือนักปราชญ์บัณฑิตย์จะตักเตือนให้เห็นดีเห็นชอบอย่างไรก็ถูกหาว่าเป็นคนเชยหรือบ้าส่งไปเลย ฟังคำสอนทำไมให้เสียเวลาวันพระวันโกนวันนักขัตฤกษ์ที่ราชการหยุด จุดประสงค์เพื่อให้อำมาตย์ราชมนตรีทั้ง-หลายได้มีโอกาสเข้าฟังเทศน์แสวงธรรมเสียบ้าง หาสนใจไม่ แต่กลับไปแสวงหาความ

สำเริงสำราญทางอื่นแทนเรื่องธรรมนั้นขอยกยอดไปฟังในงานสวดศพ หรืองานบวชนาคญาติมิตรแทน แต่ส่วนมากที่เห็น ๆ ก็ไปคุยระบายเรื่องสาระทุกข์สุขส่วนตัวเสียมากกว่า เพราะญาติมิตรบ้างคนไม่เคยพบกันนานหลาย ๆ ปี บังเอิญพลัดผลูมาพบกันในงานนี้ก็มีมาก จึงกว่าจะคุยเสร็จได้เรื่องหรือไม่ได้เรื่องก็พอดีพระสวดจบ คำเทศน์สอนว่าอย่างไรก็เป็นเรื่องที่พระท่านเข้าใจของท่านเอง อุประมาท่านเทศน์สอนตัวท่านเองต่างหาก คนฟังหารู้เรื่องไม่ ที่อุตส่าห์ไปนั้นก็โดยเห็นแก่หน้าเจ้าภาพหรอก เรื่องจะตั้งใจฟังพระสวดนั้นเป็นเพียงผลพลอยได้ปลายแถวต่างหากประการหนึ่ง ถ้าบ้านเมืองใดอำมาตย์ทั้งหลายเป็นอย่างนี้ ย่อมจะเสี่ยงต่อความล่มจมหรือกว่าจะเจริญได้จริง ๆ ก็อีกนาน ท่านสาธุชนโปรด "**คิดเอาเอง**"

ที่อาจหาญเสนอ "**คิดเอาเอง**" มาเป็นวรรคเป็นเวรนี้ มิใช่ว่าผู้เขียนจะเป็นพหูสูตรใด ๆ หามิได้ เป็นเพียงประสพการณ์ส่วนย่อยที่ได้โดยผ่าน ๆ มาบ้างเท่านั้น **นสิยา โลกวัฑโฒ** พระท่านว่าอย่าทำเป็นคนรกโลก เกิดมาทั้งทีให้มีประโยชน์ต่อส่วนรวมเสียบ้าง ฉะนี้จึงเป็นแรงใจให้ผู้เขียน ริอ่านเสนอแนะท่านปัญญาชนจะว่าเป็นการอวดรู้อวดดี ก็ยอม โดยคิดและเห็นว่าถ้าได้แก้ไขเสียบ้างแม้ไม่ได้ถึง ๑๐ ประการที่กล่าวแล้ว จะสำเร็จเพียงครึ่งเดียวก็ยังดี เป็นสิ่งทำได้ แก้ไขได้ไม่ยาก เพียงแต่รัฐบาลจะวางเป็นกฎหรือเป็นหลัก "**รัฐนิยมหรือชาตินิยม**" ให้เป็นจารีตตายตัวของประชากรไทยทั้งชาติโดยเคร่งครัด นาน ๆ ไปก็จะซึมเพาะ เป็นนิสัยติดตัวไปเอง แม้ไม่ได้ผล ชาตินี้ถึงชาติหน้าก็ยังดีกว่าไม่ดำริอะไรเสียเลย บ้านเมืองจะรุดหน้าไปไกลกว่านี้ ดูอย่างญี่ปุ่นเมื่อ ๗๕ ปีก่อนก็ไม่วิเศษไปกว่า แต่เขามี "**โคลนติดล้อ**" น้อยกว่าเรา ชาติเขาจึงได้รุ่งเรืองล้ำหน้าจนเรากู่ไม่เหลียวหลัง ชาติไทยเรายังเคราะห์ดีที่ส่วนใหญ่มีศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจอยู่ มิฉะนั้นแล้ว "**โคลนติดล้อ**" จะเฉโกให้เราเข้ารกเข้าพงไปนานแล้วก็ได้ใครจะรู้

อนึ่ง ทุกวันนี้ภัยจากคอมมิวนิสต์กำลังคุกคามเราอยู่รอบด้าน ซึ่งจะแพ้หรือชนะก็ต้องป้องกันจนหลังแอ่นสุดชีวิต นั่นเป็นเรื่องของภัยภายนอก ยังจะต้องระวังภัยภายใน คือภัย "ผิวเหลือง" อันเป็นมหันตภัยที่คุกคามชีวิตประจำวันของชาวไทยทาง "**เศรษฐกิจ**" ไทยต้องร่นชาติร่นถิ่นฐานลงทางใต้จนเกือบตกทะเล ก็เพราะหนีการรุกรานจากภัย "**ผิวเหลือง**" นั้น แต่แล้วเราก็ถูกติดตามล้างผลาญทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ต่อไปอีก ประโยชน์ส่วนใหญ่ทางทรัพยากรณ์ของชาติหรืออื่น ๆ อยู่ในมือพวกเขาโดยสิ้นเชิง จะบีบเราเมื่อไรก็ตายทันที เพราะบุคคลสองสัญชาติออกเต็มเมืองและได้กลืนอะไรต่ออะไรของไทยเราไปแยะแล้ว ที่ท่านตนกูอับดุลเราะมานห์ นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ต้องผะอืดผะอมนั่งกุมขมับปวดหัวอยู่ทุกวันนี้ ก็เนื่องจากภัยชนิดนี้นั่นเอง จึงวิตกว่าในอนาคตข้างหน้า หัวหน้ารัฐบาลของไทยอาจต้องเจอปัญหา "**ปวดหัวใจ**" เยี่ยงนั้นเข้าสักวันกระมัง แต่ผู้เขียนพยายามคิดในแง่ดีไว้ก่อน หนทางแก้พอมีบ้างแต่เป็นการยากยิ่ง อาศัยข้อมูลเบื้องต้นที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้ว ก็พอเป็นแนวทางให้แก้ไขเพื่อประวิงการ "**ตกทะเล**" ได้บ้างเท่านั้น ตราบใดที่นักปกครองส่วนใหญ่ยังรักความสบายนิยม "**กินข้าวร้อนนอนตื่นสาย**" เยี่ยงทุกวันนี้ อาจยังมองไม่เห็นภยันตรายอย่างว่า จนกว่า "**ฟ้ากระเทือนหลัง**" เมื่อไร จึงจะเริ่มคิดอ่านกระมัง หรือว่าให้เป็นหน้าที่ของ "**พระสยามเทวาธิราช**" ทรงคิดอ่านแก้ไขเอาเอง

แต่มานึกดูอีกที เท่าที่สภาพความเป็นอยู่ของคนแลบ้านเมืองทุกวันนี้ อยู่ข้างจะแก้ไขให้เร็วไม่ได้ เพราะอาการโรค "**บ้าอำนาจและบ้าเงิน**" มันฟักตัวขึ้นสมองเสียแล้วร้ายกว่าโรคมะเร็งเป็นไหน ๆ ไม่มีทางหาย ผ่าตัดจริง ๆ คงตายหมด เอาเพียงวางยาขนานเล็ก ๆ ชนิดไม่ต้องซื้อหาดูบ้างเป็นไร ? คือลองรวมหัวกัน "**คว่ำบาตร**" ไม่คบค้าสมาคม ขณะเดียวกันช่วยกันเหยียดหยามคนบ้าสองประเภทนั้น เราอย่าไปยินดีหรือนิยมยกย่อง พวกนี้จะกำเริบ จะใหญ่หรือว่าร่ำรวยขนาดไหนก็เรื่องของมัน นาน ๆ ไปความบ้าก็จะซาไปเอง ไม่เชื่อก็ลองดู เมื่อคนบ้าไม่มีคนดีก็จะปรากฏ โรคคอมมิวนิสต์ก็จะส่าง ยาขนานเดียวแก้ได้สองโรคจะเอายังไง ? พูด

เพ้อเจ้อไปยังงั้นเอง ทำจริงคงยากเหมือนเข็นครกขึ้นภูเขา การจะเสี้ยมคนไทยทั้งแผ่นดินให้รวมหัวกันเช่นนั้นได้สำเร็จยาก จะเป็นสงครามยืดเยื้อไม่ต่างอะไรกับศึกเวียตนาม สู้กรรมวิธีของผู้เขียนไม่ได้ คือเมื่อยี่สิบกว่าปีก่อนได้ดำริตั้ง"**สมาคมเถื่อน**"ชื่อว่า"**ครุฑดำ**" ดำเนินการแนวเดียวกับสมเด็จพระนเรศวรตอนกู้ชาติ ได้รวบรวมพรรคพวกที่กล้าตายแต่ไม่อยากตายเพราะรักชาติเกือบขาดใจไว้หลายคน แผนการณ์นั้นเพื่อลอบสังหารชีวิตล้างผลาญผู้ทุจริตคิดมิชอบต่อแผ่นดิน (พวกขายชาตินิยมโกงกินและกอบโกย เป็นต้น) ซึ่งคล้ายกับสมาคมมังกรดำของญี่ปุ่นสมัยก่อน เป็นการตัดสินเบ็ดเสร็จได้ผลรวดเร็วกว่ากฎหมายแต่ทำได้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไปไม่รอดเพราะต้องใช้ทุนรอนเพื่อการนี้มากมายมหาศาลกอร์ปด้วยผู้ใหญ่ที่เคารพบางคนได้ปราม ๆ ไว้ สมาคมล้างผลาญคนชั่วจึงต้องระงับได้แต่รอ ๆ มาถึงปัจจุบันนี้ จนเกินวัย พรรคพวกที่ "**ร่วมอยากตาย**" คราวนั้นบัดนี้ก็แก่เฒ่าและได้ตาย "**สมอยาก**" ไปแล้วหลายคนแต่ตายเพราะสิ้นอายุขัยจากโรคภัยต่างหาก หาได้ตายเพราะทำการนั้นสำเร็จไม่

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น เป็นเพียงเกล็ดส่วนน้อย ยังมีเรื่องที่จะต้องพูดต้องแก้ไขเพื่อล้าง "**โคลนติดล้อ**" ของแผ่นดินชาติไทยอีกมากนัก แต่จะว่ามากไปก็เกรงจะไปกระเทือนซางใคร ๆ เข้าบ้าง ซึ่งจะเป็นการบังอาจ "**สอนหนังสือพระสังฆราช**" หาควรไม่ โดยสำนึกว่าผู้ใหญ่ทั้งหลายคงจะรู้ข้อเท็จจริงดีกว่าผู้เขียน เพราะท่านมี "**มือเท้า เครื่องมือ**" ที่จะสอดส่องเรื่องราวได้ดีกว่า แต่ทว่ามือเท้าของท่านนั้นจะยังใช้การได้ดีหรือไม่ หรือจะง่อยเปลี้ยเพลียแรงประการใด ถ้าคิดดูก็ออกจะเป็นห่วง

อนุสรณ์ของเรื่องนี้ หากบังเอิญจะไม่สบอามรณ์ท่านผู้มีอำนาจใด ๆ ซึ่งจะเป็นโทษแล้วข้าพเจ้า "วิศวามิตร์" ขอรับอาญาแต่ผู้เดียว หากกรณีย์ใดที่บังเอิญ "**คิดเอาเอง**" นี้จะพึงเกิดประโยชน์แก่บุคคล แก่ส่วนรวมเพื่อประชาชาติไทยอันเป็นที่รักยิ่งแล้ว ขอคุณากรนั้น ๆ จงเป็นอานิสงส์อุทิศให้แก่ วิญญาณแม่เจียก อันเป็นที่เคารพนับถือแห่งข้า ฯ จงได้รับแต่ฝ่ายเดียวเถิด

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ดำรงธรรม วงเวียนเล็ก ธนบุรี
น.ส. กาญจนา อารมย์สุข ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๙